

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

FEMTE ÅRGÅNGEN.

Tredje häftet.

Innehåll:

	pag.
XIX. Hvar ligger felet? Hvar botemedlet? af <i>St—</i>	161.
XX. Vår Lektyr (<i>Beskow, Fryxell, Orvar Odd, Dietrichson</i>) af <i>Emund Gammal</i> . (Insändt).	179.
XXI. <i>Sophie Adlersparre</i> , af <i>Esselde</i>	201.
XXII. Qvinlig Patriotism, af <i>L. S.</i>	230.
XXIII a. Marstrandsminnen från sommaren 1863, af <i>Esselde</i>	237.
XXIII b. Den Svenska Flottan (Verser vid en af- skedsfest i Marstrand för befälet på Fre- gatten <i>Eugénie</i> och Skonerten <i>Puke</i> , af 	248.
XXIV. Till en sörjande Moder, poem af <i>L. S.</i>	249.
XXV. Ännu ett ord om Den Svenska Konstnärinnan, af <i>Esselde</i>	250.
XXVI. Ett sätt att bereda pensioner åt äldre tjänare, af <i>St—</i>	253.
XXVII. Vår Portfölj.	254.

UPSALA.

ESAIAS EDQUIST.

1863.

Obs. omslagets tvenne sista sidor.

XIX.

HVAR LIGGER FELET? HVAR BOTEMEDLET?

Det växer en planta ur bergsklyftan opp
(Man plägar den ormbunke kalla),
Den höjer behagligt sin palmlika topp,
Ett rike mans barn den på alla
De fattiga, ringa, förnämt skådar ned,
Då mossan, den arma, blott kryper på hed.

Men solen, som thronar i himmelens höjd,
På båda med vänlighet blickar,
Och vinden, som leker i yrande fröjd,
Mång' slängkyss åt begge dock skickar,
Och perldaggen läskar, ty så är hans sed,
Båd' plantan på berget och mossan på hed.

Då vinden hörs tjuta och solstrålen bräns
Stolts plantan förtorkar och veknar,
Men hettan och stormen på heden ock käns,
Ty mossan förbrännes och bleknar;
Så lida de båda, så vissna de ned,
Båd' plantan på berget och mossan på hed.

Att visdom af skada rätt ofta man vann,
De båda att känna då lärde,
Och slöto förbund till att bistå hvarann,
Begripande enighets värde.
Sig mossan nu lägger vid ormbunkens fot,
Beskuggas af plantan och skyddar dess rot.

När vindarne tjuta och solstrålen bräns
Till ormbunkens rot de ej hinna;
Förtärande hettan af mossan ej käns,
Ej stormen den ringa kan finna,
Ty svalka och skygd ge de svajande blad
Och båda förfriskas af perldaggens bad.

Nu ser man på berg och på hed och i skog
Dem skyddande vänligt hvarandra,
Och frodas den ena, så finner man nog
Vid sidan helt troget den andra;

Ej längre de växa, som fordom var sed;
Den ena på berg och den andra på hed.

(Fritt från Engelskan.)

Bland de samhällsfrågor, som i större eller mindre grad röra qvinnan, torde den, som handlar om förhållandet mellan husbönder och tjenare, ej vara den, minst viktiga, genom det inflytande som detta utöfvar på hemtrefnaden. Denna fråga bör således ej förbigås i en Tidskrift, egnad åt hemmets intressen, och om än ej vår uppmärksamhet blifvit väckt derpå genom den ganska allmänna klagan, som förspörjes bland matmödrar öfver svårigheten att erhålla goda och dugliga tjenare, och det vittnesbörd vår egen erfarenhet bär derom, skulle tvenne uppsatser, som välvilligt blifvit oss tillsända, otvifvelaktigt hafva ledt oss till en närmare granskning af orsakerna till det öfverklagade förhållandet. De hafva emellertid bidragit till framkallandet af de försök vi här våga att komma så väl dessa orsaker som medlen för deras undanrödjande på spåren, och vi äro redan därför de okända författarinnorna tack skyldiga, om vi ock ej i allo kunna instämma i deras åsigt *).

Klagan öfver bristen på goda och dugliga tjenare, särdeles qvinliga, är så allmän, att den ej gerna kan vara obefogad. Vi skola därför att börja med söka utröna orsaken till detta i sanning sorgliga och på den husliga trefnaden ganska menligt inverkan förhållande, för att sedan efterforska, huruvida ej möjligtvis matmödrarna sjelfva kunna göra något till dess afhjelpande.

Af våra korrespondenter anser *Ulla R.* i uppsatsen:

"Om det inflytande, som de bättre lottade klasserna i samhället genom föredöme i lefnadssätt utöfva på de arbetande klasserna",

detta härröra från fel och laster, hvilka uppifrån sprida sig nedåt, samt uppräknar bland sådana: brist på sann religiositet och aktning för sabbathens helgd, lyxens öfverhandtagande, sedeslöshet bland män, tillhörande de bildade klasserna, o. s. v. Otvifvelaktigt ligger häri mycken sanning, ty det onda sprider sitt förderfliga inflytande i allt vidare kretsar omkring den me-

*) Denna omständighet tillika med uppsatsernas vidlyftighet och den kanske ej nog klara utredningen af saken, hindrar oss dock från deras införande, då vårt begränsade utrymme tvingar oss att hushålla — äfven med ord.

delpunkt, hvarifrån det utgår, och stor och oberäknelig är den makt exemplet utöfvar, särdeles när det gifves af personer, hvilka framstå såsom styrande, ledande eller lärande. Dock tro vi oss ej häri finna den *enda*, knappast den hufvudsakliga grunden till demoralisationen hos de lägre klasserna, ty obestriddigt är, att ju äfven många goda och efterföljansvärda föredömen utgå från de högre samhällsklasserna, och borde dessa sålunda kunna tjena såsom motvigt till de skadliga. Med särskildt afseende på tjenare, blifver ej heller exemplets makt nog genomgripande, dels emedan deras karakter ofta redan fått sin bestämda riktning, innan de inträda i tjänst, dels emedan de vanligen stanna för kort tid på hvarje ställe att kunna röna ett varaktigare inflytande af den anda, hvilken der är rådande, åtminstone hvad beträffar det goda, som kunde vara att inhemta.

H—d, som kallat sin uppsats *En ropandes röst i öknen*, betraktar tjensteflickan såsom samhällets stufbarn och matmodern som snart sagdt hennes tyrann, samt beklagar den förras hårda öde, på samma gång hon beskyller den senare för ovänlighet, att ej säga hjertlöshet. Hon gör följande uppställning af orsakerna till "det sedeslösa, andefattiga och glädjetomma lif, som föres af tjensteflickan: 1:o hennes stora okunnighet om *allt annat* än hvad som hörer till det materiella lifvet, om hennes pligter mot Gud, mot sig sjelf och sina medmenniskor; 2:o saknaden af alla möjliga tillfällen till utbildning och förädlande nöjen; 3:o matmödrarnas liknöjdhet för hennes andliga lif och moraliska utveckling."

Att *H—d* till en del har rätt vilja vi ej bestrida, utan att dock kunna ingå på den åsigten, att den *goda* och *dugliga* tjenarinnans ställning är beklagansvärd eller hennes öde hårdt. Tjenarinnans lyckligare eller olyckligare lott beror i hög grad af hennes eget uppförande och, enligt de iakttagelser vi varit i tillfälle att göra, kunna vi ej annat än uttala den övertygelsen, att hennes lif under en god och samvetsgrann matmoderns ledning (och sådana finnas dock många) oftast är långt mindre mödosamt och mer bekymmerfritt, ja, behagligt, än fallet är med dem af hennes likar, som fått sitt eget hem, med det sorgliga tillbehöret af en på dryckenskap begifven man — ett, tyvärr, ganska vanligt förhållande inom arbetsklassen*).

*) Vi skulle kunna anföra till bevis härpå mången tjensteflicka,

Den matmor skulle ock, i sanning, bra litet förstå sitt eget bästa, som ej visste sätta värde på en god och trogen tjennarina, ej bemötte henne med tillgifvenhet och förtroende. Der ännu några af forna tidens praktexemplar af trotjenarinnor finnas kvar, anses de deremot tillhöra familjen och hafva ett ej så ringa inflytande på de husliga angelägenheterna, och detta med rätta. Ty heder och aktning tillkomma hvar och en, som samvetsgrannt beflitar sig om att rätt fylla sin plats — denna plats må nu vara den högt uppsatte embetsmannens eller den obemärkte tjennarens.

Lemnande de sannolika orsakerna härtill för ett ögonblick å sido, kvarstår dock såsom ett bedräfligt faktum, att den moraliska ståndpunkt, hvarpå våra kvinliga tjennare i *allmänhet* stå, är ganska låg. Hvar och en, som i egenskap af matmor under några år varit i närmare beröring med dem, har också vanligtvis gjort denna smärtsamma erfarenhet, och ett än mera talande och sorgligt bevis härpå gifva de barnamord och försök dertill, hvilka alltför ofta omtalas i våra brottmålsannaler, såsom föröfvade af tjenstflickor. Sedeslöshet och lyx taga i en högst oroande grad öfverhand bland våra tjennare och det förefaller oss som kunde vi ej upptäcka någon gräns för allt det elände, hvilket härrör derifrån. Deras lättsinne förefaller snart sagdt hejdlöst, om de än upprepade gånger få erfara de bittraste följderna deraf, och detsamma kan man nästan säga om deras fåfänga, då det, isynnerhet i större städer, sällan tyckes falla dem in, hvarken att det ej anstår dem att i klädsel söka likna sina matmödrar, ej heller att deras tillgångar icke tillåta sådant. Trasor inunder och grannlåt utanpå och denna grannlåt ofta nog alltför dyrköpt, se der följderna af en olycksbringande fåfänga med thy åtföljande skef uppfattning af personligt värde, som ej har någon annan måttstock än den, hvilken lemnas af kläderna.

På samma gång är bristen på verkliga dugliga och i sina sysslor kunniga tjennare så stor, att de, som äro det, nära nog kunna föreskrifva sitt husbondefolk, hvilka vilkor som helst, hvadan deras anspråk städse tillväxa och mången matmor vå-

hvilken, oförnöjd och pockande i ett godt husbondefolks hem, såsom *sin egen* måst lida brist på det nödvändigaste, ja, sakna tak öfver hufvudet för sig och barn, glad ändå, när ej mannens återkomst från krogn varit åtföljd af slag och misshandling.

gar knappast ge sin tjenarinna en behöflig tillrättavisning af fruktan att stöta henne för hufvudet. Tjenarinnan svarar då öfvermodigt: "ja, jag skall gerna flytta, jag får nog plats." Och matmodern, som vet att en duglig tjenarinna är svår nog att ersätta, tiger och lider samt låter sju vara tu för husfredens skull. Att få stor lön och litet att göra, tyckes vara föremålet för våra tjenares ärelystnad.

Den skildring vi här gjort af tillståndet inom den tjänande klassen, egentligen hvad qvinnorna beträffar, är ganska sorglig och torde kanske förefalla den ej med förhållandet närmare bekante alltför sträng. Men på samma gång vi med glädje medgifva vackra och hedrande undantag, tro vi oss dock ej hafva doppat penseln i allt för mörka färger, i betraktande af saken i sin helhet. Det är ej af klandersjuka, men med känsla af djup grämselse, vi här oförbehållsamt framställa för våra läsare ett socialt ondt, om hvars verklighet vi ega en sorglig erfarenhet, och vi göra det i hopp, att de skola vara oss behjelpiga att utfinna ett ändamålsenligt botemedel därför.

Ehuru vi ej anse, att man med rättvisa kan anklaga de bättre lottade klasserna, såsom vållande till denna sakernas beklagansvärda ställning genom *dåliga föredömen och hård behandling af tjenare*, vilja vi dock ej påstå, att *hela* skulden ligger på de senares sida. Vi hvarken vilja eller kunna fritaga matmödrarna från *all* tillräknelighet, först och främst härrörande från liknöjdhet och sjelfviskhet i hvad som angår de tjänande och arbetande klassernas upplysning och förädling i allmänhet, och dernäst från bristande grannlagenhet och intresse, beträffande deras egna tjenare. Vi måste äfven erkänna, att mången matmoder har alltför stora anspråk på dessa, och deremot skänker alltför ringa uppmärksamhet åt egna pligter och eget handlingssätt. Vi kunna ej heller förneka, att husbondfolkets fåfänga och äflan att lefva öfver sina tillgångar ju många gånger medverka till framkallande af samma fel hos tjenarinnan, hvarigenom hon kanske föres till branten af sin undergång.

De hufvudorsaker, hvilka, enligt vår uppfattning af saken, ligga till grund för det onda, hvarom vi talat, skulle vi vilja kalla *högfärd* och *okunnighet*.

Det ligger i tidsandans tendens att sträfva uppåt i socialt och ekonomiskt hänseende, vi kunna, tyvärr, ej lika obetingadt tillägga, äfven i moraliskt och intellektuellt, åtminstone

håller ej det senare förhållandet jemna steg med det förra. Hvar och en vill gerna komma högre på samhällets stego än han står, och förmår han ej taga ut steget sjelf, söker han åtminstone lyfta sitt barn dit. Föga synes han betänka, om det der står säkert, om denna plats verkligen är bättre än den han sjelf innehar — att komma dit, är och förblir hufvudsumman af hans sträfvande. Stor sak, om man der vacklar lättare, faller djupare — man har ändå varit "herrskep", varit "förmåmare" än sin omgifning. Se der orsaken hvarföre, under det vi lida brist på tjenstepigor, vi hafva öfverflöd på mamseller. Ingen tänker på att *uppfostra* sin dotter till en duglig piga — vi våga knappt nedskrifva ett ord, som, åtminstone hvad våra större städer beträffar, kommit så i misskredit, att ingen mer vill kännas vid det. Den fattige handtverkaren, vaktmästaren, ja, till och med den välbergade arbetskarlen, alla uppfostra de sina döttrar till mamseller. Modren förrättar de lägre sysslorna, på det ej dottren må skämma sina fina händer, endast vana att föra sy- eller virknålen, så vida ej romanen och pianot upptaga största delen af hennes tid. Att blifva guvernant är föremålet för dessa missriktade unga flickors ärelystnad, utan att något afseende göres på, om de verkligen hafva fallenhet för eller ega tillfälle att förvärfva de kunskaper, som äro erforderliga för att *rätt* fylla detta maktpåliggande kall. Och de, som ej lyckas vinna detta önskemål, inkastas i den stora hopen af de många stackars flickor, hvilka med nålen nödgas förtjena sin bergning, kanske i sjelfva verket det hårdaste och mest helsoförstörande af allt arbete.

Förblindade af dåraktigt högmod, inse hvarken dessa föräldrar eller döttrar, att en i sina sysslor kunnig, god och ordentlig piga — må man än en gång förlåta oss den gammalmodiga benämningen — i sjelfva verket har det bättre, är mer eftersökt och vi våga säga mer ansedd, än den medelmåttiga sömmerskan, den halfbildade guvernanten — åtminstone ej förr än det är för sent. Och samma känsla, som dref dem till den osäkra och föga afundsvärda plats de lyckats uppuå, hindrar dem från att återvända dit hvarifrån de kommit, ty hvar och en vet, att det i dylika fall alltid är lättare att taga steget uppåt än nedåt. Ett annat missförhållande häraf blir, att arbetslönerna genom de många konkurrenterna nedtryckas under hvad rätt och billigt är för alla, som befinna sig i denna

kathegori, ty hvart man vänder sig, hör man ju talas om sömmerskor, som önska arbete och guvernanter med knapphändiga kunskaper, som sakna platser; ja, otaliga äro de unga flickor, hvilka bönfalla om att få komma "i ett hederligt hus för att gå frun tillhanda" utan att därför begära annan lön än "ett vänligt bemötande". Den skickliga kokerskan, den dugliga huspigamannen behöfver deremot knappt *söka* sig tienst, utan har oftast blott att välja den, som förefaller henne mest förmånlig.

Af hvad vi nyss nämnt kan man nog samt inse, att våra tjenare ej, eller åtminstone blott undantagsvis, utgå från hem, som, i anseende till respektabilitet och ej alltför betryckta ekonomiska omständigheter, kunna lemna oss någon garanti för deras moralitet, ordning och duglighet. Hvarifrån komma de då? Jo, oftast från armodets kojor, från hem, der barnen växa upp såsom ogräset på åkern, dels emedan modern ej kan meddela dem mer än hon sjelf fått, dels emedan hon, dagen igenom trälände för att anskaffa ett knappt bröd, endera hemma eller hos andra, endast har tanke och sinne för de materiella behöfven. Under sådana förhållanden vänjes barnet från späda- ste ålder vid oordning och smuts, vid osanning och förtal, vid kärlekslöshet och sedeslöshet, ty gör det ej bekantskap med denna sistnämnda last inom föräldrarnas dörr, så sker det blott alltför ofta inom grannens. Man går ej många steg ibland de fattigas boningar, utan att påträffa mödrar utan männer, barn utan fäder. Och hvad kan man rimligtvis begära af dem, som växa upp i en dylik atmosfär? Ganska få äro de naturer, som ej, i högre eller mindre grad, måste röna dess skadliga inverkan.

Men folkskolorna? invänder kanske någon. De blifva dock i bästa fall endast ett palliativ för det onda, ty hemmets ovanor måste på de flesta barnasinnen utöfva ett långt mäktigare inflytande än skolans stränga disciplin. Dessutom är flickornas skolgång, ty värr, ofta kort och fragmentarisk, modern behöfver den äldre dottern hemma för att se efter yngre syskon och redan vid 14 års ålder måste hon mången gång ut för att sjelf förtjena sitt bröd, och i någon mån lätta föräldrarnes bekymmer. Om hon då börjar sin bana såsom barnflicka eller springflicka, passupp åt andra tjenare, hvad inhemtar hon väl derigenom? Ej heller är folkskolan ämnad att dana dugliga tjänarinnor: oftast erhålla flickorna ej mer af undervisningen derstädes än dess *minimum* och då dertill ej

komma handaslöjder, som dock för dem äro af så mycken vigt, vinna de ej någon insigt i de praktiska kunskaper, hvilka äro dem behöfliga för att med någon framgång kunna beträda den bana, som ligger framför dem. För hvarje annan syssla, hvarje annan tjänst fordras någon beredelse, söker man tillegna sig någon kunskap och färdighet. Tjenaren utgör, utom i vissa mer sällan förekommande fall, härifrån ett undantag, och både husbönder och tjenare tyckas vara af den åsigt, som ligger till grund för det bekanta yttrandet: "blir jag morian, nog blir jag svart."

I det nyss anförda tro vi oss sålunda hafva funnit orsaken till och på samma gång ursäkten för mycket af det öfverklagade onda. Ja, vi gå än längre, ty när vi se den källa der detta uppspringer, finna vi mindre skäl att förundra oss öfver att tillståndet bland våra tjenare är sådant det är, utan kanske fastmer att det ej är än sämre.

Hvad vi här sagt eger isynnerhet sin tillämplighet på städernas befolkning, då väl förhållandet i landsorten i allmänhet är *något* och på vissa ställen *mycket* bättre. Tjenstfolk från landsorten eftersökes derföre företrädesvis, men erfarenheten har visat, att de derifrån kommande i de flesta fall snart vandra i stadsbarnens fotspar.

Men hvad är då att göra för att afhjelpa ett missförhållande, som med hvarje år tyckes antaga kolossalare dimensioner? frågar kanske mången matmor, hvilken redan länge inom sig suckat deröfver. Vi veta ej annat svar än detta: *vi måste uppfostra och upplysa våra tjenare*, samt inge dem den känsla af eget människovärde, som kommer dem att hysa aktning för sitt kall, på samma gång de befitta sig om att samvetsgrannt uppfylla det. Men huru skall detta tillgå? susar det omkring våra öron från mångfaldiga håll, och denna fråga torde fordra en närmare utredning.

Samhället består ej af en mängd lösryckta länkar, den ena af ädel, den andra af oädel metall, hvilka ej sinsemellan ega sammanhang och förbindelse. Man må då hellre jämföra det med en enda stor kedja, hvars alla länkar, bestående af samma grundmetall, äro förenade. Låter man nu rost angripa några af dessa länkar, huru lätt händer det ej att denna sprider sig och skadar äfven de andra.

På samma sätt utöfva samhällets alla klasser, medelbart eller omedelbart, ett ömsesidigt inflytande på hvarandra. Den

ena beror af den andra, i långt högre mån än de sjelfva ana. När därför samhällets bättre lottade klasser, som ej allenast fått förmögenhet på sin del, men hvad mer är, äfven upplysning och bildning, förbise och försumma sina mindre lyckligt lottade bröder, skada de i sjelfva verket ganska betydligt sig sjelfva. De lägre samhällsklasserna hämna sig deröfver på ett indirekt sätt, dels genom de dryga fattigvårdsafgifter de förra måste vidkännas, dels genom de dåliga tjenare, som utgå derifrån och som utöfva menlig inverkan på sina husbönders både trefnad och ekonomi.

Vi hafva redan vid flera föregående tillfällen yttrat, att en stor andel af arbetet för de lägre samhällsklassernas höjande i moraliskt hänseende tillkommer qvinnan. Vi upprepa det här med det tillägg, att, om hon ej känner sig manad att lyssna till det menniskokärlekens bud, som påkallar hennes deltagande i detta arbete, torde hon kanske finnas mer villig dertill, om vi förmå öfvertyga henne att egen fördel, eget intresse, egen trefnad sammanhänga dermed. De finnas, som äro så absorberade i betraktande af det egna jaget, så beherrskade af sjelfviska och loja vanor, att ej ens deras tankar, långt mindre deras handlingar, mäktas röra sig utom den tränga krets, hvars medelpunkt de sjelfva äro. Vi tala ej till dem, ty vi veta att det vore att predika för döfva öron.

Men det finnes också många unga, friska, opröfvade krafter, som ej begära bättre än ett mål för sina tankar, ett fält för sin verksamhet. Vi säga dem: detta fält ligger rundt omkring Eder. Hafven blott mod att inträda derpå, att börja arbetet och J skolen sjelfva finna tillfredsställelse deraf. Vi vilja ej intala Er att arbetet är lätt, att det alltid krönes med framgång. Kanske ofta tvertom. Men den, som fäst sitt öga på ett ädelt och upphöjdt mål, låter ej afskräcka sig af vägens besvärligheter. Och hvilket ädlare mål kan man väl tänka sig än att, om ock blott i ringa mån, kunna medverka till upplysning och förädling af en hel samhällsklass.

Och vinsten för samhället, för Eder sjelfva sedan! Tänken blott, att J härigenom uppfostren pålitliga och dugliga helperskor åt Eder, trogna och samvetsgranna sköterskor åt Edra barn, då Edra mödrar för goda ord och pengar, hvarken lyckades erhålla det ena eller det andra!

Man tycker kanske vid första anblicken, att vårt förslag hör till de utförbara, men detta vore verkligen ej förhål-

landet, så vida blott den himmelska härskarans tillönskan till menskligheten af en "god vilje" kunde verkliggöras. Ty om blott alla de qvinnor inom hvarje kommun, hvilka ej ega en bestämd verkningskrets, ej tillräcklig sysselsättning för tid och tankar, om blott hvar och en af dem antoge sig ett eller flera af dessa vanvårdade barn, som drifva omkring snarliska små vildar, i afsigt att uppodla det goda Skaparen nedlagt i deras späda hjertan och motverka det onda, både inom och utom dem, männe vi ej skulle få ett ganska vackert resultat af deras krafter, förenade af den christliga kärlekens band? Och ingen bör anse sig för ringa att söka medverka härtill, ty

Tänk om regnets droppe sade:

"Ack, så ringa blott jag är,
Kan ej ängen vederqvicka,
Derför bäst att stanna här."

Tänk om solens gyllne stråle
Dröjde i sitt ursprung qvar,
Ty att dagens ljus frambringa
Ensam den ej styrka har.

Hjelper droppen ej att bilda
Regnets friska, svala bad,
Strålen ej att värma, fröjda
Djur och men'ska, blom och blad? *)

Hvad vi dernäst behöfva äro praktiska tillämpningsskolor för bildandet af dugligt tienstfolk, der de unga qvinnor, som ämna ingå i tienst hos andra, kunna förvärfva behöfliga kunskaper. Bäst är utan tvifvel sådana skolor, der flickorna från barndomen vänjas vid gudsfruktan, ordning och goda seder och så småningom, alltefter år och krafter, inöfvas i husliga göromål. Vi känna trenne dylika, till hvilka vi i det följande skola återkomma.

Men som ej anstalter af sistnämnda slag kunna motsvara allas behof och önsknigar, föreslå vi dessutom inrättandet af *skolor för kvinliga tjenare*, der unga flickor, efter genomgående af folkskolan, finge undervisning i alla de sysslor, som förekomma i hushåll, på samma gång de hölles till ordning

*) Fritt från engelskan.

och renlighet. Kursen kunde ordnas för ett eller par år, allt efter som erfarenheten utvisade kortare eller längre tids behöflighet, och vid utgåendet från skolan borde intyg af förestånderskan om godt uppförande, rena seder och nöjaktig skicklighet tillförsäkra den afgående en god tjenst.

Vi äro öfvertygade om, att uppfostringsanstalter sådana som den föreslagna, under ledning af samvetsgranna och kunniga förestånderskor och under uppsigt af en för saken nitälskande Direktion skulle utöfva ett ganska välgörande inflytande på våra qvinliga tjenare, och vi tro till och med, att sådana skolor i städerna till en del skulle kunna bestrida sina egna nödvändiga utgifter, om der emottoges tvätt och sömnad, om mat der finge hemtas och om städning (dock blott för fruntimmer) derifrån ombesörjdes. Äfven hembakning och brödförsäljning kunde dermed måhända någon gång förenas. Åtminstone en sådan skola borde finnas i hvarje stad, i större eller mindre skala, allt efter råd och lägenhet, och skulle väl med någon ansträngning och uppoffring kunna åvägbringas af de nu temligen allmänt organiserade Fruntimmers-Föreningarne.

Hvilken vinst skulle det ej i mångfaldigt afseende vara för matmodern, om hennes tjenarinnor verkligen egde tillbörlig insigt i de sysslor, som de under närvarande förhållanden ofta på måfå åtaga sig att sköta! Nu händer det mången gång, att sedan en matmoder med ganska mycken omsorg och besvär inöfvat den okunniga tjenarinnan, denna snart öfvergifver henne, lockad af högre löneförmåner, som erbjudas henne på ett annat håll.

Det torde kanske ej vara ur vägen att här påpeka missbruket med orlofsedlar, hvadan dessa sällan äro hvad de ursprungligen äro afsedda att vara, nemligen en behöflig kontroll på tjenares uppförande och skicklighet. Som det nu är, erkännes allmänt att "orlofsedlar ej äro att lita på". Vi våga ej klandra de matmödrar, som af motvilja att blottställa äfven de tjenare, med hvilka de haft skäl att vara missbelåtna, ej i de utgifna orlofsedlarne uppräknat deras alla fel och brister, ty vi respektera den känsla, som afhåller dem derifrån. Men att gifva vitsord om goda egenskaper och skicklighet, som ej finnas, blir å andra sidan så bestämdt orätt, att ingen rättänkande matmoder borde göra sig skyldig dertill. Må man då tåga, der man ej kan säga något godt, men ej göra sig skyldig till ett uppenbart bedrägeri!

Af hvad vi här anført, skulle vi önska att matmödrarna insåge, att det i ej obetydlig grad beror af dem sjelfva att dana en bättre generation af tjenare, än den, hvaröfver de nu så ofta höras beklaga sig. Detta är visst ej något hastverk, men med tålmod och ihärdighet vinnes mycket, och hvilken mor skulle ej gerna åtaga sig besväret att så, der hon kan hoppas, att dottren skall draga vinst af utsädet. Mången matmoder torde af omständigheterna vara förhindrad att taga en mer framstående del i det arbete, hvars vigt vi påpekat, men hvar och en kan göra *något* och det är just de många för- enade, eniga krafterna, som kunna utföra storverk. Hvar och en husmoder, som har döttrar, kan dessutom uppfostra dem till deltagande i en dylik verksamhet, och detta är ej det minsta.

De hjälpmedel, vi här föreslagit, i afsigt att åvägbringa en förändring i nuvarande förhållanden, äro sådana, att endast framtiden kan utvisa deras större eller mindre ändamålsenlighet. Låtom oss nu kasta en hastig blick på möjligheten af att, sådan sakernas ställning för närvarande är, redan under denna generation kunna komma till ett något bättre resultat, i afseende på förhållandena mellan husbönder och tjenare. Erfarenheten har visst stäffjat våra fordom ganska sangviniska förhoppningar i detta fall, dock torde *något* kunna vinnas, och lyckas blott hvarje matmoder, att hos *en* bland den långa raden af tjenare, som under en tid tillhört hennes familj och omvårdnad, framkalla en bättre sinnesriktning, blir vinsten på det hela taget ej obetydlig.

Ehuru vi äro böjda att tro, att tjenarne i allmänhet äro mer väl än illa behandlade, kunna vi dock ej förneka sanningen af *H—ds* påstående "att matmödrarna (åtminstone ofta) visa liknöjdhet för tienstflickans andliga lif och moraliska utveckling", samt för hennes framtid, skulle vi vilja tillägga.

Om vi derfor skulle ställa till matmödrarna några ord i afseende på *deras* uppförande mot sitt tienstfolk, skulle vi först och främst vilja uppmana dem, att aldrig glömma den ovedersägliga sanningen, att, matmodern och tienstflickan, huru olika deras sociala ställning än må vara, dock inför Gud äro fullkomligt lika. Ja, inför Honom är så väl den ena som den andra blott ett fattigt människobarn, hvars jordiska omhölje och företräden komma af stoft och återgå till stoft. Enda skillnaden blir kanske här vid lag, att

*Större ansvar den skall röna,
Som har större gåfvor fått.*

Vi påminna ej härom för att förorda ett förtroligt kamratskapsförhållande mellan dem båda, hvilket tvertom torde medföra skadliga följder, men för att be matmodren ej förbise, att hon är skyldig sin tjenare samma grannlagenhet som hon visar sina likar och som hon sjelf skulle önska sig bevisad, vore förhållandet ombytt.

Vidare bör matmodren hysa ett uppriktigt och oegennyttigt intresse för sina tjenare. Derpå ger hon bästa beviset genom att gifva dem behöfliga varningar, upplysningar, råd och förmaningar, både i ett och annat hänseende, och genom att anordna hushållsgöromålen så, att tjenarne, dels turvis sättas i stånd att bevista gudstjensten, dels att de alltid ega några fristunder under veckans lopp att använda för egen räkning. Om också hennes ord stundom falla på hälleberget, hennes goda afsigter stranda mot deras gensträfvighet och omöjlighet, får detta ej afskräcka henne från att göra det hon för sig uppställt såsom pligt.

Än ett bevis på detta intresse äro de gemensamma andaktsstunderna, hvilka kunna och böra utgöra den bästa föreningslänken mellan familjens alla medlemmar. Hos våra förfäder var det en vanlig sed, att man invigde dagen med samfäld bön och läsning af den Hel. Skrift och slutade den likaså. Vi, nutidens barn, som anse oss så mycket visare än de, finna detta kanhända för gammalmodigt — säkert är, att denna vackra sed numera endast existerar inom vissa kretsar, och som dessa ofta erhålla epithetet "läsare", tveka många, ehuru öfvertygade om det rätta och goda deri, att efterfölja den, af fruktan att hänföras till våra sålunda benämnda medchristna. De känna eller besinna ej de varnande orden: "den, som blyges vid mig, vid honom skall jag ock blygas inför min Fader i himmelen." Vi finna i frånvaron af denna sed, som i England erhållit den betydelsefulla benämningen *family worship*, en brist i familjens inre lif, som vi skulle önska afhjelpt. Och detta skulle vara lätt nog, funnes blott den "goda vilje", hvarom vi förut talat. Man bör ej undskylla sig med brist på tid, ty dessa andaktsstunder behöfva ej upptaga timmar med vidlyftiga förklaringar och långdragna böner. En kort och uppriktig bön i Jesu namn, nedkallande välsignelse öfver dagens arbete och nattens hvila, är ofta kraftigare, mera styrkande och till hjertat gående än "hedningarnes många ord".

Än en sak', goda matmödrar, tänken äfven stundom på e-dra tjenare med en i pigkammaren sällsynt lyxartikel — goda böcker. Bereden dem tillfälle till nyttig och bildande läsning, under de stunder de möjligen kunna eigna deråt. J gören dem dermed mera gagn och varaktigare glädje än medelst en spektakelbiljett eller dylikt, ehuru vår mening visst icke är att vilja utestänga dem från oskadliga nöjen. Oberäknadt goda andaktsböcker, finnes det verkligen hos oss en litteratur, som lämpar sig för detta ändamål: första rummet deri tillkommer otvifvelaktigt *Läsning för Folket* och det andra *Svenska Arbetsaren*, och vi sakna icke heller goda resebeskrifningar, skildringar af naturen, nyttiga upptäckter m. m., som synas lämpa sig till gagnande och angenäm läsning.

Vi hafva uttalat den åsigten, att vi ej anse *goda* och *dugliga* tjenares ställning svår och beklagansvärd, men måste lägga dertill, så länge de förmå tjena. Ty det kommer en period i deras lif, då vi verkligen af hjertat beklaga dem och det är den, då det heter: "grafva orkar jag ej och tigga blyges jag". Visst är att äfven denna olyckliga belägenhet mången gång är sjelfförvållad, derigenom, att de under den goda tiden ej tänka på de onda dagar, som varda kommande, och sålunda underlåta att göra sig vänner bland sitt husbondfolk. Hos många är det en verklig vurm att ombyta tjänst hvart eller hvartannat år, och en naturlig följd deraf blir, att äfven de bästa husbönder ej kunna draga försorg om alla de tjenare, som under en lång följd af år ätit deras bröd. Dock gifvas, tyvärr, äfven husbönder, som äro nog förgättna af sina pigter, att ej göra något för dem, hvilka under en längre tidrymd tjänat dem troget, och i deras tjänst utnött sina bästa krafter. En sådan liknöjdhet kan ej annat än anses i hög grad klandervärd.

Vi hafva många gånger önskat inrättandet af pensionskassor för tjenare, hvarigenom de mot en ringa årlig insats kunde tillförsäkras åtminstone något understöd på ålderdomen, och tillfälle dertill gifves verkligen i den i Stockholm befintliga Lifförsäkrings-anstalten. Insatsernas storlek beror af åldern på den person, för hvilken de göras, men vi tro, att de ej i några händelser äro större än, att de flesta husbönder med ringa uppoffring skulle kunna göra dem för tjenare, som under 5 års tid och derutöfver kvarstanna i deras tjänst. Dessutom kan och bör husbondfolket uppmuntra sina tjenare till att göra insatser i sparbanken, då den der förvarade lilla sparpenningen säkert

någon gång kommer väl till pass. Bästa sättet att förmå dem att göra en början dermed blir troligen, att husbondfolket sjelft, då och då gör en liten insättning vid de tillfällen de önska göra sina tjenare en gåfva, såsom uppmuntran för visadt välförhållande, träget arbete eller vid sådana familjehögtider, då man gerna vill se alla glada omkring sig. Gåfvan är i denna form kanske ej fullt så välkommen, men troligen bäst använd och förvarad.

Som oftast händer, har ämnet äfven nu växt under det vi sysselsatt oss dermed, men vi hoppas att ej uttrötta våra läsare, om vi än tillägga några ord, rörande de uppfostringsanstalter för tjenare inom vårt land, som vi känna. För att börja med den äldsta, nämna vi först *Murbeckska inrättningen* i Stockholm, hvilken redan 1847 firade sin sekularfest. Det var Kyrkoherden *Peter Murbeck*, då Komminister i Ladugårdslands församling, som biträdd af 6 liktänkande, menniskoälskande vänner lade första grunden dertill. Vid första bildandet af den kassa, som nu utgör inrättningens grundfond, hade de ädle stiftarne ännu ej bestämt det ändamål den borde befrämja, endast att den "skulle användas till ett religiöst och menniskoälskande bruk", vare sig såsom besörjande "fattigas understöd, åldrigas vård, sjukas skötsel eller fattiga barns uppfostran".

Detta sjuannasamfund tyckes ej hafva haft något öfverflöd af detta livvets goda, men egnade så mycket samvetsgrannare hvarje skärf dess medlemmar kunde bespara från dagens behof, till förverkligande af sin menniskoälskande plan, och redan tvenne år sedan den första öfverenskommelsen träffades, då kapitalet stigit till 4,700 daler kopparmynt, hyrde man några rum för att herbergera fattiga och husvilla personer. Snart bildades äfven en Direktion, bestående af två prester, två ståndspersoner, två borgare och två fruntimmer, af hvilka hvar och en vid inträdet afgaf en ganska allvarlig förpligtelse, att ej blott efter bästa förmåga söka befrämja inrättningens afsigt, utan att äfven troget vidblifva den rena evangeliska läran, vid påföljd att i motsatt fall "utskjutas från denna inrättnings föreståndarskap."

Genom Direktionens och särdeles *Murbeck*s aldrig hvilande nitälskan för det vackra företagens framgång, hade kapitalet, oaktadt de med hvarje år ökade utgifterna, 1756 genom gåfvor och testamentariska dispositioner tillväxt så, att en egendom

kunde inköpas för 8,500 daler kopparmynt, hvarförutan en lika stor summa var disponibel. Denna fördelades i *Hushållskapital*, *Prestkapital* (afsedt att gifva någon ersättning åt stiftelsens själasörjare), *Löningskapital*, *Hjelpkapital* (till understöd åt personer utom inrättningen) och *Brudkapital* (menadt att lemna en liten hemgift åt de flickor, som vid afflyttningen inträdde i äktenskap).

Man hade nu också kommit till sitt beslut, i afseende på stiftelsens verksamhet, hvilken hufvudsakligen egnades åt fattiga barns, särdeles flickors undervisning, hvarjemte sådana som voro fader- och moderlösa äfven erhöilo fritt underhåll.

Denna skola hade dock åtskilliga rätt svåra öden att genomgå, innan dess existens kunde anses fullt betryggad, dels i anledning af *Murbecks* förflyttande till ett pastorat i Blekinge, dit skolan, enligt Direktionens beslut åtföljde honom, dels genom dess ädle stiftares snart nog derefter timade död. En återflyttning till hufvudstaden blef då nödvändig och dessa flyttningar jemte åtskilliga andra förluster, medtogo en betydlig del af skolans tillgångar. Direktionens återstående ledamöter medfälldes dock ej deraf, utan ansträngde all sin förmåga för att vidmakthålla inrättningen och utvidga dess verksamhet, dervid kraftigt biträdda af *Murbecks* efterlemnade maka.

Småningom lyckades dem detta och 1769 inköptes ånyo egen lokal för inrättningen, hvarjemte den stadfästades af erhållna Kongl. privilegier, befriande den från alla onera. Genom frikostiga gåfvor, så väl medelst varm hand som genom testamente, har dess kapital sedermera betydligt tillväxt och uppgår nu till den ansenliga summan af mer än 200,000 Rdr Rmt och den eger derjemte ett vackert, välbyggt stenhus med tillhörande trädgård, vid S:t Paulsgatan på Södermalm. Bland dessa gåfvor förtjenar en testamentarisk disposition på 6,796 Rdr B:co af framl. Assessorskan Almqvist i Jönköping att särskildt omnämnas, såsom varande en tacksamhetsgård för den vård, hvilken hon såsom "en fattig och värnlös flicka vid inrättningen åtnjutit."

I denna välgörande stiftelse, hvilken ännu fortgår, och är afsedd att dana "dugliga tjenstehjon" har sedan dess början mer än 200 barn åtnjutit undervisning, underhåll och vård, och uppgår antalet för närvarande till 32. De barn, som der emottagas och erhålla allting fritt, få ej vara under 6 eller öfver 10 år, samt undervisas i läsning, christendom, skrifning,

räkning och qvinliga handaslöjder. Alltefter som de tillväxa i ålder och styrka, deltaga de i husliga sysslor, och matlagning, bakning, tvätt och skurning för inrättningens räkning ombesörjas af dem under tillsyn af förestånderskan. Allt hvad, som behöfves till deras beklädnad, utom skodon, äfvensom andra för inrättningen erforderliga persedlar, såsom bolstervar, lakan, duktyg, o. s. v. tillverkas äfven af dem sjelfva. Flickorna kvarstanna till dess de blifvit beredda till sin första nattvardsgång och anses tillräckligt försigkomna att kunna antaga tjänst, då direktionen tillser, att de erhålla goda och för dem passande platser. Vid utgåendet lemnas dem hvar sin sparbanksbok, bevisande en för deras räkning insatt summa af omkring 70 rdr rmt. Enligt de upplysningar vi inhemtat, berömmas de der uppfostrade tjenarne för ordentlighet och duglighet.

Från ett lika ringa frö har en annan dylik inrättning, den s. k. *Malmqvistska Barn-Uppfostrings-Anstalten* vid Stora Skinnarviksgatan i Stockholm äfven uppväxt, ehuru den framter andra förhållanden i afseende på uppkomst och utveckling. Den förefaller helt och hållet tillkommen på Guds försyn, om det tillåtes oss att begagna detta uttryck, och påminner lifligt om liknelsen om senapskornet, ty dess första ursprung var, enligt stiftarnes, makarne *Malmqvists* egen berättelse, upptagandet af en liten sjuklig flicka. Detta skedde för 11 år sedan, och under denna tid har den åt dessa menniskoälskande makars vård anförtrödda barnskaran småningom tillväxt, så att den nu utgöres af mer än 100 barn. För de flesta har en ringa årlig afgift *), blifvit erlagd, hvilken dock ej på långt när visat sig tillräcklig att ersätta de nödvändiga utgifterna. Hvarje år har därför medfört en mer eller mindre betydlig balans, oaktadt äfven denna stiftelse blifvit ihågkommen med frukostiga gåfvor af enskilda välgörare, men makarne *Malmqvist* hafva därför ej fällt modet, ej bortvisat de värnlösa, som hos dem sökt skydd, utan i den fasta öfvertygelsen, att "Herren förser väl offret" mött hvarje gryende år med en talrikare barnskara och en tillökad skuld. Och så har det gått och så går det än i dag, men när bekymret varit störst, har ock hjälpen varit närmast.

Med det tillväxande antalet barn har äfven Barnhemmets utvidgning efter hand blifvit nödig, och har det för närvarande sin egen vackra, rymliga och välbebygda lokal vid Stora Skin-

*) Den vanliga årsafgiften är nu 150 Rdr Rmt.

narviksgatan, N:o 22, hvartill tomten redan förut tillhörde H:r Malmqvist. De der varande stenhusen hafva under de senare åren blifvit uppförda genom hans och hans hustrus försorg för medel, tillskjutna af den enskilda människokärleken, och utmärka sig för en omsorgsfull inredning, väl afpassad efter det ändamål de äro afsedda att tjena.

Äfven denna uppfostringsanstalt har till sitt välgörande syfte att dana "fattiga, värnlösa barn till dugliga och användbara pigor", hvarför der upptagna barn ej blott erhålla undervisning i folkskolans läroämnen, men ock i vanliga qvinnoslöjder och hushållsgöromål, till hvilka senare äfven räknas brygd och slagt, hvarförutan de få deltaga i ladugårds- och trädgårds-skötsel. Vi känna ej att någon viss ålder är bestämd för de inträdande, men barnen äro indelade i trenne klasser, alltefter sin ålder. Emellan 8 och 12 års ålder sysselsättas de uteslutande med skolgöromål, hvilka sedan omvexla med lättare hushållssysslor tills de uppnått 16 år, då de confirmeras. Efter denna tid handledas de mer uteslutande i de tyngre hushållsgöromålen, tills de ega tillräcklig insigt deri för att kunna ingå i andras tjenst. *)

Under den tid anstaltens verksamhet fortgått hafva 199 barn der erhållit vård och uppfostran, hvaraf 106 ännu kvarstå, 23 utgått såsom tjenare och 6 såsom lärarinnor, alla med goda vitsord om uppförande och skicklighet.

Dem af våra läsare, som hafva tillfälle dertill och ej förut känna detta barnhem, uppmana vi lifligt att der göra ett besök. Vi äro öfvertygade att de skola dela den känsla af välbehag, med hvilken vi beskådade de treffiga skolsalarna, de snygga sofrummen, sjukrummen, köket, tvättstugan, o. s. v. emedan allt här bär stämpeln af ordning, renlighet och en god husmoders omständsamhet. Ej minst uppfriskande är åsynen af de många glada och lyckliga barnen, alla ordentligt kammade och klädda, samt åhörandet af deras väl inöfvade sång. Ja, vi hoppas äfven, att många med oss skola intagas af tacksamhet, aktning och tillgifvenhet för de värdiga makar, som, oafsedt sitt ringa stånd och sina obetydliga tillgångar, genom sann christlig kärlek och oförtröttad ihärdighet af snart sagdt intet förmått åstadkomma så vackra och välsignelserika resultat.

*) Förlidet år skickades af Helsingfors' Fruntimmers-Förening ett fruntimmer till Stockholm för att studera organisationen af ofvannämnda uppfostringsanstalt. En dylik skola har nu kommit till stånd i Helsingfors och är en från Malmqvistska barnhemmet utgången lärarinna der anställd.

Af de barnhem och skolor, som bildats för det ändamål, hvarmed vi här sysselsatt oss, förefaller det också som skulle den sistnämnda ega det rikaste, friskaste lifvet, som skulle den mest besjålas af den kärlekens anda, hvilken är dess grundval.

Den tredje af dessa stiftelser, *Prinsessan Eugénies Barnhem*, beläget i hyrd lokal, N:o 13, Hamngatan, är ännu blott i sin linda, då dess tillvaro ej daterar sig längre tillbaka än sedan 1861. Den följer samma grundsats, som de båda andra, och är afsedd för 12—15 skyddslingar, under tillsyn af en en förestånderska och en lärarinna. Afgiften för hvarje barn, som der emottages, är 100 Rdr, men då denna summa ej på långt när kan förslå till alla med skolan förenade utgifter, bestridas de för öfrigt af den ädla stiftarinnan, som knappast kunnat finna ett mer välsignerikt fält för sin människovänliga verksamhet än detta anspråkslösa barnhem. Så väl för hennes, den älskade furstedottrens skull, som för sakens egen, önska vi detta lilla hem en vacker, en på goda frukter rik framtid.*)

Och nu, gode läsare, J som ej tröttnat att följa oss ända hit, J, som hysen deltagande för mensklighetens intressen, om vi lyckats öfvertyga Eder, att de olika samhällsklassernas upp- lösligt äro förenade, om vi förmått bevisa Eder, att alla, som ega *god vilja* verkligen också kunna i någon mån medverka till den tjänande klassens höjande till moralisk förädling, sann upplysning om sina pligter och större duglighet att dem uppfylla, om vi varit i stånd att uppväcka Edra sympathier för de anspråkslösa människovänner, om hvilka vi talat, och deras arbete, så ställa vi till hvar och en af Eder den störste människovännens uppmaning: "Gack, och gör du sammaledes!"

St—

VÅR LEKTYR.**)

Medan de gamla skalderna hvila i sina grafvar eller på sina lagrar och blott en och annan sångfogel på *strand* och *berg* låter höra sina slag, hafva rika bidrag skänkts oss till de hvilandes historia. Inom de sista trenne åren har Sverges blifvande litteraturhistoria erhållit fyra värderika förarbeten, hvilka, utom den belysning af ämnet, de gifva, äfven ega den

*) Äfven Frimurarebarnhuset utgör ett slags uppfostringsanstalt för att bilda dugligt tjenstfolk.

***) Insändt.

förtjensten att erbjuda en lättfattlig och intresserande "Lektyr" för alla bildade, som med deltagande omfatta denna sida af fosterlandets historia. För damerne isynnerhet torde det vara lika intressant att följa den nationella utvecklingen på det litterära området som på det politiska, sociala eller ekonomiska.

Det kan tyckas att man går alltför grundligt till väga, om man på en gång anmäler fyra arbeten, alla behandlande samma ämnen. Men då *Tidskrift för Hemmet* äfven tagit till uppgift att motverka det ytliga mångläseriet, så sänder jag min uppsats till dess redaktion, i den förhoppning att vi sträfvat till samma mål. De hulda läsarinornas öfverseende skall jag söka tillvinna mig genom godbitar, stulna från författarne. Och de plundrade, de få trösta sig med Tegnér's ord: "ju mer du delar med dig, desto mera har du kvar." — — — —

De verk på hvilka jag syftar äro: *Bidrag till Sverges litteratur-historia* af *Fryxell* (1860), *Grupper och Personnager* af *Orvar Odd* (1861), *Inledning i Studiet af Sveriges Litteratur* af *Dietrichson* (1862), samt *Minne af Leopold* af *v. Beskow*, tryckt i slutet af samma år. Vid uppräknandet af dessa böckers titlar och deras författares namn, gripes jag af fruktan att hafva tagit mig vatten öfver hufvudet. Men som jag ej här ämnar granska fakta och åsigter, utan endast såsom lockmat anföra några utdrag ur ofvannämnde arbeten, samt gifva en kort öfversigt af det hela, hoppas jag komma lyckligt ifrån mitt företag.

Dessa arbeten komplettera hvarandra i många fall. *Dietrichsons* är det mest omfattande, men också minst utarbetade. Innehållande blott 238 sidor, framställer det dock utvecklingen af Sverges litteratur från reformationen till nuvarande tid. *Fryxells* är dernäst det fullständigaste. Hans *Bidrag* börja egentligen med 1795 och sträcka sig till 1840. *v. Beskows Minne af Leopold*, behandlar deremot tiden från Leopolds första uppträdande 1778 till hans död 1829. *Orvar Odds Grupper och Personnager* röra sig förnämligast kring åren 1820—40, och, som han säger, gifver han "blott en helsning åt de allra nyaste."

Genom *v. Beskows Leopold* får man således en i många fall detaljerad teckning af senare delen af Gustaf III:s tidehvarf, genom *Fryxells* bidrag likaledes en skildring af Leopoldska tidehvarvet till 1810. Öfver striden mellan gamla och nya skolan 1810—20 lemna dessa båda författare en

utförlig med talrika citater bestyrkt framställning. Tegnérskas tidehvarfvet 1820—40 faller egentligen ej inom *v. Beskows* skildring, och den litterära delen deraf får i *Fryxells* verk nästan helt och hållet träda tillbaka för den politiska. Detta tidehvarf blir således jemförelsevis mindre belyst, oaktadt *Orvar Odd* och *Dietrichson* deråt egna den största utförligheten. Åt tiden efter 1840 ger *Fryxell* blott "strödda anmärkningar" och *Orvar Odd* tecknar endast första decenniet deraf; *Dietrichson* är den enda, som sträcker sin framställning ända till slutet af sista årtiondet.

Uppfattningen af tidehvarf och personligheter kompletteras äfven derigenom att olika sidor framhållas af olika författare. Detta torde bäst visa sig, om jag gifver en kort exposé af hvar och ett arbete särskildt och derefter gör några jemförelser och allmänna anmärkningar.

Fryxells Bidrag tillhöra lika mycket kultur- som litteratur-historien. Han framdrar mera sällan den utmärkte skalden eller det enskilda konstalstret såsom sådant. Hufvudsakligen egnar han sin uppmärksamhet åt de författare och arbeten, som på ett klart sätt uttalat någon under deras tid herrskande idé eller som haft någon betydligare inverkan på nationens utveckling. Hans egen uppställning ger måhända den bästa idéen härom. Efter att såsom inledning hafva gifvit en kort skildring af rationalismens tidehvarf före 1795 och dess frukt, franska revolutionen, säger författaren:

"Resignation, Reaktion, Reformation, se der de tre olika åsikter, som alltid göra och måste göra sig gällande efter hvarje misslyckadt försök till framryckande på upplysningens och frihetens bana, och hvilka åsikter också i bestämda gestalter framträdde efter den stora fransyska revolutionens fall. Här må angifvas hvad vi förstå med dessa ord.

"*Resignation* är den sinnesstämning, som ännu älskar det sökta idealet, men som genom den olyckliga utgången af forna bemödanden förlorat hoppet om dess vinnande, förlorat hoppet om någon verklig förbättring af mensklighetens samhällslif och bildning, och som derföre med antingen stoisk undergifvenhet eller epikureiskt lättsinne fogar sig i det närvarande med alla dess brister.

"*Reaktion* är den sinnesstämning, som undan de olyckor, revolutionen medfört, hoppas finna räddning genom att återtaga forna tiders bruk och missbruk, sanningar och fördomar;

— det tänkesätt, som vill intruga den fullväxta menskligheten i barndomens gängstol, för att skydda henne från faran af att omigen snafva och falla.

"*Reformation* är den sinnesstämning, som hvarken förlo rar modet eller uppgifver framåtgåendets grundsats; men som vid dess tillämpning afser det möjliga, det verkställbara, och som begagnar det gamla icke så, som reaktionen gör, derföre att det är gammalt, utan endast så till vida, som det är godt och tills man hinner bereda sig något bättre. — — — —

"Med dessa trenne ord hafva vi ock tecknat karakteren af Sverges litteratur och af dess olika skolor efter 1795.

"*Resignationen* var förherrskande 1795—1810, d. v. s. under Leopoldska tidehvarfvvet.

"*Reaktionen* sökte arbeta sig fram, den poetiska och filosofiska under *Atterbom* och fosforismen 1810—20 och den politiska under *Geijer* och ultraismen 1820—37.

"Den litterära reformationen under *Tegnér* och *Wallin* besegrade fosforismen och beherrskade landet 1820—40.

"Den politiska reformationen, ledd under samma tid af hufvudstadens liberala tidningar, bekämpade och besegrade slutligen omkring 1838 ultraismen."

Bidragen skildra således egentligen tiden mellan 1795—1840. Första häftet tecknar Leopoldska tidehvarfvvet eller resignationens. Andra behandlar striden mellan den nyvaknade reaktionen och den herrskande resignationen. Tredje och fjerde häftena framställa striden mellan reaktionen och reformationen på det poetiska och religiösa fältet. På det poetiska området är *Tegnér* den segrande anföraren, på det religiösa *Wallin*. Femte häftet behandlar deu poetiska reaktionen, fosforismens upplösning och Götiska skolan. Sjette, sjunde och åttonde häftena teckna reformationens seger på det politiska området, och nionde häftet innehåller strödda anmärkningar öfver tiden efter 1840.

De fyra första häftena äro i mitt tycke rikast på intresse, och vid teckningen af *Tegnér*s och *Wallin*s uppträdande synes författaren varit mest lifvad. Men äfven inledningen och de väl valda uttrycken för Leopoldska tidehvarfvets resignerade stämning läsas med mycket intresse. Gerna skulle jag vilja lemna några utdrag, men af fruktan att blifva för vidlyftig, måste jag inskränka mig till att anföra nedanstående såsom en bland de lifligaste och varmaste skildringarne och såsom en in-

tressant belysning af de åsigt, som leda författaren vid tecknandet af vårt fosterlands häfder.

Sin polemik mot en öfvervägande snille- och konst-dyrkan slutar författaren med följande ord:

"Historien har härutinnan ett stort ansvar, ty hon har en stor makt. Hon eger nemligen äfven hon, tvenne himlar att bjuda på, den lägre, *Wallhall*, åt kraften, modet, snillet; den högre, *Gimle*, åt rättfärdigheten, människokärleken, själf-uppoffringen.

"Hon har som högsta mål länge framhållit förnämligast den förre, men blifver mer och mer af christendomen tvingad att framhålla också den senare. Striden mellan båda åsigtarna kommer förr eller senare till sin afgörande brytning, sin *Ragnarök*, en *makternas skymning* också derutinnan, att förmågorna, snillet och kraften, endast som sådane, skola åt renheten, rättvisan och människokärleken afstå sina hittills innehafda högsäten. Äfven i historien skola Oden och Thor falla och deras thron intagas af Balder.

"Det är ej förgäfvets som menskligheten beder: "Tillkomme Ditt rike!"

Kasta vi nu en blick på *Orvar Odds Grupper och Personnager*, så angifver sjelfva titeln, att detta arbete hvarken är egentligen litteratur-historiskt, ej heller biografiskt. Det innehåller mest med lätt hand gjorda, men dock karakteristiska skizzer af utmärktare personligheter och skolor; träffande anmärkningar och reflexioner öfver olika riktningar inom skönlitteraturen eller öfver enskilda författare. Med andra ord; hans arbete är ett qvickt, underhållande *causerie* öfver litterära ämnen, men som allt igenom smakar af en bland causeriets sämsta kryddor: klandersjukan. Författaren behandlar helst allt *en passant*, och hans valspråk tyckes vara, det all ädel beundran förqväfvande: *nil admirare*. Endast för två eller tre af vitterhetens förnämligaste heroer böjer han aktningfullt sitt hufvud; alla de öfriga äro vid något tillfälle föremål för hans "impertinence" eller "nonchalance", för att begagna författarens egen stil.

De allmänna tidningarna hafva vid flera tillfällen grauskat detta arbete; alltså åtnöjer jag mig med några utdrag för att gifva prof på författarens qvicka, behagliga, lätta, ja, stundom lättsinniga skrifart, samt det träffande i åtskilliga hans anmärkningar.

Om den götiska skolan yttrar han (sid. 47). "Ännu en be-tecknande egenhet hos denna epoks skaldehop förtjenar anmär-kas, en egenhet, som den götiska skolan för öfrigt delar med fosforisterna, och deri de nästan täfla att öfverträffa hvaran-dra, nemligen pretiositeten, detta hvad en äldre författare har kallat språkets "läckerhet". Tag endast några rader af *Af-zelii* poem "Necken" — och ni finner der icke blott en gylle-ne harpa med "silfvertoner" men ett "gyllene hår" en "gyllene borg" och på köpet en "demantehäll". Jag hoppas man ej kan önska det dyrbarare; det är en hel juvelerare-butik. Men det var dessa ärade herrars sed; de strödde omkring sig guld, silfver, demanter och äkta perlor, purpur och kristaller, ambra och balsamer med en liknöjdhet, som man näppeligen skulle vänta sig hos andra, än kungliga millionärer eller vissa slö-sande damer, en Cræsus eller en baronessa Rothschild. De visade sig aldrig i poesi utan att det regnade ädla metaller ur deras händer; och af rubiner, af smaragder, af safirer, hvil-ken outtömlig herrlighet! ett Golconda i hvardera rockfickan! — Denna pretiositet finner man eljest — Gud skall veta det — ännu hos våra nyaste poeter i betydlig grad; det är i all-mänhet en lyx, som synes envist vilja hänga i vår vitterhet; det är något, som måhända står i samband med hela vårt national-lynne. Vi hafva nu en gång den ovanan att "lefva öfver våra tillgångar"; så vill äfven vår poesi äta, om ock-så strömming, på silfvertallrik. Jag medger att detta sena-re är jemnförelsevis oskyldigt, men äfven det kan dock sluta med bankrutt."

Skildringen af *C. J. L. Almquist* är i allmänhet förträff-
lig, synnerligast der fråga är om hans originalitet och om den
rôle hans fantasi spelade. *Orvar Odd* börjar sin teckning
med följande ord:

"Det har i detta mitt arbete icke varit min regel att hålla
mig strängt till endast litterära abstraktioner, utan har jag äf-
ven här och der vidrört personligheterna sjelfva. Jag kan så
mycket mindre afvika från denna metod med särskildt afseende
på *Almquist*, som scribenten och personen här till och med
mer än vanligt falla samman med hvarandra. — — *Almquist*
har slutat på ett sådant sätt att — — oafsedt allt hvad han
i skrift presterat snillrikt och äfven i viss mån verkat tids-
enligt — — vår litteratur-historia och det fria ordets historia
har haft skam af honom och detta — — må efter tio år kun-

na uttryckligen läsas i en bok, som under en lekande yta gör anspråk på att dölja något allvar." (sid. 92).

Om detta raisonnement är intet att säga, utom att det hänger illa tillsammans med följande (sid. 44): "Jag kan här icke undertrycka det sanningens öppna ord, hur mycket *W. v. Braun* än var min vän, hur mycket han eljest var den förträffligaste människa under solen och hur än hans jovialitet var att älska, lika mycket som hans sångarmod var att värdera, det ord, att han i sjelfva verket" — — (Hvad tror Ni följer, mina damer?) — "snusade nog mycket". — — Hvilket allvar döljer sig väl under *detta* skämt? Om verkligen *Orvar Odds* bok "under en leende yta gör anspråk på något allvar" borde författaren kanske hafva satt ett annat ord i stället för "snusade". Atingen bör man ej göra anspråk på att skriva allvarligt eller ock göra allvar med allvarligheten och ej tala om *v. Braun* såsom "den förträffligaste människa under solen, utom att han snusade nog mycket." *Braun* har en stor skuld, ty han har dränkt en stor skald.

Rörande poesi i allmänhet och *Tegnér*s i synnerhet, tyckes mig nedanstående yttranden vara så träffande, att jag ej kan neka mig nöjet att anföra dem.

"Får man antaga, att den skald är stor, hvilken framstått åsom skapare, — poet i ordets ursprungliga helleniska mening, — af ett konstverk, hvilket lyckats eröfra en hel samtids beundran, att blifva den rikes med den fattiges, de gamles med de unges förtjusning, och att göra epok i en vidsträckt och ärorik litteratur, om detta är nog för att göra en diktares storhet, — medlen för öfrigt icke anatomiserade, endast det lifslevvande oförnekliga resultatet betraktadt, — då är utan tvifvel *Esaias Tegnér* en af den nyare tidens största sångare, ja, upphunnen af få i hela verdens litteratur-historia.

"Fordrar man åter såsom betingelse för en sann storhet som skald icke så mycket den kvantitativa ofantligheten af ett konstalsters verkan och inflytande som sjelfva den skaldiska intuitionens sanning och styrka, sjelfva den poetiska känslans heliga värma och djup i och för sig betraktade, då synes mig författaren af den enda romansen "Vikingen" vara fullt så stor som författaren af *Frithiofs*sagans fyra och tjugo.

"Men härmed må det nu vara huru som helst, ett står fast huru vi än väga och mäta, det att *Tegnér* var ett eminent

snille. Jag vill till och med gerna medgifva, så framt detta kan tillfredsställa någons estetiska skrupler, att han var större snille än skald. Han var säkerligen en af de mest glänsande genier, som någonsin verkat inom konstens verld. Grundlaget i detta Tegnér's snille var, förutom något visst friskt, stundom nästan trotsigt, "fornjotiskt", en outtömlig rikedom på qvickhet i ordets vidsträcktaste bemärkelse, den af icke blott lek, men af liflighet, fyndighet och i allmänhet hvad fransmännen förstå med "*esprit*". Denna *esprit* gnistrar såsom ett slags elektricitet från allt hvad han nedsatt på papperet, den ger så väl hans prosa som hans vers, detta obeskrifliga, som med en förtrollande kraft hänför och besticker läsaren, och sålunda skapat Tegnér's popularitet. Detta är hvad som framför allt bestämmer hans originalitet i formen, i hela språket, i alla vändningar, och som gör att man genast i första raden igenkänner Tegnér, att man märker den öfverlägsna förmågan äfven der han för öfrigt håller sig för ett ögonblick lägre vid jorden, detta som en fransk skald så skönt uttryckt sålunda:

"*Même quand l'oiseau marche, on sent qu'il a des ailes*".

"Man har klandrat Tegnér's öfverflödande bildstil, hans diktions pråleri. Jag har sjelf annorstädes klandrat detta prål i allmänhet, men ingen regel utan undantag; det är sant, att man kan bära allt för mycket äfven af juveler, men en drottning kan dock bära mera deraf än andra, och denna sångmö var en drottning.

"Låtom oss betrakta allt detta litet närmare. Geijer egde måhända mera af hvad jag ville kalla snillet's religion, Tegnér mera snillet's "*verve*", och derjemte en ojemförligt större talent. Geijer var egentligen en genialisk natursångare, Tegnér egde en fulländad, en förtrollande virtuositet. — — Spiritualiteten adlade sig hos honom till fantasi, måhända just mest i den nyss nämnda förvånande mängden af bilder och liknelser, hvilka omkläda alla hans tankar, liksom silfverblommande lianer och prunkande kaprifolier slingra sig kring trädstammarna i södern's lunder. Man kan invända att denna slags originalitet — i bildprakt och pointer — icke är synnerligen *djup*, godt! men den är i stället obestridligen ytterst briljant och den är viss om att anslå, att fångsla, under det en originalitet, som mera ligger på poesien's botten, ofta förfelar det mesta af den verkan han rättvisligen borde göra och lever ett

af verlden obemärkt lif såsom en misskänd storhet. Man kan likaledes anmärka, att *Tegnér*, just till följe af sin strömmående ådra och sin sprittande tankerörlighet, icke sällan förleddes till verkliga utsväfningar i sina liknelser och sitt bildspråk, så att dessa poetiska medel, hvilka egentligen borde tjena till att måla, förtydliga, göra lefvande och påtaglig den tanke, som skalden velat framställa, tvertom understundom hos honom afledde den åt ett annat håll och åt fremmande rymder. Det är sant; *Tegnér* hade det felet att icke kunna hejda sin flygt, att icke kunna undertrycka ett glänsande infall, när det en gång infunnit sig för hans fantasi, och det kan tilläggas att hela denna apparat någon gång i sjelfva verket blott tjänade till att ge ett poetiskt sken åt hvad som dock i grunden är en rätt ärlig prosa, föga annat än de värtaliga fraserna, hvilka fordom skulle tjena till att göra poesi af prosan hos författarne af den klassiska franska skolan. Men det är likväl den skillnaden mellan *Tegnér*'s bildspråk och såväl gallicismens eloquens, som fosforismens öfverjordiska konstuttryck, att man verkligen njuter af den förra, såsom af en skön blombukett, då de senare förblifva blott granna talesätt, utan allt slags mening, eller granna gåtor med en så djup mening, att ingen af menniska född kan begripa dem. *Tegnér*'s poetiska fioriturer ega alltid den förtjensten att vara liksom små näpna miniatyr-poemer hvar för sig, och man kan ha ganska mycket njutning deraf särskildt, äfven om de icke rätt strängt skulle försvara sin plats i den komposition, der de så "sans façon" bifvit inströdda. Jag går till och med så långt, att en dylik fioritur hos *Tegnér* någon gång är till och med mera värd än hela poemet för öfrigt, liksom demanten någon gång kan vara mer värd än den hand, på hvilken den sitter; och det är ju sannerligen aldrig skäl att förakta den stackars ädelstenen — som dock är och förblifver en ädelsten — därför att den, som bär denna prydnad, händelsevis icke sjelf är upphöjd öfver all misstanke."

Såsom sammandrag betraktadt, är *Dietrichsons* verk mer än vanligt underhållande. Han har dock ej tillräckligt utrymme att genomföra en favorit-idé, striden mot tendens-poesi, didaktik, med ett ord mot all poesi, som kan förtjena benämningen *Utile Dulci*. Gustavianska tidehvarvet och Svenska akademien få i detta fall uppbära skarpa förebräelser.

Mångenstädes finner man, att *Dietrichson* grundat sina om-

dömen på *Fryxells* och *Orvar Odds* framställningar, hvarföre han ju ej är att klandra, såvida han genom egna forskningar kommit till samma resultat. Men nu tycker man sig finna, att han ofta blott slafviskt säger efter, utan att hans föregångares åsikter hunnit rätt sammangjutas med hans egna. Så t. ex. upprepar han det nyss från *Orvar Odd* anförda yttrandet om *Afzeli* "Necken" och rigtar det mera enskildt mot *Afzelius*. Som ytterligare gravamen, anför *Dietrichson* "den guldbeströdda stranden", hvilken tirad *Orvar Odd* visligen med tystnad förbigår, väl vetande att detta uttryck var berättigadt af sagan.

Anmärkningsvärdt är det olika sätt, hvarpå *Orvar Odd* och *Dietrichson* bedöma *Almqvist*. *Dietrichson* knappast antyder hans dunkla och besynnerliga originalitet (är ej detta ett bevis på författarens sympathi för fosforism, tagen i bemärkelse af oklarhet? Eget nog har detta ord fått en motsatt betydelse af den ursprungliga, nemligen den af ljusbärare). *Dietrichson* antar, att *Almqvist* var en dubbelnatur, sjelf ett "animal coeleste". *Orvar Odd* tecknar honom vida ofördelaktigare, nästan som en mörkrets ande, men begåfvad med en fantasi så lefvande, att han kunde förskapa sig till en ljusets engel. Mig förefaller *Orvar Odds* uppfattning både vara den sannaste och bäst uttryckta.

För att gifva ett prof på *Dietrichsons* framställningssätt, samt för att vidare belysa *Tegnér* såsom skald, vill jag anföras *Dietrichsons* åsigt om *Tegnér*s poetiska uppfattning af Frithiofs-sagan. Efter att hafva anført *Oehlenschlägers* försvar af poetisk idealisering, yttrar *Dietrichson* sig sålunda (sid. 114). "Denne Betragtning har visselig en sand Side, i det den henpeger paa Nødvendigheden af digterisk Idealiseren, men den store Digter gjør sig dog her skyldig i en Misforstaaelse. Man idealiserer ingenlunde ved at kaste en Tids Egenskaber over en andens Karakterer; i enhver Tid ligesom hos enhver Person fødes Egenskaberne ligesom udaf Karakteren; Tidens Væsen er Et og maa gjengives som Et, enten Tro eller Utro. Poetisk Utro gjengives den nu lige saa vist, naar man, uden at borttage alt Uvæsentligt, skildrer Tiden efter dens Tilfældigheder (prosaisk), som naar man søger at brede et falskt, fra en anden Tid laant Skjær over den (hyper-idealistisk); poetisk Tro skildres den, naar man fremstiller hine Tider efter deres sande Væsen, med Bortjernelse af alt Tilfældigt

og Uvæsentligt. Vi kunne saaledes t. Ex. tænke på Geijers Viking, der giver et saa rent og sandt Billede af baade det Vilde och det Ophøiede i Vikinglivet. Her er sandelig ikke en senere Tids Blidhed kastet over Heltetidens Kraft; den er set i sit eget Lys, men blot efter sine væsentlige sider, med Bortfjernelse af alt Tilfældigt och derfor Uskjönt. Man kan godt tænke sig hver eneste af ham udtalt Tanke, tænkt af den unge skibbrudne Viking, som nu efter et kort men rigt Liv ser Döden i Öinene. Dette er en sand poetisk Idealiseren. Man tænke sig videre som Modsætning til denne Idealiseren, den samme Viking fremstillet, som han stod og gik i Virkeligheden; hvormegen Raahed, hvormegen Uskjönhed vilde der icke følge med den prosaiske Betragtning af denne raa Voldsmænd, som med Magt tvinger Vallandsmøen til at følge sig; en Fremstilling heraf vilde være modbydelig i al sin nøgne Virkelighed. Dette vilde være poetisk Prosa, Mangel paa Idealiseren. Men densamme Viking kunde vi nu tænke os skildret med et Overtræk af senere Tidens "Blidhed", indlægge hos ham Tanker og omgive ham med Situationer, der ere umulige ifølge hans Tids Karakter, for derved om muligt at vinde et poetiskt Billede af denne Tid, og vi skulle se, hvor falskt et saadant Billede vilde blive.

"Man höre t. Ex. fölgende Ord, lagte i en Vikings Mund af *Tegnér*."

Härefter anför *Dietrichson* några af de mest svärmiska verserna ur Frithiofs Lycka och tillägger sedan:

"Hvem skulde, naar han ikke kjente disse Linier, tro Andet, end at en sukkende Troubadour her udtaler sin Kjærlighed til en sydlandsk Kvinde; hvo skulde ane, at disse Sukke tilhöre en norsk Viking? Saaledes ikke blot *har* han ikke talt og tænkt, men saaledes *kunde* han umulig tænke og tale. Men dette er det outrerede Resultat af den *Oehlenschlägerske* Anskuelse om den sande Idealiseren; thi den finder netop sit Höidepunkt, sit dristigste Udtryk i *Tegnér's* Frithiofs Saga. Ingen vil negte, at dette Digt i sine lyriske Partier, ligesaavel som i sit fra Sagaen laante episke Anlæg hörer til det Skjönne, ikke blot Nordens, men endog Samtidens poetiske Literatur eier, men dette maa ikke hindre os i at undersöge de Feil, der hænge ved Digtet, og vi tro at kunne före disse tilbage til et Hovedpunkt: Mangel paa Enhed mellem Digtets episke Grundvold og dets Lyriske Bestanddele."

Rörande *Dietrichsons* teckning af *Tegnér* yttrar jag mig längre fram. Ofvanstående citat är anfördt såsom en väl sagd och tänkt åsigt öfver poesi i allmänhet. Måhända skulle till *Tegnér*s försvar kunna anföras att hans norske Viking under sina tåg till "Grekelands haf" kunnat insupa något af Söderns känslor och åskådningssätt. Dessutom voro *Frithiof* liksom *Hjalmar den hugfulle* redan i sig sjelfva idealer för vikingalifvet och kunna nästan betraktas såsom öfvergångslänkar från den råa hedniska verldsåskådningen till den ideellare christna. Med allt detta vill jag dock ej förneka att en viss sanning ligger i *Dietrichsons* anmärkningar.

I Aftonbladet har *Dietrichsons* arbete blifvit omständligt recenseradt, med skärpa, dock måhända rättvist. Det är skada, att den talentfulle författaren gifvit allmänheten del af ett arbete, som synbarligen är omoget, och hvilket, med grundligare förstudier, mer omsorg och mer opartiskhet utarbetadt, skulle hafva blifvit en god handledning vid studiet af vår litteratur. Emedlertid är *Dietrichsons* arbete hållet i en ren och ädel anda, lätt skrifvet och läst, om man undantar några ställen, som lida af oklarhet.

v. Beskows arbete är, såsom monografi, inskränkt till endast den tid, då *Leopold* lefde och verkade, men jemte teckningen af skalden följa äfven många nya upplysningar och åsigheter, rörande hans utmärktaste samtida. Så vidt utrymmet medgifver, skall det blifva mig ett nöje att få göra åtskilliga utdrag, och deribland ur inledningen, hvarest författaren i korta, kraftiga drag visar rättmätigheten af den utveckling poesien under *Leopolds* tid tog. *v. Beskow* säger:

"När hos det folk, som var och ännu till stor del är tongifvande i Europa religionens altaren nedbrötos, christendomen aflystes, samhällets grunder upplöstes, och omstörtningssyran spred sig mer eller mindre till alla folk, då kunde och borde de, som egde ordets makt, finna sig uppmanade till ett annat användande deraf än ensamt skönhetslärans. Dessa män glömdes, säger man, att vitterheten, den glada vetenskapen, har sin egen bestämmelse; de hade förgätit huru *Shakspeare* och *Calderon* diktade, huru trubadurer och minstrels sjöngo. Men då dagliga skräcktidningar kommo öfver hafvet om våldets segrar under bilans envælde, när en kamp på lif och död föregick mellan ljus och mörker, frihet och trældom, borgerlig ordning och samhällsupplösning; när jemväl hos oss ordets män behöf-

de strida på en gång emot enväldet, till förmån för upplysning och frihet, och emot hotande irrläror, för att, om möjligt, häfda ett ordnadtt statsskicks upprätthållande: så måste deras vitterhet antaga ett annat skaplynne, en annan ton än den hos *Romeos* och *Julias* skald eller den romantiska sagodikstens.

"Ehvad man än må klandra hos den gustavianska sångarskolan, måste man medge, att den ingrep mäktigare i det allmänna lifvet hos oss, än den nyromantiska diktkonst, hvaraf den efterträddes. Den förras samtid fordrade mindre gåfvan af nya skaldedrömmar, än den behöfde en skatt af sanning och förädling i tänkesätten. Religion och samhälle kräfde sångmöns stämma för att tränga till folkets hjerta. Heder åt de ädle män, som icke vägrade den, om än skönare vittra segrar kunnat brytas. Det gällde att försvara människorätt och människoväl emot fritänkeri och folkyra å ena sidan, samt emot en återgång till den förflutna tidens fördomar och mörker å den andra. Religion, upplysning och dygd voro de ämnen, som lifvade skalderna; de sökte infläta vishetsläror och ädla grundsatser i diktens alla former, i sjelfva sällskapssången. Fosterlandsvännen skall ej klandra dem. Om det är deras mod i förvillelsernas bekämpande, deras ansträngningar att sprida ljus och reda i tänkesätten och sans under lidelserna, som vi ega att till icke ringa del tacka för den lyckan att utan våldsamma skakningar hafva genomgått en af de största världshvålfningar, som häfderna omtala, och derunder utbyta enväldet mot ett fritt statsskick, så förlåter man gerna dessa tänkare och skalder, om de ansågo tidens kraf icke i främsta rummet fordra att tillegna sig den nya tyska metafysiken och följa alla dess utvecklingsgrader på spekulationens svindlande höjder eller spåra den återvaknande romantiken i dess mångfaldiga härmningar; man förlåter den berömdaste bland dem, om han under dylika tidsförhållanden, *hellre* egnade sitt snille åt hvad han ansåg vara mensklighetens stora angelägenhet, då han utgaf sina *Idéer till en populär filosofi öfver Gud och odödlighet*, och då han uppträdde till försvar för tron och förnuftets frihet, än om han sväfvat i abstraktionens rymder; man tillgifver att han, som skald, *hellre* lät en sokratisk vishetslära genomandas sina sånger, än diktade medeltidsromanser och sonetter, hur sköna de än må hafva blifvit. Hans tid behöfde en annan själaspis, och erhöill den till väsentlig del genom honom. Han var denna litteraturs fullständigaste repre-

sentant, hos honom tyckte sig hans samtid erhålla svar på de frågor, som lågo dem närmast om hjertat, och den erhöll dessa svar i den skönaste, mest intagande form. Då om någonsin var lärodikten på sitt ställe." — — —

Åtskilliga exempel på det trycktvång, som rådde under *Reuterholms* allmaktstid och *Gustaf IV Adolfs* regering anföras och väcka läsarens både ömkan och löje. Då *Leopold* skrifvit sin bekanta visa om *Per Enebom*, fick denna ej tryckas oförändrad.

Der förekom följande:

"Nu skrålar du i andanom
Om gudlighet hos kära" — —

Detta i *andanom* vågade man icke trycka, utan förvandlade det till:

"Nu skrålar ock din milda gom
Om gudlighet" o. s. v.

Det bref, hvari skalden uttrycker sitt missnöje med förändringarna i poemet är så målande, att det må meddelas. Han skrifver till *Rosenstein*:

"Om *Lindblom* sagt att *Leopold* mår bra, så vill det utan tvifvel säga så bra, som han behöfver må. Han är en man, som alltid är nöjd med litet, när det angår andras välmåga.

"Jag är desperat att ha gjort den visan. Det är nog sagdt. Der finnas sex eller sju förändrade ställen, det ena sämre än det andra. Är det möjligt, att man kan läsa utan jemmer denna rad:

"*Hvi bör man folkilsk vara*".

(Originallet hade:

"Det är ej nog att vara dum
Man bör ock nådig vara",

men förmodligen ansågs sammanställningen af orden *nådig* och *dum* vågad). "Att förtiga det öfriga. Det är ej nog att bli utsatt för *Per Eneboms* ovett, men för de medelmåttigaste kännares medömkan. Det är för mycket. — — Jag har ej uthärdat att läsa det tryckta exemplaret. Den *milda gommen* genomskar mig öra och hjerta" (sid. 151).

För att ej stöta ofördragsamheten samt förebygga välmentas vänners omskrifningar vid tryckningen, tog *Leopold* sin tillflykt till noter och förklaringar. *v. Beskow* anför såsom exempel härpå bland annat följande:

"Då ett litet skämt förekommer om en af Olympens gudar, vidfogas genast en not med anmärkningen: 'Man behagar påminna sig att här talas om den hedniska gudaskaran.'

"Den som skrifer detta" (fortfar v. *Beskow* sid. 157) "har mer än en gång hört skämtas öfver så kallade enfaldiga anmärkningar och ställen hos denna författare, hvilka tvärt om vittna om de svårigheter, han egt att bekämpa för att under det strängaste trycktvång rädda en återstod af tankefrihet och yttranderätt, samt underhålla de tänkesätt, som uppenbarade sig i 1809 års fria statsförfattning."

Leopold måtte hafva excellerat i den charmanta umgängeston, som franska smaken påböd, och för hvilken *Gustaf III* hade medfödd smak. Man måste beundra dessa qvickt och elegant sagda artigheter. Också anför *Baron v. Beskow* dem *con amore* och tycks njuta af detta fulländade hofmannaspråk, denna urbanitet. Jag kan ej neka mig nöjet att anföra några bland de mest sprittande och snillrika dragen.

"Händelsen fogade så, att *Liljestråles* skaldestycke "*Fideikommiss till min son Ingemund*" var utkommet kort före *Leopolds* första uppvaktning hos *Gustaf III*, och hade beredt en högtid för alla skämtets vänner. Konungen, som satt och skref, när *Armfelt* införde *Leopold*, steg hastigt upp, fäste en genomträngande blick på den unge skalden och frågade: 'Hvad tycker ni om Fideikommisset till min son Ingemund?' 'Ehuru förfeladt, saknar det ej tänkvärda ställen', svarade *Leopold*. Konungen öfverraskad deraf, frågade nyfiken: 'hvilka?' *Leopold* upprepade då dessa rader:

"Att störta någon annan ned får ingen dödlig buga
Och akta dig inför din Kung att smickra eller ljuga;
Det rum dig heligt vara bör, der hans person är när,
Och sanning är den första skatt, du honom skyldig är.
— — — — — (sid. 61)

— Under Ryska kriget skref *Leopold* till *Rosenstein*: "Hans Maj:ts helsa fortfar att vara den bästa i likhet med dess lynne. Herrn är filosof och tillåter ej orternas förändring att göra någon i hans glädtighet. 'Jag hade tänkt', sade han mig, i det jag inträdde, 'att få ta' emot er i ryska Finland'. — Ers Maj:ts, svarade jag, man gör ofta ett steg tillbaka för att hoppa bättre. — Emellertid är nu tyst och stilla, och man vet ej när eller hvart vi närmast hoppa." (sid. 78).

Stundom gå artigheterna så långt, att de förefalla oss något motbjudande. Sid. 215 anför *v. Beskow* ett bref från Leopold till hans ungdomsvän *Georg Adlersparre*, skrifvet dagen efter vestra arméens intåg i hufvudstaden: "De första stegen på en stor mans bana hur smaka de? Är man då så upplyft, att man glömmet allt utom fädernesland och efterverld, eller har man ännu kvar minnet af forna relationer, till och med dem man haft med folk af medelmåttigt värde? Om detta sista eger rum, begär jag att få göra hos herr Öfverste-löjtnanten icke min uppvaktning utan min gudstjenst. Herr Öfverste-löjtnanten ser, att jag åtminstone *prononcerar* mig!"

Jag har hört berättas, att *Kellgren*, vid emottagandet af *Leopolds* artiga skrivelser, stundom känt sig helt generad, "ty", sade han, "jag måste nu besvära mig med att fundera ut ett lika charmant svar." Man sympathiserar med denna känsla, och oaktadt all den elegans och qvickhet, hvarmed complimenterna äro sagda, förekomma de dock oss, som äro vana vid nutidens enklare sätt, något pretiösa och affecterade.

Hvad i dessa arbeten framför allt anslår och intrasserar är jämförelsen mellan den olika teckning, som våra författare gifva af akademismen eller gamla skolan. I denna fyrfaldiga uppfattning bildar *Orvar Odd* den yttersta venstern, och på sitt vanliga vårdslösa sätt gifver han blott *en passant* några speord åt Gustavianska tidehvarfvets stora skalder. Längst till höger står *Baron v. Beskow*. Han tecknar samma personligheter, men såsom ett slags halfgudar, knappast fördunklade af någon mensklig skugga. Venstra centern bildas af *Dietrichson*, hvilken genom förutfattade meningar och fosforistiska sympathier föres till ringaktning af akademismen. Högra centern intages af *Fryxell* till följe af antipathi för fosforismens dunkel och sympathi för akademismens klarhet och sans.

Men det är bäst att låta författarne tala för sig sjelfva; och för att få den ljusaste bilden sist, lemnar jag ordet först åt *Orvar Odd*.

Om akademismen säges: "Den franska smakens Pegas var endast en efter ridkonstens reglor fullkomligt dresserad manègehäst, som piafferade alexandriner och galopperade oder" — och om *Leopold*: "han fortfor alltid att på lediga stunder — svarfva. Han svarfvade de nättaste alexandriner i verlden, alex-

andriner af rosenträd, af elfenben, till och med af alabaster, färglös, kall, men glatt!" m. m. i samma genre.

Dietrichsons omdöme öfver *Leopold* och gamla skolan lyder i korthet så: "Leopold var den sidste Galloman; han var den, som overlevede sin Tid, og derfor blev han den, som af den yngre Skole maatte döie den haardeste Behandling, idet han blev maalt med vort Aarhundredes æsthetiske Maal, medens hans Production var fremstaaet under ganske andre Forudsætninger; men han udgjör ogsaa saa god en Extrakt af alle den franske Poesis Feil og Smaglöheder, som man kan ønske sig." Efter en kort skildring af Gustavianska tidehvarfvets så kallade akademiska skalter, slutar *Dietrichson* sålunda: "Vi have skildret den ene Side af det forrige Aarhundredes svenske Poesi, den kongelig-autoriserede akademiske Digtekunst, Skyggesiden, der ikke vilde mottage Erkjendelsen af, at det Skjöne är skjönt for sin egen Skyld." (sid. 17).

Fryxell, hvars skildring först börjar med 1795, yttrar sig endast om den tid, som närmast följde gustavianska tidehvarvet: "Akademismen, sådan den då var, mäktade icke tillkämpa sig en fullständig seger. Fosforisterna hade onekligen rätt i åtskilliga sina anmärkningar. Några svaga dikter hade blifvit af akademien prisbelönade, och den från förra bildningstiden ärfda poesien ådagalade hos åtskilliga författare en viss benägenhet att stelna till både ande och form. — — — Förnämsta orsaken, hvarför gamla skolan ej mäktade besegra den nya, låg dock djupare. Den gamla fransyska rationalismen, på hvilken förra tidehvarfvets revolutionära bildning och äfven den sedermera uppkommande resignationen förnämligast hvilade, hade längesedan hos en mängd läsare fallit i vanrykte. — Andra orsaken låg deri, att ingen resignation, lik den ifrågavarande, mäktar i längden tillfredsställa sinnet. I sig sjelf är den nemligen en civilisationens begynnande dödskamp; ty när menskligheten ej mer hoppas hvarken på religiös eller politisk förbättring, hvarken på uppenbarelsens eller förnuftets räddande makt, då sjunger ock civilisationen på sin utgångspsalms." Särskildt om *Leopold* skrifver han: "*Leopolds* polemiska skämt-dikter voro klart tänkta, prydligt sagda och väl tillspetsade, dock i allmänhet för matta. — Oaktadt samme *Leopolds* stora kunskaper i och förtjenster om modersmålet, gafvo dock äfven hans ordbildningar och uttryck åtskilliga ämnen till klander. I

allmänhet synes oss denne författare hafva blifvit alltför mycket både prisad och lastad, det ena en följd af det andra och detta ömsesidigt." (sid. 105, 2 häft.).

Då jag genom utdrag skall anföra *Baron v. Beskows* åsichter i ämnet, kommer jag i förlägenhet. Genom hans skildring framstå gamla skolans anförare i en storhet, skönhet och ädelhet, hvarom följande uttryck om *Leopold* såsom hufvudman, måhända kan gifva ett begrepp: "*Leopold* var och förblef en lärjunge af de gamle, icke som efterbildare, men tillagnande sig deras höga ande, deras lugna storhet och värdighet, deras formfulländning, deras visa måtta i allt. (sid. 182). Tvenne ord egde på hans tid en allmännare, mäktigare betydelse än i våra dagar: *humanitet* och *kultur*. *Leopold* älskade det *menskliga* och *naturliga* men *förädladt*. Enligt hans åsigt var det bildningens uppgift att fortsätta de gamla, om möjligt stiga i fullkomning och på kulturens vingar lyfta sig så högt, som ett intellektuelt väsen kan nå. All låghet i tänkesätt, all råhet i uttryck och form voro honom vidriga. Själsstorheten, friheten, dygden och hjeltetmodet skulle klädas i skönhetens slöja, kraften odlas af behagen, skämtets båge räckas af *Gracerna*; lifvet skulle andas den ädelhet och värdighet, som vi finna i *Cicero* och *Virgili* skrifter; sjelfkänslan bära den rena panna som *Aristides* i landsflykt; lidandet döljas under leende, som hos den sårade *Philoktetes*; fägring skulle genomskimra sjelfva straffgudinnornas anleten, och döden framstå hänförande såsom hos *Sokrates*, då han med smålöje på läpparne tömmer giftbägaren, frågande blott sina gråtande vänner, om det gäfves något ställe utom *Athen*, der man icke doge. Det är icke otänkbart, att enahanda åsigt af konsten och det sköna kan en dag återvända såsom den högsta. — — De gamles välde är icke slut; deras vedersakares öfverdrift har hämnat dem."

Att läsaren härigenom får ett förträffligt tillfälle att se frågan från alla fyra sidorna, att jag så må säga, och det ej blott i afseende på fyrfaldig individuel uppfattning, utan äfven med afseende på de olika ståndpunkter, från hvilka föremålen framställas, är onekligt. Jag tror dock att de flesta läsare stå der litet villrådiga. Berodde framgången på sakförarena, skulle de gamle (attributet lagdt både till sakförarena och saken), utan tvifvel segra; ty venstern gör sig föga möda

med anfall, troende fienden långt för detta vara slagen; medan högern affyrar salvor af nya facta och åsichter, hissar segerflagg och sjunger Te Deum.

Äfven i andra fall erbjuda sig jämförelsepunkter mellan dessa arbeten. Både *Fryxell*, *Orvar Odd* och *Dietrichson* hafva från olika håll fått uppbära poetiska straffpredikningar för orättvist bedömande af tvenne framstående skaldar. Om mot *Fryxell* eller *Orvar Odd* eller mot båda det försvar för *Atterbom* såsom skald var rigtadt, hvilket lästes i Aftonbladet för omkring tvenne år sedan, kan jag ej afgöra. Emellertid synes deraf att talentfulla personer ansågo skildringen så skef, att den ej borde få passera onäpst. Å andra sidan deremot har *Dietrichson* blifvit tadlad för sin teckning af *Tegnér*, och ej underligt är, att svenska national-andan uppreser sig mot hans framställning af vår störste skald. Härvid kan man ej undgå att göra sig den frågan: äro dessa anklagelser grundade?

Mig tyckes att härpå kan gifvas både ett jakande och nekande svar; och jag vill i det följande söka förklara denna skenbara motsägelse.

Personligheter finnas, hvilka äro så olika, att de aldrig kunna rättvist bedöma, ej ens rätt förstå hvarandra. Äro ej *Atterbom* och *Fryxell* tvenne sådane? *Atterbom*, denna känslans och fantasiens skald kan sväriligen uppskattas af *Fryxell*, om hvars skrifter man alltid kan säga: "detta är detta", och hvars hela uppfattningssätt är så ovanligt objektivt, att kanske ingen författare behandlat vår historia till den grad dramatisk. *Atterbom*, förnämligast riktad inåt och utan medfödd förmåga att uttrycka sig enkelt och klart; *Fryxell*, förnämligast riktad utåt; och hvars största förtjenst kanske just ligger i klarhet — dessa personligheter kunde ej rätt förstå hvarandra.

Samma, men omvänt, tror jag förhållandet vara mellan *Tegnér* och *Dietrichson*. *Tegnér*s snille, klarhet och qvickhet måste underskattas af *Dietrichson*, hvars hela personlighet, — att döma af hans skrifter, — eger mer af förmågan att känna varmt och djupt än att fatta klart och vidt. Dertill kan måhända läggas, att *Dietrichson* från början genom *Heibergs* kritik mottagit en ofördelaktig tanke om *Tegnér*, hvilken rotat sig så mycket fastare som den föll i passande jordmån. Emellertid är jag öfvertygad, att denna tadlade par-

tiskhet har sin grund i beskaffenheten af *Fryxello* och *Dietrichsons* personligheter, samt att de allvarligt sträfvat efter oväld och derigenom bordt vara befriade från anklagelsen för partiskhet.

Men å en annan sida måste erkännas, att denna anklagelse står kvar såsom rättvis, emedan ingen af scribenterna kunnat uppnå den ståndpunkt, der föremålets både dagrar och skuggor fullständigt framtråda. *Fryxell* säger om *Tegnér*s förhållande till fosforisterna: "han gick stundom för långt, mindre i bestraffande af felen än i misskännande af förtjensterna." Måne ej dessa ord uttrycka just den orättvisa, hvartill *Dietrichson* och *Fryxell* göra sig skyldiga. Alla förtjenster, de mäktat upptäcka, äro samvetsgrannt framdragna, men synförmågan tyckes i detta fall vara bristfällig och inskränkt. *Fryxell* t. ex. passerar Lycksalighetens Ö med endast några flyktiga anmärkningar, och dessa nästan blott tadlande. Ej under att *Keiner* (Tidskrift för Hemmet, 3 Årgången, sid. 340) fann det häfdatecknaren ej trifdes der. (I ett tro vi dock att *Keiner* misstagit sig; det var troligtvis ej *par principe*, utan *par goût*, som han så hastigt aflägsnade sig.) Och i den bild *Dietrichson* gifvit oss af *Tegnér*, hvar se vi ett drag af den storhet och skönhet, som intagit och förtjust ej blott Sverige, utan hela den civiliserade världen. Vi kunna i den ej igenkänna vår älskling, och i sanningens och fosterlandskärlekens namn kan jag tryggt förklara, att teckningen är förfelad.

Att för öfrigt *Orvar Odd*, mindre än *Fryxell*, är mäktig att göra rättvisa åt *Atterbom*, kan man förmoda vid en jämförelse mellan dessa trenne författar-personligheter. *Orvar Odd* och *Atterbom* äro båda skalder, men deras sångmör härstamma från vidt skilda regioner. *Atterboms* är uppammad i idealismens blånande *Jenseits*. *Orvar Odds* i realismens allra reellaste *Diessaits*, och därför förstå de hvarandra sällan. Hos *Fryxell* framträder varm känsla för *Atterboms* hjertlighet och moraliska renhet. Det är denna, som styrt hans penna, då han säger (häft. 3 sid. 37):

"Ultraismens moraliska följder inom det enskilda lifvet hafva i allmänhet varit vackra och välgörande, en verkan af *Atterboms* och *Geijers* personligheter och af det mod och den kraft, den värma och det snille, med hvilka de kämpade för sedlighet och dygd. Hvarje svensk är dem härutinnan skyldig hjertats innerliga tacksamhet. Främst stod *Geijer*, hvars hela

författarskap utgjorde ett oafbrutet bemödande att sjelf åtylda den till hvarje ädelt hjerta ställda uppmaning, med hvilken han första gången framträdde inför svenska allmänheten och sjöng de då för tiden öfver hela fäderneslandet återljudande verserna:

Upp! renom det, de forna dygders tempel

För evigheten rest på denna jord!

Och hvilket ungdomsminne från samma år erinrar sig ej med rörelse de herrliga ord, *Atterbom* lät sin *Lilja* uttala till läsaren:

Är, som mina kinder hvitt ditt sinne,

Bor en tro, som aldrig släcks derinne,

Är din vilja, som min bana, klar?

Då i fallet äro vi förvandter,

Sända att försköna jordens branter,

Och vid slutad pröfning våra vingar

Återfå vi och vår barndoms dar.

I detta hänseende hafva *Atterbom* och *Geijer*, både sående och skördande välsignelser, fortgått på den sköna bana, som redan var anvisad af de ädlare bland våra äldre skalder."

Så varmt kan ej *Orvar Odd* skriva eller känna för *Atterbom*, och eget nog har han vid anförandet af "monumenter från en babylonisk förbistring i svenska vitterheten" valt ett par rader just ur det af *Fryxell* anförda vackra skaldestycket.

Genom våra fyra litteratur-historiska författares mångsidiga skildringar skänkes oss bland annat en bild af *Tegnér* i all hans storhet och glans och i hans menckliga svaghet. *Fryxell* skildrar hans omfattande och säkra blick, hans klara uppfattning och framställningssätt samt hans ingripande verksamhet vid utvecklingen af fäderneslandets bildnings-historia. *Orvar Odd* tecknar mer öfvervägande hans egenskaper såsom snille och skald, och *Dietrichson* förstorar och förstärker skuggpartierna af hans författar-personlighet, hvilka de båda föregångarnes sanningskärlek dock ej tillåtit dem att helt och hållet förbigå.

Vid bedömandet af dessa arbeten, måste man äfven taga i betraktande ändamålet hvarför de äro skrifna. *v. Beskows* är en akademisk minnesteckning och i en sådan är ej rätta platsen att framdraga föremålets svagheter och brister; ehuru i min tanke, *v. Beskow* äfven för ett sådant arbete varit nå-

got sparsam härutinnan. *Fryxell* säger sid. 2 om franska rationalismen: "att vi här icke utförligare teckna, icke omständligare tadla desamma (rationalismens åsigter) kommer deraf, att de som sagdt är, blifvit så ofta och med så svarta färgor beskrifna och med så starka ord ogillade, att den sidan af saken är allmänt bekant" och vidare i 3 häft. sid. 13 utesluter han af samma skäl de yttranden, som i Jubeltalet 1817 fälldes af *Tegnér* mot samma riktning. Således kan man ej vänta sig, att hans hand skall teckna de lyten, som tillhörde rationalismens tidevarf. Hans erkännande af deras tillvaro gör ej på läsaren samma skarpa intryck, som framdragandet och kommenterandet af fosforismens förvillelser. Det är måhända detta förhållande, som ådragit *Fryxell Dietrichsons* förebräelse att vara "Akademiens ensidige Forsvarer". Med större skäl kan måhända denna vändas tillbaka på *Dietrichson* i anseende till fosforismen, då han säger att "Sværmeri in's Blaué och Taage" var fosforismens hufvudfel, och alldeles förbigår de positivt förderfliga läror, som drefvos af dess anhängare, samt det otillbörliga sätt, hvarpå de sökte göra dem gällande.

En annan ej mindre pikant jemförelse uppstår, då man först läser *Dietrichsons* ord om *Kellgren*: "Hans polemiske Natur bragte ham ind i mangfoldige literære Stridigheder, i Særdeleshed kjæmpede han mod *Thorild*" (sid. 16) — — — och sedan läser *v. Beskows* omdöme öfver förhållandet: "En närmare bekantskap med *Thorilds* personlighet öfvertygar snart derom, att ett vänligt samlif mellan honom och sådana män som *Kellgren* och *Leopold* icke var tänkbart. Huru kunde dessa, med bevarad aktning för eget omdöme, instämma i den oupphörliga sjelfförgudning, som var "Passionernas bard" så egen, och hvarförutan det goda förståndet snart upphört; ty såsom *Leopold* anmärker, "bifall af en stående eller sittande läsare var honom icke nog, han ville beundras af en knäböjande". När man härtill lägger *Thorilds* vrede deröfver, att hans litterära foster blef af sällskapet *Utile Dulci* belönad endast med *andra* priset, samt hans utlåtelse om sin kärlek till "auktors buller" och "gny" och "strid med hela verden" får man en annan föreställning om hvem företrädesvis led af "polemisk natur".

v. Beskows och *Fryxells* arbeten blifva utan tvifvel af stort värde för framtida forskare, emedan dessa författare så-

som samtida med svenska litteraturens strids- och guld-ålder hafva varit i tillfälle att gifva en lefvande skildring af denna tid och gifva lösningsordet till månet förhållande, som, dem förutan, måhända skulle förefallit en kommande tid gåtolikt. Intressant skall blifva att iakttaga, till hvad grad deras nya åsichter komma att inverka på en blifvande litteratur-historia.

Med *Fryxells* arbete såsom grundval, *v. Beskows* såsom påbyggnad och fulländning till 1820 och derefter *Orvar Odds* och *Dietrichsons*, får man en intressant, rik och mångsidig belysning af vår vitterhets utveckling efter 1780.

Med största nöje skulle jag utsträcka mina jemförelser till många andra punkter; t. ex. *v. Beskows*, *Orvar Odds* och *Dietrichsons* olika uppfattning och bedömande af tendens på vitterhetens område eller af *v. Beskows*, *Fryxells* och *Orvar Odds* olika sätt att bekriga fosforismen m. m. Men min uppsats har redan växt till ett omfång, som gör att den måhända ej får plats inom det hoppfullt grönskande eller rosenrödt lockande omslaget af *Tidskrift för Hemmet*. Jag slutar därför med den önskan att min framställning måtte till någon grad vara värdig de föremål den behandlar, öfvertygad att i så fall läsare och läsarinor skola skynda att göra en närmare bekantskap med den intressanta quartetten och någon måhända därför tacka

Emund Gammal.

XXI. — SOPHIE ADLERSPARRE.

"All odling af den svenska naturen
är en kamp emot hinder."

Geijer.

"Så fatta all sanning, så våga all rätt
och bilda det sköna med glädje."

Tegnér.

Huru ofta klaga vi ej öfver den yttre kargheten och strängheten af den nordiska naturen, utan att dock förneka dess inneboende rikedom, lif och värme! Der, djupt under den hårda, islupna ytan, under den famnshöga drifvan ligger en outtömlig skatt af hämmad lifskraft, af bunden värme, vi veta det väl!

Men solen måste med sina vänliga strålar smälta drifvan och upptina iskorpan, trogna, idoga händer måste bryta den hårda ytan och nedlägga fröen till framtida skördar, för att denna lifskraft, denna värme skola kunna komma till verksamhet. Nordens natur blommar ej sjelfmant och bär frukt såsom

"Das Land wo die Citronen blüh'n,
Im dunkeln Laub' die Goldorangen glüh'n."

Den gifver *intet* utan det stränga vilkoret: *arbeta i ditt anletes svett*. "*All odling af den svenska naturen*", har man därför sagt, "*är en kamp emot hinder*."

Men gäller väl detta endast om *landets* naturförhållanden? Finner man ej här såsom ofta eljest en underbar öfverensstämmelse mellan *landets* och *folkets* skaplynne? Blommar väl *Nordbons* natur, såsom *Sydlandningens*, sjelfmant, af inre oemotståndlig drift, i konst, i poesi, i sång, i umgängets fria, otvungna behag? eller gäller ej den domen att, "*all odling af den svenska naturen är en kamp emot hinder*", *vårt folk* så väl som *vårt land*? Så förekommer det oss; men långt ifrån att betrakta detta förhållande såsom en olycka eller anse det *ovilkorligen* lägga en hämsko på vår andeliga utveckling, tro vi oss häruti spåra grunden till många af de vackraste dragen i den svenska nationalkarakteren.

Hvad mer, om vår bildning ej blommar så yppigt, ej bär så glänsande gyllene frukter som söderns? Dess rötter tränga dock djupare, och, hvilande på fastare grund, har dess stam vuxit upp, härdad om ock ibland härjad af stormen, stark och reslig, som tallen i fjellets klyfta, bärande på friska grenar vetandets långsamt mognande frukt. Men vid dess fot uppspira konstens och poesiers späda blommor, stilla och blygt, såsom blåsippan och Linnean blomma och dofta i den svala Nordanskog. Utan *kamp* slår dock ej tallen sin rot i klyftans djup; utan *kamp* lyfter ej sippan sitt hufvud öfver snön eller Linnean sina hjertblad ur den stenbundna skogsmarken. *Kamp!* — *kamp emot hinder!* se der livsvilkoret för blomman så väl som för snillet i norden, och genom alla skiften af vår kulturhistoria, från *Braut Anunds* till *Nonnens* tidevarf, från en *Linnés*, en *Swedenborgs*, en *Ahlströmers*, en *Thorsilds* tid, till en *Lings*, en *Geijers*, en *Fogelbergs*, en *Wahlboms*, en *Erikssons* m. fl. skönjer man spåren af denna stora nationalkamp. Som sagdt: långt ifrån att anse detta förhål-

lande såsom en olycka, önskade vi blott att man ville antaga det såsom ett enkelt faktum, erkänna det såsom en naturlag och ställa det *inre* odlingsarbetet derefter, så väl som det *yttre*. Men huru ofta klagar man ej öfver sträfheten, oåtkomligheten och kölden i svenskens natur, utan att vårda sig om att under odlingens kamp söka framlocka dess inneboende rikedom af lif och värme. Den stela, hårda, islupna ytan igenfinnes öfver allt; men den kärlekens eller deltagandets sol, som skulle upptina isen, den trogne odlare, som allena kunde bryta den stelnade ytan, frigöra den bundna värmen, lösa den fjättrade anden — hvar äro de? Ack! blott allt för ofta saknas de, och den inneboende naturkraften lemnas att ensam, utan bundsförvandter, utan deltagande, arbeta på sin befrielse. En sådan inre sjelfodling är om någon "*en kamp emot hinder*" — hinder mången gång större, än att de någonsin helt och hållet skulle kunna öfvervinnas. En natur, om än aldrig så rikt begåfvad, hvilken sålunda blifvit lemnad att *ensam* utkämpa sin kamp, blir aldrig *fullt*, hvad den varit ämnad till och hvad den under lyckligare förhållanden kunnat blifva. Det varmaste hjerta förmår då aldrig *fullt* smälta isen, det kraftigaste snille aldrig *helt och hållet* afkasta fjättrarne. För ögonblick, för korta stunder kan väl den inneboende naturen bryta fram i hela sin ursprungliga kraft och skönhet, men snart kastas den åter tillbaka på sig sjelf och inträder blott i ett nytt skede af den gamla kampen. Detta gäller främst finare, mera ömtåliga naturer — konstnär- och skaldenaturer. Kraften härdas, den mekaniska färdigheten öfvas under den tysta, af intet deltagande öga följda kampen; men ingifvelserna mattas, visionerna blekna:

"*Hippogryfen, spänd för plogen, mäktar icke flyga mer.*"

När hindren slutligen blifvit besegrade har idealet som man sökte, dukat under i stridens tumult, och blott undantagsvis lyckas det någon gång att frammana de flydda visionerna i all deras ursprungliga skönhet och glans. Hvilken skada! utropar man och klagar öfver det i förtid brutna snillet, som lofvat så mycket, men ej förmått fylla löftet, skjutande skulden på den nordiska naturens armod. Men att en handräckning i tid, en skymt af uppriktigt och verksamt intresse för konsten och dess idkare hade varit nog, för att låta den bundna naturen utvecklas i all sin ursprungliga frihet och rikedom — derpå tänker man icke. Man är till och med nog blind och ensidig att icke inse vigten af de, *oaktadt alla*

hinder, vunna segrarne, nog orättvis att icke till sitt rätta värde uppskatta den jmförelsevis höga ståndpunkt, som den kämpande, till heder för sig sjelf och sitt land intagit, under den outtröttliga sträfvan till det *högsta* målet — det om hvilket man med skalden kan säga:

"Hvar är hoppets guldkust gömd?

Aldrig nådd och aldrig glömd."

Denna orättvisa öfvas blott så mycket mera skoningslöst och — *opåtaladt*, om den kämpande varit *en* *qvinna*. Qvinliga konstnärer i vårt land hafva dock hittills haft en *dubbel* kamp att bestå — kampen mot de hinder, som kunna möta på hvarje konstnärsbana, och kampen emot de fördomar, som ända till senaste dagar för qvinnan afstängt eller försvårat tillgången till hvarje sjelfständigt lefnadskall och främst konstnärskallet. Orättvisan drabbar således dessa dubbelt hårdare.

Mången har också dukat under i striden, blott två eller tre hafva, med blicken ofrånvänt fästad på målet, fortsatt den dubbla kampen med en kraft, en ihärdighet, som i och för sig borde väcka beundran, oberäknadt vigten af de dyrköpta segrar, som sålunda vunnits — segrar, hvilka dock sällan rönt det erkännande de förtjena.

Visst är i alla fall att ingen god kamp kämpats förgäfvets. "Spåren af en ande, som djupt och brinnande älskat och offrat sig, förgå ej så hastigt", men kunna skönjas ännu långt efter sedan han flygtat till högre och fridfullare rymder. Knapast finnes det också ett studium, som erbjuder forskaren ett djupare, ett mera fängslande intresse, än det af en sådan kämpande själs historia. En dylik historia är det vi blifvit i tillfälle att meddela våra läsare i skildringen af den första qvinliga konstnär i vårt land haft att uppvisa — en konstnär, hvilken vi hafva att tacka för, att Sverige eger några de trognaste kopior af en *Raphaels*, en *Murillos*, en *Franceschinis*, en *Cigolis* yppersta mästerverk, och som derjemte riktat de inhemska konstsamlingarne med flere vackra, naturtrogna originalbilder — målarinnan *Sophie Adlersparre*.

Hoppet att kunna tillvinna Sveriges första konstnärinna ett rättvist erkännande af efterlevande; begäret att i dess rätta dager framställa en ädel, men inom sig sluten, ofta misskänd, aldrig rätt förstådd karakter; öfvertygelsen att genom en samvetsgrann skildring af denna ovanliga qvinna kunna låta henne sjelf ännu efter döden medverka till ett af hennes käraste lef-

nadsmål — det att gagna sina medmenniskor — se der, de bevekelsegrunder, som föranledt nedskrifvandet af *Sophie Adlersparres* historia. Vår ledning vid arbetet har varit dels egen bekantskap med den afiidna, dels bref och dagboksanteckningar samt personliga upplysningar, meddelade af en af hennes närmaste och käraste anhöriga, hvilken i detta fall kommit oss till mötes med en beredvillighet och ett förtroende, som skulle ingifvit oss en oblandad glädje, om de ej på samma gång väckt en lätt förklarlig fruktan att icke så som sig borde kunna motsvara det dyrbara förtroendet. Dock hoppas vi att den kraftiga, sanningsfulla ande, som besjälade den ovanliga qvinna vi våga skildra, skall meddela något af sin styrka åt vår svaga penna och med sitt egendomliga ljus genomtränga teckningen, hvilken först då får något värde, om den är fullt trogen. Att vi vid skildringen så väl af *Sophie Adlersparre* sjelf som af de förhållanden i hemlifvet och på konstnärsbanan, hvilka haft någon väsendtlig inverkan på hennes karaktersutveckling och konstnärliga bildning, äfven måste tillegna oss något af den orädda frimodighet i sanningens uttalande, som utmärkte henne sjelf — det ligger i sakens natur. Men vi hoppas kunna göra det utan att sära någon, som älskat och värderat den afiidna, öfvertygade att den fulla sanningen, långt ifrån att skada, endast kan tjena minnet af den ädla qvinna, hvars lefnadsmotto tyckes innefattadt i skaldens uppmaning:

"Så fatta all sanning, så våga all rätt

Och bilda det sköna med glädje!

De tre dö ej ut bland menskors ätt

Och till dem från tiden vi vädje.

Hvad tiden dig gaf må du ge igen

Blott det eviga bor i ditt hjerta än."

Sophie Adlersparres far, Ryttnästaren, sedermera Landshöfdingen i Jemtland, *Åxel Adlersparre*, bror till den ryktbare frihetskämpen från 1809, var en litterärt bildad man, med skarpsinnigt hufvud, mycken qvickhet samt en energisk och företagsam karakter. Hennes mor, den vackra *Carolina v. Arbin*, var en förträfflig hustru och husmoder samt tillika omtalad för att vara hvad man den tiden kallade en "*aimabel*"

verldsdam. Deras äldsta barn, *Sophie*, föddes den 6:te Mars 1808 på *Ottenby* kungsgård, belägen på *Ölands* sydligaste udde. De under yngre åren mest framstående karaktersdrag hos den unga öländskan voro *lärgirighet* och en skarpt utpreglad *sanningskärlek*. Dertill spårades redan i hennes tidigaste år en kraftig och bestämd vilja, som ej sällan urartade till barnsligt trots, i det hon trodde sig kunna och böra öfvervinna snart sagdt alla hinder, som ställde sig i hennes väg. En dylik natur var ej lätt att leda, och hon lät sig icke heller ledas af någon, som ej fullt förstod henne och genom egen öfverlägsenhet förmådde tillvälla sig en viss makt öfver henne. Familjens qvinliga medlemmar saknade denna förmåga. Följden var, att *Sophies* starka vilja ej godvilligt böjde sig för någon annan än hennes far, hvilken öfver henne egde på en gång kärlekens och den öfverlägsna intelligensens makt. Mången gång behöfdes det också blott några vänliga och allvarliga ord af denne far, som hon öfver allt annat på jorden älskade, för att bringa det häftiga och halsstarriga barnet till erkännande af sina fel och till ånger deröfver — ett resultat, som de strängaste straffpredikningar eller de mest bevekande föreställningar af andra ej skulle hafva frambragt. Helt naturligt blef det således fadren, som öfvertog den egentliga ledningen af *Sophies* uppfostran och själsutveckling. I det ensliga men natursköna hemmet, kringbrusadt af *Östersjöns* salta vågor och skarpa vindar, växte den unga ölandsflickan upp, fritt och utan tvång, tillsammans med tvenne yngre bröder och utvecklade sig under fadrens ledning till en frisk och härdig, äkta nordisk natur. Ärlig, fri och stark, med obruten kraft till kropp och själ och okufvade — ej alltid behagliga egenheter i lynne och väsende, dolde hon under allt detta en gryende kärlek för allt stort, allt högt och skönt, hvarom ingen mer än fadren hade någon aning. Af naturen skygg och under sin ensliga barndom sällan sammanträffande med fremlingar, kände hon sig mera förtrolig med de omgifvande naturföremålen, än med de människor, som kommo i hennes närhet. Hafvet, träden, blommorna, som hon vårdade, dufvorne som åto ur hennes hand och, framför allt, hundarne och hästarne, med hvilka hon tumlade om i fria lekar, fullt ut så vig och rask som någon af bröderna, alla dessa utgjorde föremål för hennes unga hjertas barnsliga tillgifvenhet.

Ehuru hvarken stor eller groflemmad till växten, hade *Sophie Adlersparre* en stark kroppsbyggnad, var en djerf och snabb ryttare och alltid främst i kappridning och andra lekar.

"Yster är hon och snabb att tumla med skummande fålar, Vilda lekarnes ras fröjda dess lustiga hug",

sjöng om henne såsom barn en ung tillfällighetsskald, hvilken någon gång gjorde besök på *Ottenby*. Icke desto mindre såg man henne ofta helt plötsligt afbryta den gladaste lek, för att smyga sig bort till fadren och vid hans fötter eller på hans knä, med det ljuslockiga hufvudet lutadt mot hans bröst, lyssna till hans lärorika meddelande eller yppa för honom de tankar, som rörde sig inom hennes unga hufvud, de känslor som uppfyllde hennes varma, men för alla andra slutna hjerta. Kallades då fadren bort till sina många olikartade göromål, ilade *Sophie* till leken igen, lika hurtig som någonsin. Såsom särdeles märklig nämnes hennes förmåga att dölja smärtan, när hon, hvilket ej sällan hände, skadade sig under de oförvägna lekarne. Med all denna manliga sjelfbeherrskning förenade hon dock den fina smak och den händighet i arbetet, som företrädesvis tillhöra qvinnan. Ingen kunde ordna sin lilla trädgårdsdel så prydligt som hon, ingen binda vackrare kransar och buketter. Ifrån tidigaste barndomen utmärkte hon sig äfven i konsten att i papper utklippa blommor, landskap, hästar och andra figurer.

Men *Sophie* växte upp, och man började inse nödvändigheten af att gifva henne en mera regelbunden undervisning i de ämnen, hvilka ansågos tillhöra qvinnans högre bildning. Man sökte en lärarinna och fann en förträfflig sådan, rikt begåfvad till hjerta och intelligens, med för den tiden ovanliga kunskaper och talenter. Denna utmärkta qvinna bidrog säkerligen i ej ringa mån att utveckla den unga flickans själsförmögenheter och medfödda skönhetssinne, samt grundlade hos henne den varma och djupa gudsfruktan, som blef ett hufvuddrag i hennes karakter.

Under denna lärarinnas och fadrens förenade ledning arbetade *Sophie* med lust och ifver. Hon lärde nästan allting lätt, och mötte några svårigheter, sporrade de blott så mycket mera hennes håg. Hennes medfödda ihärdighet och fasta vilja kommo henne då till god hjälp och lydande ordspråket: *"Vouloir, c'est pouvoir"*, hvilket hon längre fram i ungdomligt öfvermod öfversatte med, *"En Adlersparre gör hvad han vill"*,

besegrade hon småningom alla hinder. Musik hade hon alltid älskat och lärde nu äfven spela piano; ritstiftet och penseln voro henne dock ännu kärare, och hennes blomstermålningar väckte inom kort en allmän beundran bland familjens vänner. Äfven för vanliga qvinliga handarbeten ingaf henne lärarinnan håg och smak. Under tiden försummades dock ingalunda de mera allvarliga studierna. Drifven af ett varmt religiöst behof, omfattade *Sophie Adlersparre* den vanliga christendomsundervisning, som gafs henne, med sällspordt allvar och nit, hvarom ännu ett litet häfte anteckningar med barnslig stil, innehållande ett slags sjelfständig utläggning af katekeslexorna, vittnar. Tidigt gjorde hon bekantskap med allt hvad den tidens skönlitteratur, den inhemska såväl som den fransyska och tyska, hade mest utmärkt. Poesi läste hon med förtjusning; hvarje nytt poem af *Tegnér* eller *Geijer* helsades med jubel, och knappast var det utkommet förr än det utantill reciterades af den unga öländskan, än för den lyssnande familjkretsen, än endast för himmelens vindar under ensliga vandringar utmed hafsstranden. Sålunda förföt tiden, till dess *Sophie Adlersparre* fyllde sitt 17:de år, då hennes lärarinna lemnade henne.

Till det yttre framställde den unga ölandsflickan vid denna tid bilden af en frisk och härdad ungdom. Hon hade en stark och väl proportionerad kroppsbyggnad, ett temligen välbildadt ansigte, kring hvilket det ljusa håret, oberoende af modet, föll i fria lockar, ett allvarligt nästan buttert drag kring munnen, samt ett par egendomliga gråblå ögon, kantade med ljusa ögonhår och blickande omkring sig med en tänkande, men vanligen kall och för omgifningen liknöjd uppsyn. Såg man henne i hvardagslifvet, ständigt verksam och sysselsatt, än inom hus vid nålen, vid boken eller penseln, än utom hus i blomsterträdgården, än bland de kära husdjuren, hvilka hon egnade sin vård, och än under långa vandringar ensam eller med fadren och bröderna, så var hon ej utan ett visst friskt och otvunget behag. Detta behag var dock långt skiljdt från den "grâce" och "amabilité" i väsendet, som ännu efter fransyskt mönster fordrades af hvarje väl uppfödd ung flicka, och hvilka egenskaper *Sophies* mor, som sjelf i hög grad innehade det behag i umgänget, hvilket företrädesvis tillhörde den tidens verldsdamer, så gerna skulle velat se öfverflyttade på sin enda dotter. Alla bemödanden i detta afseende strandade dock, dels emot den unga flickans öfvervinnerliga blyghet, dels emot hennes naturtrohet och omutliga sanningskärlek. Att antaga

en min af glädtighet och belåtenhet, då hon kände sig ledsen eller missnöjd, att visa sig intresserad, då hon var liknöjd, vänlig då hon var vresig, att gilla och berömma, då hon velat klandra, allt detta var i *Sophies* tanke detsamma som att *ljuga* (hon sparade ej på ord), och att *ljuga*, vare sig med ord, med uppsyn eller handling, det var en synd hvartill *Sophie Adlersparre* aldrig kunde förnedra sig. Hon ville det rätta framför allt, men enligt sin exklusiva uppfattning deraf, och — "*En Adlersparre gör hvad han vill*". Sannolikt skärptes dessa åsichter alltför mycket af det kanske för långt drifna, ehuru välmenta, bemödandet att göra henne till hvad hon aldrig kunde bli — *en vanlig ung flicka*.

Detta bemödande tjenade för öfrigt blott att göra *Sophie* så mycket mera fremmande för sina jemnåriga och att skärpa hennes motvilja för de små intressen, de i hennes ögon värdelösa sysselsättningar, som upptogo dem.

Hon hatade dessa lumpna småsaker, hvilka af hvardagligheten upphöjas till det öfver allt annat viktiga och nödvändiga, och kring hvilka samtalen, då för tiden såväl som nu, nästan uteslutande röra sig, då unga och gamla komma tillsammans för att "roa sig". Den qvickhet och fyndighet, som ger sin pikanta udd åt detta småprat och lyfter det uppöfver alldagligheten, voro sällsporda inom familjens umgängeskrets, och när *Sophie* någon gång under besök hos anhöriga på fastlandet befann sig i större sällskap, satt hon vanligen tyst och lyssnade med trumpen min till ungdomens tanklösa prat eller de äldres för henne lika tråkiga och innehållslösa samtal. Sjelfmant talade hon då föga, om ej för att med någon skoningslös anmärkning gifva luft åt sin sanningskärlek. Det var henne ej möjligt att utan protest fördraga den ringaste nödfallslögn, och blott med möda kunde hon på sina läppar återhålla ett uttryck af förakt för den, som gjort sig skyldig till en sådan. Fremlingar kunde sällan afvinna henne mer än ett med butter min uttaladt ja eller nej, hvarefter hon vände sin uppmärksamhet till allt annat än det omgifvande sällskapet, fördjupande sig i en bok, betraktande några blommor eller vanligast lekande med sin "*Bijou*", en liten hund, som hon höll mycket af. Detta gaf anledning till påståendet, att den besynnerliga, unga flickan mera älskade djur än människor, en anklagelse, för hvilken läsaren dock säkert skall fritaga henne, efter att hafva

litet närmare fått blicka in i den för medmänniskors väl så varmt nitälskande själ, som doldes under *Sophie Adlersparres* kalla yta och slutna väsende. Väl är det sannt, att hon var en mer än vanligt varm djurvän, och uttrycken af denna välvilja hämmades ej heller af den blyghet, den fruktan att bli missförstådd, som lade band på hennes tunga och fjettrade hela hennes väsende i umgänget med människor.

Dessa egenheter i *Sophies* första uppträdande i sällskapslifvet voro ej egnade att vinna fremlingar. Utom af hennes närmaste anhöriga och några få barndomsvänner, hvilka höllo af och värderade, utan att dock någonsin bli fullt förtroliga med henne, hörde man därför sällan något vänligt eller förmånligt omdöme om "den obehagliga, trumpna och besynnerliga *Sophie Adlersparre*."

Med ett djupt behof af människors välvilja led hon af den kallsinnighet, som visades henne. Väl insåg hon redan nu, att hon sjelf till en del framkallade den, men kunde likväl ej förmå sig att genom ett förändradt väsende, hvilket skulle förekommit henne såsom en osanning, en lögnaktig förklädnad, söka vinna hvad som förnekades henne, då hon visade sig i sin naturliga skygga slutenhet. Ju mera hennes qvinliga omgifning under ifriga föreställningar sökte öfvervinna denna skygghet, desto mera tilltog den. Dertill kom hennes djupa motvilja för allt naturstridigt tvång i klädedrägt, och oftast var det med bittra tårar, hvilka gällde lika mycket det anbefallda snörlifstvånget, som de moderliga uppmaningarne att söka vara "såsom andra unga flickor" som *Sophie* beredde sig till uppträdande i sällskapslifvet. I hemmet, det öfver allt annat kära *Ottenby*, var hon jemförelsevis fri och glad. Hennes kärlek för fadren tillväxte i styrka och djup och under hans inflytande fortgick småningom utvecklingen af hennes i många afseenden stridiga själsförmögenheter. *Sophies* känslor hade ännu hela ytterligheten af ett naturbarns. Lika uppriktigt som hon hatade småsinnet och lögnen och föraktade dess målsmän, lika varmt älskade hon allt stort och sannt, beundrade de människor, som därför offrade sig, och brann af åtrå att kunna efterlikna dem. Ledd af dessa känslor, stegrade af hennes fasta vilja, hvilken ännu aldrig godvilligt böjdes under någon annan makt än *sanningens*, var det naturligt att den unga flickan hade mången bitter kamp att bestå, så väl mot sitt eget upproriska sinne som mot de konvensansens och det antagna bru-

kets lagar, hvilka syntes henne strida mot det i hennes tanke enda rätta och sanna.

Under dessa förhållanden förgick sommaren år 1825 och hösten kom med töcken, kyla och skarpa vindar. En dag växte vinden till hård storm. Sjön gick hög och vräkte allt vildare upp mot de långgrunda stränderne, medan bränningarne fräste kring stenrefven derutanför, der så mången djerf seglare redan funnit sin graf. Vi kunna väl föreställa oss, huru den unga flickan på *Ottenby* denna dag oroligt lyssnade till stormens tjut och ängsligt spanade utåt det skumhöljda hafvet, der ett stort skepp af de höga brottsjöarne slungades allt närmare den farliga stranden. Vi kunna se henne för oss med flygande lockar och fladdrande dräkt kämpa mot stormen med ett visst trotsigt nöje, för att nå en af de låga kalk-klipporna vid stranden och der, med ansigtet badadt af bränningarnes salta skum, okufvad af vind och våg, lyssna och spana utåt den mörknande rymden, utan aning om att det snart redlösa skeppets öde skulle på ett verksamt sätt ingripa i hennes egen framtid Efter några timmars förtviflad kamp mot de rasande elementerna strandade fartyget; besättning och passagerare räddades dock genom egen rådighet och de närboendes kraftfulla bistånd. De skeppsbrutne herbergerades med vanlig gästfrihet af de välvillige Ölandsboerne, ättlingar af det grymma och vilda folk, hvilket, några generationer förut med vill samma ljussken lockat seglaren in bland bränningarne för att plundra och råna, och som vid de vanliga kyrkobönerna bifogat tillägg: "Må Gud välsigna vår strand". Bland dem, som emotogos under *Ottenby* gästvänliga tak var äfven en artist, Dansk till börden, vid namn *Pettersen*. Den skeppsbrutne gästen hade ej många dagar vistats i den Adlersparrska familjen, då hans uppmärksamhet fästades på de omisskänneliga konstnärsanlagen hos husets unga dotter; hennes små vattenfärgs-målningar och svartkritis-ritningar öfverraskade honom, såsom röjande en mer än vanligt säker hand, ett korrekt öga och ett oförnekligt skönhetssinne. Under samspråk med den unga flickan, hos hvilken nu, då det gällde ett ämne af verkligt intresse och der till hennes egen käraste sysselsättning, all skygghet för frömlingen plötsligt försvann, trodde han sig ännu tydligare spåra de medfödde naturanlagen, och började derefter ifrigt yrka på att hon måtte utbyta kritan mot penseln, vattenfärgerna mot olja, och sålunda invigas till konstnärskallet. *Sophies* fader,

hvars ekonomiska tillgångar icke medgäfvos honom att göra de uppoffringar, som han förutsåg skulle blifva en följd af den Danske artistens förslag, tvekade. Denne var dock envis. Han erbjöd sig att sjelf förskrifva färger från *Köpenhamn* och att stanna vintern öfver på *Ottenby* för att lemna undervisning, fordrande för detta sitt besvär endast rättigheten att under tiden måla hvad han kunde medhinna för egen räkning. Anbudet antogs, och i och med detsamma var *Sophie Adlersparre* inne på den bana, hvarifrån hon sedan aldrig afvek. Ännu förgingo väl fem år, innan hon fick tillfälle att börja några egentliga konststudier; men den första riktningen var dock gifven, och redan då hägrade kanske för hennes inre öga det mål, hvartill hon sedan under hela sitt lif så troget sträfvade — *människans förädling genom konsten*.

Under de fem åren utvecklades och riktades den unga flickans inre fortfarande, dels genom god, allvarlig läsning, dels genom fadrens inflytande. Till sitt yttre förblef hon deremot temligen oförändrad. Med hjertat varmt för sina medmänniskors väl, var hon dock i umgänget med dem lika sluten och otillgänglig, om än vanan afnött de mest i ögonen fallande egenheter, som utmärkt hennes första uppträdande i sällskapslifvet. Ännu alltjemt lifvades hon af samma skoningslösa sanningskärlek, samma sträfvan till lifvets högre intressen och var som förr utan misskund med lögnen, småaktigheten, lumpenheten, under hvad form de än uppenbarade sig, samt gaf ofta med klandervärd häftighet luft åt dessa känslor. Nu som alltid var hon afhållen och värderad af de få, hvilka närmare lärt känna hennes hjerta och karakter, oförstådd och misstydd af fremlingar, förtrolig med ingen. Äfven för sina närmaste qvinliga anhöriga, de fleste af dem gladlynta hvardagsmänniskor, förblef *Sophie Adlersparre* med sin allvarliga, mera på djupet gående själsriktning, oförstådd och led bittert deraf. Det välmenta och hos en mor lätt förklarliga bemödandet att söka göra dottren till en i umgängeslifvet lika omtyckt och eftersökt person, som hon sjelf varit, bidrog väl äfven att aflägsna förtroendet, och sålunda uppstod ett fremmande förhållande, för hvilket dotterns lättretlighet och oböjliga vilja i allmänhet fick bära skulden, men hvilket dock hade en djupare naturlig grund i de båda karakterernes motsatta riktning och bristen på äfven den mest aflägsna själsfrändskap dem emellan. Här såsom ofta hade tvenne personer af ödet blifvit ställda i beroende af

hvarandra, hvilka, ehuru hvar för sig ädla, goda och rätt-tänkande, dock genom ömsesidig oförmåga att uppfatta hvarandra voro ur stånd att som sig borde uppfylla sina inbördes förbindelser.

Under dessa förhållanden inträdde hösten 1830, då *Sophie Adlersparre* flyttade till Stockholm med sina föräldrar. Här fortgick ännu under ett par år, till *Sophies* plåga, det fåfänga bemödandet att förvandla den skygga, allvarliga, unga Ölandsflickan till en glad, aimabel verldsdam. Balerna voro isynnerhet hennes pina, så länge man ansåg att hon borde deltaga i dansens för henne så motbjudande nöje. "Jag gömde mig för att slippa blifva uppjuden", säger hon sjelf; men det lyckades ej alltid. Sin motvilja dolde hon dock ingalunda, och säkerligen fuuno de unga balsprättarne hennes samtalston lika besynnerlig, som hon fann deras fadd och intetsägande. Såsom prof på dessa egendomliga samtal har följande blifvit berättadt af en bland *Sophies* egna vänner.

Förd mot sin vilja på en bal, uppletades hon och framdrogs der ur sin undangömda vrå af en ung kavaljer, som presenterades för henne af en vän i huset. Troligen något tveksam om, huruvida hon godvilligt följde honom, frågade den elegante, unge herrn:

"Är min nådiga fröken road af att dansa?" Med buter min och kärft stämman svarade damen: "Nej, det är jag visst icke."

"Men hvarför dansar då min nådiga fröken?"

"Mamma har sagt att jag ska'."

Då man slutligen fann huru fåfänga dessa tvångsätgärder voro, och huru de endast tjenade att göra den unga flickan allt mer och mer fiendtligt stämd mot allt hvad sällskapsnöjen hette, lemnades hon äntligen att följa sin egen böjelse. Modren reste ensam på baler och stora fester och *Sophie* fick frihet att stanna hemma för att sysselsätta sig med läsning och målning eller för att någon gång i mindre kretsar sammanträffa med nära bekanta, eller med några få personer af högre bildning och upphöjda åsigt, till hvilkas samtal, då de rörde sig kring lifvets djupare intressen, hon med glädje lyssnade, och i hvilka hon äfven någon gång kunde lockas att deltaga. Då lifvades plötsligt de stela anletsdragen, den kalla, skygga blicken fick lif och värme, ord och uttryck halkade öfver hennes läppar, vittnande om en energisk, en outtröttligt sannings-

sökande själ. Vid sådana tillfällen var det som om isskorpan kring hennes väsende brustit och den dämpade kraften, den bundna värmen i hennes inre plötsligt fått luft och flammat upp i ursprunglig frihet. Det inträffade dock ännu blott sällan och äfven då endast för korta stunder. Den olyckliga blygheten band oftast hennes tunga som förr och förlamade hennes fria, naturliga väsende, och hon var då åter "den besynnerliga, tröga, tysta, otillgängliga *Sophie Adlersparre*".

Emellertid hade hennes konstnärsanlag väckt uppmärksamhet hos flere af hufvudstadens den tiden berömdaste artister, hvilka med synnerlig välvilja åtog sig hennes konstnärliga bildning. Hon erhöll undervisning i teckning och målning af *Eleman* och *Quarnström*, och ofta kommo äfven *Sandberg* och *Södermark* att öfverse hennes arbeten och meddela råd och upplysningar åt den outtröttligt flitiga unga lärjungen. Målningen blef nu hennes käraste sysselsättning och antog alltmera gestalten af ett kall för lifstiden. Hon upptog detta kall icke såsom ett brödstycke för framtiden, icke heller såsom ett fält för personlig ärelystnad eller såsom medel för en blott och bart artistisk fulländning. Hon tog det såsom en Guds skickelse, en af Gud till henne ställd uppgift, ett medel att utföra *Hans* afsigter och verka *Hans* verk på jorden. "*Jag hyste aldrig*", säger hon sjelf längre fram, "*denna blinda afgudadyrkan för konsten, som för utöfningen af densamma uppoffrar hvad högre är. Jag ville blott begagna den såsom medel att lyfta människans sinnen till det högre, och jag verkställde därför med glädje hvad jag trodde vara Guds mening med mig.*"

Sophie Adlersparre synes från denna tid röna ett allt djupare behof af att blifva närmare förenad med sin Gud, att obetingadt öfverlåta sig åt *Hans* ledning och att med hela sin själ omfatta *Hans* gudomliga sanning. *Kärleken till Gud, kärleken till människorna* såsom *Hans* barn, och *kärleken till konsten* såsom det medel, hvarmed Han utrustat henne för att bringa sig sjelf och dem närmare Honom, se der grundtonen i hela hennes inre lif, den treklang, efter hvilken hennes själ ständes och som genomtonade alla hennes tankar under arbetet och i de ensliga stunder hon tillbragte under bön och allvarliga betraktelser. Att hennes yttre väsende ännu stod i en viss disharmoni till hennes inre, kan dock ej förnekas. Ehuru vänfast såsom få och i grunden kärleksfull, var

hon dock alltid lika tvär och sluten i umgänget, ensidigt häftig i försvaret af rätt och sanning, kanske äfven något ofördragsam och sträng i omdömet om hvardagsmänniskorna och deras små sträfvanden. Också förblef hon i hufvudstaden liksom i sin hembygd misskänd af många, förtrogen med ingen.

Endast för sin himmelske Fader öppnade hon fullt sitt hjerta, i det hon i ensliga stunder förde ett slags spridda dagboksanteckningar, sedda af intet menskligt öga. All oro och smärta, all längtan, allt hopp, allt tvifvel, all klagan öfver sig sjelf och andra frambar hon i dessa tysta själsbekännelser inför den Allgodes öga att af Honom allena dömas. Dessa dyrbara anteckningar hafva blifvit oss anförtrödda: de ligga i detta ögonblick framför oss. Gode läsare! Har du tanke och sinne för något annat än ditt eget lilla Jag och dess närmaste omgifning? Har du hjerta för den stora syskonkretsens fröjd och smärta? dess tysta strider, dess obesjungna segrar?

*"Föll af den kärlek, som går genom verlden
Också en gnista in i din själ?"*

Kom då, och låtom oss blicka in i den unga konstnärinnans kämpande själ.

*"Tror jag mig kunna förbättra mig sjelf
genom ett samvetsgrant upptecknande af
all hvad jag tänkt, gjort, felat och upplevat,
så må jag i samma stund begynna
föra en dagbok."*

Dessa ord af *Dräseke* tog *Sophie Adlersparre* till motto för sina första dagboksblad (Februari 1832). Vål hade hon under föregående år börjat några anteckningar, men åter upphört, dels af brist på tid, dels af fruktan att ej, såsom hon önskade, kunna hålla dem hemliga för alla.

"Nu", säger hon, "vill jag på allvar börja dermed; det skall gifva mig mera lätthet att skrifva, lära mig att tänka redigare, och djupare inpregla i mitt minne de händelser, som äro mig nyttiga att ihågkomma; det skall lära mig att bättre känna mig sjelf och inse mina fel och brister, samt gifva mig en redig öfversigt af huru jag använt tiden."

Dagliga blefvo dock anteckningarne blott en kort tid; men de fortsattes likväl med längre och kortare uppehåll under hela hennes lefnad. Under vintern 1832 antecknas första bekantskapen med de förnämsta af hufvudstadens dåvarande artister: *Quarnström*, *Södermark*, *Ekman*, *Sandberg*, äfvensom Professor *Way*, hvilka, såsom vi redan nämnt, besökte den unga

målarinnan och gifvo henne dels råd, dels verklig undervisning. Månget uppmuntrande ord, många nyttiga tillrättavisningar tecknade hon sig till minnes efter dessa besök, och intressant är att se, huru ängsligt hon sökte skilja mellan hvad som af det beröm hon erhöll kunde vara verkligt menadt, eller sagdt endast såsom artigheter, sökande här såsom alltid sanningen framför allt.

"Södermark berömde nästan för mycket mina tafior", skriver hon en dag; "han gillade min kolorit, fann lif och sanning i mina bilder, hvilka egenskaper han sade sig högre värdera än mången professors kalla, efter konstens regler målade tafior. Han bad mig fortfara, uppmanade mig att måla mycket efter naturen, sade mig äfven mina fel."

Derpå antecknas troget de klandrande anmärkningarne. Efter Professor *Sandbergs* första besök, skriver hon sig på samma sätt till minnes åtskilligt så väl beröm som klander.

"Hans uppsyn var mycket allvarlig och han såg ut såsom han ej skulle säga annat än hvad han tänkte", skriver hon; "han bad mig vara ihärdig och ej tröttna; kan jag häraf sluta till hans innersta tankar eller har han kanske yttrat dessa ord utan någon verklig mening, tänkande att det väl *möjligen* skulle kunna blifva något af min målning och att jag därför gerna kunde fortfara på vinst och förlust, i brist på bättre sätt att använda tiden?"

Ofta upplösas dessa tviflande spörsmål i en varm bön, att Gud ville med sitt ljus leda henne på den väg, der hon bäst kunde tjenas Hans heliga ändamål.

Öfver sin obetvingliga blyghet och svårigheten att meddela sig klagar hon ofta i sin dagbok. Så skriver hon vid hemkomsten från ett besök på Konstnärsföreningen den 9 April 1833:

— — "Jag är ledsn, känner en obeskriflig oro... Likasom silkesmasken förtär mullbärstrådet, så känner jag någonting fräta djupt i mitt bröst. Hvaraf kommer denna oro, denna djupa ängslan? Ack! deraf att jag förmår göra så *litet* för andra människors glädje eller nytta, deraf att jag är så långt ifrån att vara hvad jag borde och ville vara. O! min Gud! min Gud! gör mig till en bättre människa och" tillägger hon, plågsamt medveten om, att hon vanligen visade sig för andra sämre än hon var, och sålunda stötte ifrån sig dem hon skulle velat tjena och gagna, "låt mig synas så *inför mina medmänniskor, på det jag må kunna blifva dem nyttig*. Få kunna önska detta innerligare, varmare än jag", fortsätter hon, "och likväl, huru långt står jag icke i detta afseende efter de flesta. Huru fränstötande måste jag ej vara, efter alla människor aflägsna sig ifrån mig! Och jag har likväl en så varm känsla för dem alla, alla! Den minsta välvilja gör mig så utesägligt godt — vid den minsta köld, visad äfven af likgiltiga personer, känner jag mitt hjerta sammanpressas såsom af en jernhand." Förebrående sig sjelf denna känsla,

fortfar hon . . . "Ack! att jag ej skall kunna umbära människors förtroende och kärlek, då jag vet, att jag har en Fader i Himmelen, som ser alla mina tankar och känslor och som aldrig skall upphöra att älska sitt svaga, felande barn! Gode Gud! min kärlek, min tacksamhet för Dig är gränslös. Gif mig krafter, Du, som hittills så underbart ledt mina öden och som ej heller hädanefter skall upphöra att vaka öfver mig med Din faderliga omsorg — gif mig styrka att helt och hållet helga Dig min hela lefnad på jorden. Gif att ej små sorger och bekymmer må försvaga mina krafter och afleda mina blickar från målet! Min enda önskan, mitt enda sträfvande här, måtte det oförändradt vara att bereda rum för Ditt rike. Du ser, gode Fader, att detta är min djupaste, innerligaste önskan. Bistå mig att jag må blifva värdig att sålunda tjena Dig; gif mig nåd att jag må kunna utträtta blott litet, på det Du ej förgäfvades måtte hafva framkallat mig ur intet! — Älskade Fader! hör ditt bedjande, i stoftet nedfallna, svaga, felande barn!"

Lugnad af denna bön, söker hon göra sig reda för den närmaste orsaken till den upprörda sinnesstämning, hvori hon befunnit sig.

"Min oro denna afton", säger hon, "kommer deraf, att jag känt mig så ensam. Vål försökte flere att tala med mig, men jag hade intet ord att ge tillbaka — intet, som kunde ge lif och intresse åt ett samtal. Är då mitt inre så tomt? Nej, icke tomt; men kanske äro der endast starka, outredda känslor, hvilka förgäfvades söka ett uttryck, men under detta sökande, tyckas vilja spränga bröstet. — Ack! egde jag en god, förståndig lärare, som ville åtaga sig mig, som ville lära känna mig och leda utvecklingen af mina förmögenheter! Men huru få äro lyckliga nog att finna sådana lärare! Det glada hoppet eger jag likväl, att hvad som här ej i frihet kan utvecklas, skall dock blomstra en gång, när den långtande anden afkastat bojorna och kommit hem till sin Fader."

Huru tacksam *Sophie Adlersparre* var för hvarje visad vänlighet och huru hon led af fruktan, att man skulle anse henne otacksam, ser man af det följande, antecknad t en afton i Juni 1833, kort efter sedan hon tagit afsked af sin lärare.

— — "Jag har i dag tagit afsked af professor S. Ack! men jag hade ingenting att säga honom för att uttrycka min varma tacksamhet. Huru outhärligt lider jag ej af att hvarken med ord eller handling kunna visa min erkänsla för människor, som bevisat mig någon godhet. — Kanske skall nu professor S. anse mig kall och otacksam, och likväl är jag alldeles motsatsen. O! om han visste hur varm, hur innerlig min tacksamhet är! Huru jag ber till Gud, att Han, som förmår gifva hvad bättre är än alla människogåfvor, ville belöna honom för hans godhet emot mig, *mig* som har intet att vedergälla den med, ej en gång ord att uttrycka mitt hjertas känslor. Jag skulle nästan falla i förtviflan vid denna tanke, om jag ej hyste det hopp, att i en bättre verld sanningen skall blifva uppenbarad och alla förhållanden synas i deras rätta

dager. Ack! huru denna tanke ger mig tröst! *Jag är då bättre än jag synes för menniskor!* — — och likväl, huru hårdt att här på jorden, der man borde älska och vara älskad, se sig misskänd och känna sig så fremmande och sluten för alla. Och jag älskar dock så varmt, så innerligt mina medmenniskor, att jag med glädje skulle underkasta mig den hårdaste uppoffring, om jag dermed kunde gagna dem i stort. Men jag kan aldrig närma mig till någon; jag är så rädd, så blyg, så mistrogen mot mig sjelf. Det är mig nästan omöjligt att tänka redigt, då jag talar med en fremling. Först när jag blir lemnad ensam, finner jag hvad jag borde hafva sagt.”

Här synes den skrifvande hafva gjort ett uppehåll och kastat en återblick på sitt förflutna lif, för att utforska anledningen till denna öfvervinnerliga blyghet. Det ensliga ölifvet, oafbrutet fortsatt ända till hennes 22:dra år, synes henne väl såsom hufvudgrunden derför, men åtskilliga andra omständigheter framstå äfven såsom i väsentlig mån medverkande, och framkalla en skymt af bitterhet i det unga sinnet. Minnet af en stundom något sträng och ojemn behandling af hennes första (henne dock så tillgifna) lärarinna sammanfaller med den första benägenheten att sluta inom sig, hvad hon djupast kände och tänkte. Dertill sällade sig hennes saknad af att hos sin öfriga qvinliga omgifning icke finna den öfverlägsna bildning och den höghet i åsichter, som kunnat draga hennes unga lärgiriga ande upp mot ljusets rymder, samt minnet af huru fruntimmerna i huset nästan, med sina (i hennes ögon) små hvardagliga intressen, ställt sig emellan henne och den person, som ensam hade all hennes kärlek och beundran, honom, hos hvilken allena hon fann gensvar för sina vaknande tankar och känslor, den ende, till hvilken hon tyckte sig obetingadt kunna *se upp* — detta så oafvisliga behof hos en själ sådan som hennes — med ett ord, *hennes far*. Hon erinrar sig med en viss bitter ironi de fåfänga försöken att bibringa henne den gängse smaken för själlösa och gycklande nöjen; ”man ville för-må mig att som ett barn jollra bort lifvet i lek — *men jag föraktade allt, som ej hade något ändamål*”, tillägger hon, med en hänsyftning på, att hon redan den tiden anade ett högre ändamål för sitt lif än blotta nöjet, och uttalar omedvetet i dessa ord programmet för hela sitt efterföljande lif. Hon mindes, huru hon börjat mer och mer tänka öfver sin qvinliga omgifning och, derunder känt sig allt mera kall och fremmande för densamma, ”jag böjde mig ej mera efter deras vilja — jag längtade bort från mitt hem — ut i verlden — jag visste ej

hvarefter." — "Kanske", tillägger hon, "efter bättre menniskor", menniskor, sådana hon tänkt sig dem, ledda af de ädlaste grundsatser, lefvande endast för de högsta idéer "och i världen — här i Stockholm", fortsätter hon, "fann jag de flesta ännu småaktigare och löstsinnigare, likgiltiga för allt allvarligt, ja, till och med för sitt eget sanna bästa." Sedan hon sålunda för några ögonblick gifvit luft åt smärtan öfver denna bittra missräkning, återgå hennes tankar till den osynlige Vännen, för hvilken hon egentligen biktat allt detta, i det hon fortfar.

"Huru gerna ville jag ej kunna upplysa och bättra dessa menniskor och lyfta deras tankar till Dig, o Gud! Kunde jag i minsta mån bidra till, då skulle jag gerna afstå från all deras välvilja, all deras kärlek här på jorden. O Gud! låt Din ande uppfylla hela min själ, så skall jag hafva nog för tid och evighet — och (tillägger hon ur stånd att undertrycka begäret efter en gagnande verksamhet) *kanske skall Du då öfven gifva mig något att uträtta här på jorden.*"

Att *Sophie Adlersparre*, under det hon inom sig ofta bittert klandrade menniskorna, dock var långt ifrån att anse sig själf ofelbar eller fullkomlig, röjer sig i alla de spridda anteckningarna från hennes ensliga stunder. Inför menniskor ofta stolt, och aldrig förnekande sitt menniskovärde för någon flygtig nyck af den allmänna opinionen, aldrig åsidosättande känslan af sin egen värdighet, såsom qvinna och konstnär, för att vinna stundens flygtiga bifall, tänkte hon dock alltid ringa om sig själf, i jernförelse med den fullkomlighet, hvarefter hon sträfvade, och var genomträngd af en sann, christlig ödmjukhet, under det hon alltmera började inse pligten att bekämpa sina fel och söka böja sin vilja under en Högre.

Den 6:te October 1833 skrifver hon, efter att hafva ombytt boning i Stockholm:

"I dessa dagar hitflyttad, vill jag i min nya bostad börja ett verksammare, ett mera nyttigt lif. Jag har hela detta år vårdslösat tiden, men föresätter mig nu, att så flitigt som möjligt begagna den, för att inhemta kunskaper, gagna mina medmenniskor, *om jag det kan*, — förbättra mina fel och göra framsteg i mitt älsklingsyrke. Mätte Du, min Gud förlåna mig Ditt bistånd härtill, det förutan förmår jag intet och är intet. Du är den, som ger lif och växt, styrka och mognad åt våra tankar, handlingar och beslut. O, att jag kunde tillhöra Dig så helt, att intet jordiskt förmådde störa den frid, som nu uppfyller min själ. Men ack! jag vet det väl, länge varar ej ett sådant tillstånd; dock skola, under varma böner till Dig, dessa saliga stunder oftare återkomma och längre fortvara, till dess (såsom skalden så skönt säger): *"Till dess min varelse blir blott en bön, en gudaflägt, som sakta här kringsväfvär."* — — — — —

Dessa tankar leda henne småningom till ljusare betraktelser öfver lifvet, hvilket eljest ofta framstår för hennes inre blick mörkt och glädjelöst. "Lifvet slutar ju ej här på jorden" — det börjar kanske först då rätt, när det här slutar", tänker hon och finner en utsäglig tröst i denna tanke.

"Hela mitt lif härnere", fortfar hon, "är ju endast en beredelse till detta bättre lif. . . . Ack! i dessa ljusare stunder, i dessa bättre ögonblick, då menniskan är närmare himmelen — "Hur annorlunda då än förr syns lifvet och dess små bekymmer!"

"Hvad äro några års försakelser och lidanden, i jemförelse med själens eviga tillvaro? Mindre än ett ögonblick! Och jag skulle för detta ögonblicks smärta klaga öfver Försynens visa styrelse!"

Lycklig öfver den fridfulla stämning, som för tillfället herrskar i hennes själ, börjar hon dock, med den henne egna böjelsen att reflektera öfver allt — äfven öfver sina egna känslor, att examinera sitt inre, frågande:

"Hvaraf kommer det att dessa ljusa, lyckliga stunder, då jag känner mig så upphöjd öfver allt jordiskt, då jag tycker mig i stånd till hvarje uppföring, hvarje försakelse, äro af så kort varaktighet. Huru är det möjligt att samma själ kort derefter kan lemna rum för dessa qvalfulla tankar, dessa oroliga spörsmål, hvilka jag icke själf förmår att tyda, men som sammanpressa mitt bröst, plågsamt erinra mig om min menskliga svaghet och uppfylla mig med bedröfvelse öfver mig själf, med missnöje öfver min omgifning och med otålig längtan till ett bättre lif? Nu kan jag ej skildra de qval, som dylika ögonblick medföra; men de återkomma, ty värr, blott allt för ofta, och jag vill i en sådan stund uppteckna mina tankar och känslor, för att sedan lugnt kunna tänka öfver dem, lära känna det onda och rycka bort det med rötterna."

Det är sällsamt att tänka sig denna qvinna, vid en ålder, då man vanligen är som mest underkastad ögonblickets intryck, sålunda i ensligheten framdraga sina tankar och känslor för att, i trots af den smärta det medför, analysera deras ursprung och undersöka deras natur, likasom entomologen sticker upp på sina nålar den ena okända insekten efter den andra, utan misskund med den smärta, som förvrider deras späda lemmar, och väpnar sitt öga för att rätt noggrannt kunna skärskåda och undersöka dem. Man kan näppeligen betvifla, att det icke är fullt allvar med en dylik själfpröfvning och säkerligen var den icke heller fruktlös.

Under det kommande året, det år, hvilket *Sophie* föresatt sig att så uteslutande egna åt arbetet på sin egen utveckling, i moraliskt så väl som i artistiskt hänseende, blef hennes far utnämnd till Landshöfding i Jemtland, dit hela familjen sålun-

da förflyttade sina bopålar. Här började "*kampen emot hinder*" under en ny form. Skiljd från allt, som kunde utbilda hennes så nyss uppodlade anlag för konsten, beröfvad den handledning, de råd och upplysningar, som under den sista tiden i Stockholm så välvilligt lemnats henne, och saknande äfven det bildande umgänget med personer, henne öfverlägsna i kunskaper och erfarenhet, inträdde *Sophie Adlersparre* i ett af de mest pröfvande skiftena af sitt lif, hvilket, kanske just derigenom, utöfvade så mycket starkare inflytande på hennes själsutveckling. Utan att hafva lärt känna, huru hon här under de två följande åren led och kämpade, skulle man knappast rätt kunna bedöma hennes karakter, och vi meddela därför några utdrag af de bref och anteckningar, som bibehållits från denna tid.

Från det nya hemmet, *Neldön*, en gård, belägen på en ö i Storsjön, skrifver *Sophie Adlersparre* d. 26:te November 1834 till sin yngre broder, hvilken hon högt älskade, och som var den ende, hvilken jemte fadren egde hennes fulla förtroende. Hon börjar med en beskrifning på den föregående tidens brådska, då hon, med husets öfriga fruntimmer, varit träget sysselsatt med stoppning af möbler och uppsättande af tapeter i rummen m. m., "hvilket allt", säger hon, "man här måste göra sjelf af brist på handverkare". Dessa göromål hade hindrat henne att skrifva, dessutom tillägger hon "gick under förra veckan ingen post härifrån; sjön hade lagt sig och vi voro här på vår ö under hela 8 dagar afstängda från alla andra." Efter några andra meddelanden upptager hon slutligen det ämne, som ligger henne närmast om hjertat, och hvilket synes hafva framkallats af ett föregående bref från den älskade brodern.

"Nu till ditt bref, och till ämnen, hvaruti jag till ingen annan än dig så öppet skulle yttra mina tankar. Du är god, som vill veta dem, och jag är öfvertygad, att det ej är för att göra åtlöje af mig, ehuru enfaldigt jag än må framställa dem.

"Du säger: '*Det högsta hvarför en menniska kan lefva är sin andes förädling.*' Detta är visserligen sannt; men hon lefver ju icke ensamt för sig sjelf, hon bör äfven, om hon det kan, verka detsamma för sina likar. Hon bör befordra det ädlas, det nyttigas framgång, uppväcka de slumrande, af verldsbullret nedtystade känslorna för det sanna och goda, och, lycklig om hon detta förmår, blir det henne då lättare att sjelf mer och mer höja sig öfver detta jordiska. Kan ej målningskonsten, rätt använd, åstadkomma detta, då den frammanar sköna bilder af oskuld, af mildhet, af kärlek, af kraft? bilder framställda i en högre och renare dager än de i hvardagslifvet pläga visa sig? Med en sådan tafla fram-

för dig — erfar du ej då samma känslor, tänker du ej då samma tankar, som der äro uttryckta? Och röner du ej detta konstens förädlande inflytande i ännu högre grad, der konstnären lyckats framställa en ädel handling, i hvilken flere personer deltaga, i det de uppenbara det olika intryck handlingen gör på hvar och en af dem? Så långt vågar jag ej hoppas att någonsin komma, men den förstnämnda uppgiften (den att i enstaka bilder ge form åt ädla känslor, höga idéer) kunde jag kanske bidraga att lösa, om jag helt finge egna min tid och mina krafter deråt. Jag tror mig ej på någon annan väg kunna vara nyttig och uppnå ändamålet med min tillvaro här. . . . Bör ej hvar och en människa söka utveckla de anlag, hvarmed hon blifvit begåfvad och följa den väg naturen tyckes hafva utstakat för henne?" frågar brefskrifverskan och tillägger derpå: "Denna väg har jag ansett för min och det är ej lätt att försaka, att afstå ifrån ett sådant kall, helst så länge jag ännu har det hoppet kvar, att, åtminstone till någon del kunna närma mig det mål jag föresatt mig. Tro likväl ej, att jag är nog svag att ej kunna försaka, om jag ser det vara en högre makts beslut att ålägga mig denna pröfning. Men förr än all utsigt är stängd, vore det en oförlätlig svaghet att låta sig så beherrskas af händelserna, att man vid första motgång helt och hållet uppgifver hoppet."

Härefter följa några flygtigt framkastade förslag att kunna lemna Jemtland för att i hufvudstaden fortsätta de började konststudierna, men dessa förslag stranda mot omöjligheten att erhålla tillräckliga medel.

— "Att i Stockholm lefva af att måla porträtter skulle ej bära sig", säger hon, "isynnerhet som jag då ej skulle göra några framsteg i en högre genre."

Ett ögonblick tänker hon på att öfver vintern begifva sig till anhöriga i närheten af Calmar, likasom skulle det hafva varit henne en glädje att, på hvilka villkor som helst få lemna Jemtland, der, såsom hon barnsligt klagar, icke ens några menniskor funnos, hvilkas utseende på minsta vis kunde göra det till ett nöje att porträttera dem, ännu mindre någon enda duglig tafla.

Dessa förslag gingo dock alla upp i rök. *Sophies* far, som väl var den enda inom hemmet, hvilken skulle ha kunnat fatta hennes längtan att helt och hållet egna sig åt konstnärskallet, var under denna tid stundligen upptagen af de mest olikartade göromål, dels för sin tienst, dels med anledning af en mängd industriella företag, som han börjat, och hade knappast någon tid öfrig för de sina. Icke heller stodo honom erforderliga medel till buds för att tillfredsställa sin dotters önskan, hvilken önskan hon måhända just därför aldrig hade hjerta att till hela sin vidd yppa för honom. De andra hemmavarande hade sannolikt, lika litet som den öfriga släkten, den yngre

brodern undantagen, föreställt sig att *Sophie* studerat målningskonsten i någon annan afsigt än att förvärfva en vacker talent till ett angenämt tidsfördrif på lediga stunder. Att hon i konsten funnit sin lefnads uppgift — ett kall att *lefva för* — och, om så fordrades, att *lefva af* — att hon, en dam af börd och bildning, skulle vilja kasta sig in i ett *yrke*, som hittills uteslutande varit männen förbehållet och der hon således skulle komma i ett slags rivalskap till dem, att hon — ett *fruntimmer!* — skulle vilja öfverstiga familjelifvets tränga gränser, och träda ut i lifvet ensam, utan ledband, utan förkläde, utan något slags moralisk förmyndare, för att med egen kraft och eget arbete bana sig väg till en hedrande och oberoende ställning! det var någonting oerhördt, som man visst aldrig hade kommit att tänka på, så mycket mindre, som den unga flickan ju alltid kunde räkna på en så kallad sorgfri framtid hos någon af sina förmögna släktingar. Dessa åsichter voro den tiden allmänt antagna, och det bör således ej förvåna, att den unga konstnärinnan kämpade oförstådd mot de hinder, som tycktes vilja för alltid afskära henne vägen till det mål, hon uppställt för sig sjelf. Denna kamp blir emellertid just derigenom af så mycket mera intresse för dem, som älska att forska i människohjertats dolda historia, och vi fortsätta därför utdragen ur *Sophie Adlersparres* dagbok.

En söndagsafton, i Januari 1835, hvilken hon tillbragt ensam i sitt rum, emedan fadren varit sysselsatt med läsning och den öfriga familjen upptagen vid spelbordet, hvilket för henne ej egde ringaste lockelse, skrifer hon följande, sedan hon slutat läsa en religiös betraktelse, som "gifvit lugn och tröst åt hennes sinne, hvilket flere gånger varit nära att låta sorgen få öfvervalde. — — — Jag har länge sökt att vänja mig vid tanken på mitt ständiga förblifvande här i Jemtland, sökt öfvertyga mig sjelf, att det voro Guds vilja till min nytta, och bjudit till att med lugn tänka på försakelsen af min käraste sysselsättning, och af den glädje jag dermed möjligen kunde bereda andra. Men detta bemödande har endast för ögonblick lyckats mig; sorgen har med fördubblad styrka återkommit, och detta, fruktar jag, skall fortfara under hela mitt vistande här. . . . O! huru jag längtar härifrån, för hvarje dag allt mer och mer!"

Några dagar senare fortsätter hon sålunda det tysta sampråket med sig sjelf:

— — "Hvad skall det blifva af mig här? Mitt hjerta sluter sig allt mera inom sig sjelft; det blir kallt och dödt för allt omkring mig. Jag inser klart det förderfliga i sådana känslor, men förmår ej besegra dem, så länge jag saknar allt yttre bistånd. Vi, som här äro sammanförda in-

om den slutna familjekretsen, hafva alla så skiljaktiga intressen i lifvet. Mitt är ej det vanliga; jag blir därför missförstådd, klandrad. Detta kunde jag lätt bära, om endast min önskan, att helt och hållet få egna mig åt det yrke jag valt, blefve uppfylld. Men här, ur stånd att gå framåt på den bana, jag ansett utstakad för mig — *här är jag olycklig*. Min hjälp i de husliga förrättningarne är öfverflödigt och jag är glad der-åt, ty de skulle vara mig motbjudande. Jag har sökt öfvertyga mig, att jag i trädgårdsskötsel skulle finna nöje och att denna verksamhet skulle kunna vara till någon nytta; — jag lyckades till en tid, men inser nu, att en trädgårdsanläggning skulle medföra allt för mycken kostnad, då, i detta hårda klimat, en enda frostnatt ofta förstör allt det arbete man under månader derpå nedlagt. Jag har således måst öfvergifva alla tankar på en nyttig verksamhet äfven i denna underordnade riktning, och jag har intet öfrigt utom smärtan att se den färdighet jag vunnit i målning allt mer och mer aftaga. Penseln har till och med blifvit mig motbjudande, ty hvad jag nu målar finner jag vara långt underlägset det jag förr frambringat."

Orsaken härtill söker hon dels i bristen på alla konstföremål, af hvilka hon kunde hemta ledning, dels i omöjligheten att finna en blott någorlunda vacker modell. Kunde hon endast hoppas att efter ett par år få fortsätta sina studier, tycker hon sig kunna tåligt bida och äfven med mera framgång arbeta; då, säger hon, "skulle arbetet blifva lätt och lifvet mig kärare". Men hon eger ej ens den aflägsnaste skynt af en sådan förhoppning, tvertom blir framtiden allt mörkare, hon sjelf allt kallare och mera sluten.

"Stundom", fortfar hon, "lyckas jag väl fasthålla den öfvertygelsen, att Gud, som endast vill mitt bästa, skall så leda händelserna, att en verkningsskrets passande för mina anlag öppnas, och låta mig åter erfara glädjen öfver en nyttigt och väl använd tid. Då klarnar mitt sinne, och med håg och ansats fortsätter jag arbetet."

"Men den obetydligaste omständighet, ett missförstånd, ett ovänligt ord, rubbar åter det lugn, hvaråt jag glädde mig."

Man igenkänner här den retliga ömtålighet för yttre intryck, som ofta ligger medfödd hos vissa rikt begåfvade naturer, och som, isynnerhet då de ej finna något fält för den högre förmåga de känna inom sig, urarta till en sjuklig retlighet i lynnet och blir en plåga för dem sjelfva och för deras omgifning. Ofta händer det ock att denna omgifning, ur stånd att fatta orsaken till det onda, genom triviala anmärkningar och tillrättavisningar förvärrar det. Känslan häraf synes hafva dikterat det följande af denna dagens anteckningar.

"Jag har erfärit", skrifver *Sophie* i fortsatt sjelfbetraktelse, "jag har erfärit, att en olycklig är långt mer än andra känslig så väl för ovänlighet som välvilja. Kommer jag någonsin i lyckligare belägenhet, så vill jag

minnas detta. Huru många olyckliga ser jag ej omkring mig, hvilka, likasom jag, hoppats på bättre tider, men, då dessa ej kommit, framlevat sitt lif i sorg och bekymmer. Huru ofta hafva ej för dessa alldagliga bekymmer alla ädlare sträfvanden dukat under! de högre förmögenheter, om hvilkas utveckling man i ungdomen bemödat sig, hafva småningom slumrat in, de lägre deremot vuxit till och utvecklat sig. Sorg och grämselse hafva förslöat själskraften, tron på hoppet om Guds bistånd slocknat. O! måtte det ej gå mig så! Skall jag pröfvas ytterligare här, så var du min hjälp, o Gud! blif *Du* mig när i mina bekymmer, så skall jag ej mera känna mig olycklig!”

Först efter flere veckors uppehåll fortsättas de hemliga anteckningarne d. 22 i samma månad. Det är en klar, vacker dag, passande för målning, och *Sophie* talar åter om sin innerliga längtan att för skickliga lärare få fortsätta sina studier. Sällsamma, stridiga känslor uppfylla hennes bröst och hon klagar att det blir trångt, som skulle de ej få rum derinne. Hon erfar ett oafvisligt behof af att gifva form åt dessa känslor, att under en synlig gestalt öfverflytta dem på något yttre föremål.

— — ”Lyckliga de”, säger hon, ”som kunna i ord uppenbara sina tankar och känslor; jag har endast fått förmåga att i bilder uttrycka dem, och när jag dertill saknar tillfälle stanna de inom mitt bröst och tyckas vilja sönderspränga det. Jag känner mig då sjuk, dock utan kroppsliga plågor, och blir missnöjd med allt omkring mig.”

En klarare bild torde man sällan få af en hämmad, på sig sjelf återkastad skaparekraft inom en konstnårs-själ. Åter en påminnelse om vilkoret för den svenska naturens odling — *kamp!* en ständig, outtröttlig *kamp emot hinder* — dubbelt pröfvande, när den såsom här måste utkämpas ensamt af den egna inneboende kraften, utan yttre bundsförvandter, utan ledning, utan uppmuntran, utan hopp om en slutlig seger.

Sjelf liknar *Sophie* sin fångslade förmåga vid ett stillastående vatten, som, begränsadt af ogenomträngliga höjder, uppstiger förflygtigadt i skadliga ångor, härjande allt i dess närhet. Men gif den instängda källan utlopp, ber hon och dess klarande våg skall framvälla ren och lugn, återgifvande i förklarade gestalter de föremål, som spegla sig i dess yta, och Gud och menniskor skola glädjas deråt.

Hvilka intryck *Sophie* emottagit af den vilda och sublimes naturen i dessa nordliga fjelltrakter, så olika hennes fosterbygd, derom lemna de spridda anteckningarne och breffen föga eller ingen upplysning. Ett af dessa lösa pappersblad vittnar dock,

att hon nu som alltid var tillgänglig för naturens skönhet. Som det derjemte kan tjena till en profkarta på hennes sysselsättningar under den första tiden af hennes vistande i Jemtland, på samma gång det röjer huru dessa spridda anteckningar tillkommit, såsom uttryck af ögonblickets ingifvelser, utan all beräkning, utan tanke på att de någonsin skulle läsas af andra, hvilket hon tvärtom skulle ansett för en verklig olycka, som hon genom den största hemlighetsfullhet sökte afböja, så vilja vi här meddela hela dess innehåll.

På ett tydligen i hast afklippt pappersblad, innehållande hälften af en i blyertz gjord ritning till en blomsterträdgård, läses följande:

”Jag kan ej underlåta att uppteckna den herrliga syn, vid hvars ågkomst jag ännu darrar af glädje. Det var i Måndagsafton kl. omkring tio, sedan vi ätit och promenerade omkring i rummet som M. . . . i hast ropade att hon såg eld svänga omkring på himlen. Vi skyndade alla till fönstren, och jag kan ej uttrycka de känslor af beundran och hänryckning, hvilka intogo mig vid den syn, som här visade sig. Det var likasom tvenne glänsande ormar, så stora att de uppfyllde hela himlahalvvet, skulle hafva jagat hvarandra, svängande i alla möjliga bugter, ungefär sålunda (här följer en teckning) och skiftande i de vackraste nyancer i rött och grönt; icke såsom man ser dem i regnbågen, men mycket vackrare; lysande med en egen silfverglans — — de klaraste färger sedda genom ett silfverflor. Detta fortfor nära 10 minuter. Då försvunno de ormlika figurerna, och stora hvalfbågar bildades, genomkorsade af hoppande strålar i de skönaste färger, af hvilka somliga stundom sköto upp såsom spjut mot himlahalvvet, somliga åter flögo fram och tillbaka på ett ställe. Bakom allt detta syntes ett beständigt dallrande sken likasom af täta blixtar.”

”Skönare kunde aldrig andar uppenbara sig för människorna”, tillägger hon, ”mig tycktes att jag såg skaror af dessa högre varelser röra sig deruppe, men fåfängt spanade jag efter ändamålet med deras verksamhet.”

Här slutar hon sin skildring, hvilken redan inkräktat ett godt stycke af ritningen till den tillämnade blomsterträdgården. Andra sidan af det temligen grofva pappersbladet är fulltecknad med korta tänkspråk, antingen utdrag af någonting hon i dessa dagar läst, eller ock egna reflektioner, framkallade af det lästa, af hvilka följande kunna anföras såsom betecknande för hennes åsigt af lifvet och människorna.

”*Verka det goda*, så närer du mensklighetens gudomliga planta. *Bilda det sköna*, så utsår du gudomliga lifsfrön. — —

”Kan du icke känna (fatta) det sköna, så återstår dig alltid att vilja det förnuftiga (det goda) och att genom din ande verka, hvad du icke såsom människa förmår utföra.

"Haf blicken ständigt fästad på *det hela* och sträfva till dess fullkomnande. Kan du ej sjelf blifva *något helt*, så betrakta dig dock såsom medlem — — —" Meningen är öfverstruken och aldrig fullbordad.

Man skulle mycket misstaga sig om man af den vemodiga grundtonen i *Sophie Adlersparres* enskilda anteckningar drog den slutsatsen, att hon i sitt yttre väsende visade samma veka svärmod. Med den henne egna förmåga att betvinga smärtan, hvilken ända sedan barndomen utmärkt henne, undertryckte hon äfven nu hvarje klagan och syntes för andra kall och liknöjd som alltid. Att hon sjelf insåg och sökte motarbete öfverdriften af sin ömtåliga finkänslighet, röjes ofta i hennes anteckningar. Så säger hon på ett ställe:

"Denna ömtålighet måste ligga för djupt grundad i min själ för att kunna utplånas, ehuru mycket jag än arbetar derpå. Jag har blifvit den varse från min spädaste barndom; den kan ej hafva tillkommit genom uppfostran, då jag ständigt varit omgifven af människor, hvilka sjelf icke egt den eller haft ringaste aning om dess tillvaro hos andra. Jag har lyckats dölja denna känsla, men icke qväfva den och har lidit mycket deraf, har genom den blifvit mera sluten, fått ett slags skygghet för människor, som haft ett skadligt inflytande på min själsutveckling. Jag känner ett så innerligt behof af att älska människorna och vara älskad af dem tillbaka; men sjelfva denna känslas ömtålighet blir ett hinder för dess tillfredsställande och gör lifvet tungt."

En annan gång skrifer hon i gladare lynne:

— — "Med våren återkomma friskhet och glädje — en passande sinnesstämning för att måla. Det är vår i dag också i mitt sinne. Jag har i dag och flere dagar målat flitigt — i *tankarne*. När skall det bli i verkligheten? Kanske aldrig! — — ack nej! nej! Jag vill ännu hoppas; jag har gjort det nu en tid och varit lugn. Skulle väl Gud hos mig hafva nedlagt ett så innerligt behof, ett så brinnande begär att på detta vis — och *endast* på detta vis — framställa huru kärleken till Honom och till Hans skapade verk kan förädla människan — och det skulle ej tillfredsställas! Dock — icke förmår jag ana huru Gud i sin vishet kan besluta öfver mig. Mången, mera rikt begåfvad än jag, har sett sig bunden inom en trång verkningskrets, som i intet fall var för honom passande. Har jag rätt att vänta mera? Nej!"

Denna tanke framkallar ett djupt vemod, som åter nästa ögonblick ger vika för vissheten om Guds godhet, och öfvertygelsen, att Han sjelf för henne utsett en konstnärs bana och att, med Hans bistånd, alla hinder kunna vika.

"Han skall beveka människornas hjertan, att de skola åtaga sig mig. Han skall gifva framgång åt mitt arbete, att det må vittna om Honom och verka förädlande på människorna."

Dagens anteckningar sluta med en i de minsta detaljer nog-

grann beskrifning på de tafflor hon i tankarne målat, hvaribland en, föreställande en moder undervisande sitt barn i den Heliga Skrift.

Under de följande dagarne arbetade hon lätt och med nöje, samt öfversatte på lediga stunder *Lessings* "*Menniskoslügtets Uppfostran*". En af hennes närmaste flygtigt framställd plan för möjligheten af hennes vistande i Stockholm kastar ett strålande ljus öfver de korta vinterdagarne; snart slocknar det dock och natten faller skummare än någonsin öfver hennes sinne och föder der bittra, orättmätiga känslor.

Under April månad målade *Sophie* ett par porträtter för en i grannskapet boende familj.

"Att dessa porträtter lyckats, kan jag jag ej säga", skriver hon till brodern. "Min omgifnings yttranden härom betyda intet; sjelf är jag icke nöjd och kan icke blifva det med något, som jag målar här i Jemtland, der jag icke allenast saknar råd och rättelser, utan äfven andra tafflor att jämföra med mina. . . . Min utsigt att någonsin komma härifrån, medan det ännu är tid, mörknar snarare än ljusnar, men jag har dock varit temligen lugn den senaste tiden."

Hon synes, att döma af brevet, återigen hafva upptagit planen att anlägga en trädgård, flitigt studerat åtskilliga handböcker för blomsterodling och trädgårdsskötsel, gjort upp ritningar m. m., samt sökt undertrycka sin gamla oro och längtan med tanken, att hon åtminstone alltid skulle kunna egna sig åt blomstermålning.

"Men nu sedan jag åter fattat penseln", tillägger hon, "hafva tankarne förändrats och läsningen af *Beskows* vandringsminnen hafva åter upprifvit de sår, som jag en tid trott kunna läkas. Läs dem, så kan du döma om hvad jag känt dervid; men tänk dig då också här i det kalla, mulna *Jemtland*, der du aldrig får höra talas om annat än kor, getter och svin. — — — M . . . och hennes syster yttra emellanåt sin förundran öfver att menniskor ej kunna trifvas hvar som helst, då de hafva sitt rikliga uppehälle, utan att sjelfve behöfva lägga två strå i kors derför. Ack! huru gerna skulle jag ej afstå från denna tvetydiga förmån, om jag med framgång finge fortgå på den bana jag valt! — Men mitt vistande i Stockholm skulle kosta vår far för mycket, orsaka en strängare hushållning, uppoffringen af nöjet att odla och att göra andra försök, hvilka efter några år skola gifva större värde åt egendomen. Efter några år! — men då är det för sent för mig att draga nytta deraf. — All utsigt är således stängd. — — — Jag hoppas dock blifva mer och mer nöjd med mitt vistande här, då jag allvarligt bemödar mig derom."

Tvenne år hade sålunda, med afseende på *Sophie Adlersparres* konstnärliga utveckling, gått henne spårlöst förbi.

Med sinnet väckt för allt det sköna i färg och form, men saknande tillräcklig kunskap om reglorna för dess återgifvande, med ögat skärpt för hvarje fel hon begick, men handen allt för oöfvad att utan ledning kunna rätta det, med fantasien riktad med en värld af nya idéer, sväfvande förbi hennes inre syn i skära, luftiga gestalter, men beröfvad förmågan att fånga dem i flykten och att i ursprunglig friskhet och fågring fästa dem på duken — stod hon helt och hållet öfverlemnad åt sig sjelf med sina nyodlade anlag. Här om någonsin gällde det *en kamp mot hinder*. Men hvar är kärlekens sol, som upptinar den tillfrusna nyodlingen? Hvar den trogne odlaren, som bräcker den islupna ytan, frigör den bundna värmen, löser den fjettrade lifskraften och bringar djupets skatter i dagen? — Ack, icke funnos de i *Jemtland* åtminstone! Hvem kan säga huru mycket som under denna två-åriga fruktlösa kamp gick förloradt af fantasiens styrka, af ingifvelsens klarhet? Säkert är väl, att *Sophie Adlersparre* blifvit större såsom konstnär, om hon fått använda dessa år till studier under skickliga mästare. Men — måhända hade hon stått på en lägre punkt af moralisk utveckling.

Hvem vet! Kanske låg der ännu inom hennes natur, henne sjelf omedvetet, ett visst trots, som behöfde qväsas, en sjelftillit, som behöfde brytas, en egenvilja, som måste böjas under en högre, en allsmäktig vilja, innan hon kunde blifva värdig att, såsom hon alltid åtrådde, i sin mån deltaga i det stora arbetet på mensklighetens förädling. Kanske behöfde hon lära rätt inse ohållbarheten af det kära valspråket: "*En Adlersparre gör hvad han vill*" och utbyta det mot det christligt ödmjuka: "*Din vilja, min Gud, gör jag gerna*". Att det fullkomligt lyckats henne att tillegna sig denna glada undergifvenhet, kan man väl ej påstå; men hvem kan hoppas det om sig sjelf? hvem kan här i lifvet stanna och säga: jag har nått målet? Om således tron på det gamla valspråket ännu ej var helt och hållet rubbad, sjelftilliten ännu ej bruten, så var dock den starka viljan renad och luttrad af pröfningen, och under de skenbart trotsiga orden låg numera ett tydliggen underförstått: "*med Guds hjälp*". Att *Sophie Adlersparre* ej förgäfvades anropat denna hjälp, att hennes bön det "Gud ville beveka människornas hjertan, att de måtte åtaga sig henne", blifvit hörd, det utvisar den följande ljusningen af hennes öde

och det varma intresse, det outtröttliga deltagande, hvarmed hon sedermera omhuldades af en af Sveriges mäktigaste och ädlaste qvinnor.

(Forts. följer i nästa häfte).

Esselde.

XXII. — QVINLIG PATRIOTISM.

Lyckliga af fredens välsignelser, ja, äfven i detta afseende långt lyckligare än vi ana och förstå, hafva vi endast talat om fredliga idrotter, om segrar vunna på den praktiska nyttans fält, om naturens mäktiga krafter, betvingade af människosnillet, om lagrar skurna i konstens hesperiska trädgårdar eller förvärfvade i människokärlekens heliga tjänst. Vi sucke hvarken under inhemskt eller fremmande förtryck, yttre fiender hota ej vårt lands sjelfständighet, krigets månghöfdade hydra slukar ej strömmar af våra tappres blod och fordrar ej för sitt underhåll de medel, idogheten och industrien förvärfva. Framåt, alltjemt framåt, går också vårt lands utveckling, så väl hvad jordens som människornas odling beträffar (om man ock alltemellanåt förspörjer ett varnande "*sakta i backarne!*"), men vi kunna dock icke tillsluta våra ögon och sinnen för det bedröfliga faktum, att samma lyckliga förhållande ej är rådande öfverallt, ej en gång i de länder, som räkna sig till den civiliserade världen. Och när ej dånet af kanonernas dunder och gevärens salfvor våra öron, så nås de dock af rykten om blodiga slagtingar, der så månet lif släckes i förtid, om gräsligheter begångna af christna mot christna. Vanligen halka berättelserna om krigets fador lätt nog förbi så väl våra öron som våra hjertan, men kunde vi rätt allvarsamt tänka oss in i dem, kunde vi rätt lifligt föreställa oss allt det rysvärda elände, som deraf blir en följd, alla de lyckliga hem, som förhärjas och förstöras, alla de kärleksfulla hjertan, som förkrossas deraf, alla de suckar, den jemmer, som de framkalla, skulle det glada skämtet tystna äfven i våra salar och det sorglösa småöjet fly från våra läppar.

Det är en erkänd sanning, att stora olyckor framkalla stora sinnen, att dylika hemsökelsens tider, huru mörka och dystra de än må förefalla, dock upplysas af blixtrar af det renaste,

skäraste ljus, utgående från individer, utmärkta för handlingar af ädel sjelfförsakelse och allt uppoffrande patriotism. Och det är ej mannen ensam förbehållet att under sådana prøfvotider gifva bevis af hjeltemod och fosterlandskärlek. Alla tidens häfder omtala äfven qvinnor, hvilka, ehuru mannen betydligt underlägsna i fysisk styrka, dock uppehållna af varm religiositet, öfverlägsen själsstorhet och en brinnande kärlek till fäderneslandet, utfört handlingar, vittnande om ett beundransvärdt mod, om de ock ej blandat sig i slagningens hvimmel.

Det är kärleken, hvilken i sådana fall som alltid besjalar och uppehåller den svaga qvinnan och gifver henne en nästan otrolig förmåga att tåla och lida, att uthärda och försaka, ja, till och med att tala utan förbehållsamhet och handla utan tvekan, när det gäller. Denna kärlek uppenbarar sig i många former, men i det hjerta, som bibehållit den ursprungliga qvinligheten i sin renhet, är den städse starkare än döden, den må nu uppträda såsom makans, modrens, dottrens, systemns eller älskarinnaus, den må nu, såsom hos *Gertrud von der Wart* *), egnas ett enda älskadt föremål, eller, såsom hos *Florence Nightingale*, omfatta den lidande menskligheten; den må, såsom hos *Charlotte Corday*, uppoffra sig i hopp att rädda det blödande fäderneslandet, eller, såsom hos *Mme de Staël*, underkasta sig en frivillig landsflykt, hellre än att underlåta att uttala sitt hat mot den, hon ansåg som sitt lands förtryckare.

Vi behöfva dock ej gå något tillbaka i tiden för att finna bevis för detta vårt påstående, ty sådana framtes otvifvelaktigt äfven i våra dagar, under de pågående striderna i Polen och Amerika, men det är ej första gången vi minst känna eller åtminstone minst uppmärksamma det som ligger oss närmast, så väl i afseende på tid som på rum.

Polens ädla qvinnor hafva alltid tagit en framstående del i de bemödanden, som af denna olyckliga nation blifvit gjorda

*) Hennes make, *Baron von der Wart*, anklagad — ehuru som det tros orättvist — för delaktighet i Kejsar *Alberts* af Habsburg mord, blef af denna orsak rådbråkad. Trots alla hotelser och försök att bortjaga henne, satt *Gertrud* troget vid hans sida under den långa, förfärliga dödskampen, uppehållande hans ståndaktighet och tro med sina milda, kärleksfulla ord och aftorkande ångestsvetten från hans panna. *Mrs Hemans* har bevarat minnet af denna trohet in i döden i ett skönt poem.

att afkasta ett förhatligt ok, hvarom *Emilie Plater* och *Thomasine Thomaszewska* buro vittne under 1831 års revolution. Äfven den nu varande kampen företer mer än ett exempel härpå, hvaribland Fröken *Prostowoytows* uppträdande såsom *Languiewicz'* adjutant är det oss mest bekanta. Men många äro ock de drag af uppoffrande hängifvenhet, af mod och af själstorhet, hvilka förblifva obemärkta och okända för världen och kanske endast stå upptecknade i boken med de sju inseglan.

Å den andra sidan Atlanten pågår äfven en blodig, förfärlig kamp, en kamp på lif och död, der ingendera parten vill gifva vika. Den ena, med rikare resurser, drifves af herrsklystnad, af begäret att hämnas lidna nederlag, af fruktan att inför Europa blottställa sitt anseende, sin så skrytsamt utbasunade makt. Den andra kämpar för allt, som på jorden är människan mest dyrbart, för sitt sjelfbestånd, sina hem, sin existens, och de uppoffringar den därför gjort, de försakelser den underkastat sig, det okufliga mod den visat, de oerhörda ansträngningar, hvarmed den under mer än tvenne år mot en öfverlägsen makt fört ett af de blodigaste krig, historien vet att omtala, skola otvifvelaktigt tillvinna den efterverldens beundran, om ock ej samtidens erkännande.

En i de Confedererade staterna bosatt landsmaninna, hvars bref då och då finna väg till fäderneslandet, oaktadt alla de hinder blockaden lägger i vägen för meddelanden med den öfriga världen, kan ej nog prisa den högsinnade andan hos Söderns befolkning, den ståndaktighet, det aldrig svigtande mod, den redobogenhet till hvarje personlig uppoffring, som ådagaläggas så väl af dess qvinnor som af dess män, och deri, samt i den enighet, som förenar deras intressen, ligger också hemligheten af de segrar den vunnit. Måkan beväpnar sin make, modern sin son, den trolofvade sin brudgum, uppmanande dem att strida för det älskade fäderneslandet och att återkomma såsom segrare. Och i de öfvergifna hemmen, der så mången af de kära saknas, tillbringa ej qvinnorna tiden under overksam klagan och ångest. De trösta och bistå de arma, som förlorat sina käraste, sina jordiska stöd i den mördande striden, de vårda med ömhet de sårade, de mätta de uthungrade krigarne, de förfärdiga till största delen deras munderingar, ja, mer än en kvinna af god familj har vågat lif och frihet för att föra depescher öfver de fiendtliga linierna. Också yttrade Södra confederationens vice president, M:r *Stephens*, vid ett tillfälle:

"att, ehuru det ej stode i menisklig makt att med någon säkerhet förutse tiden för krigets slut, hoppades han dock på männens ståndaktighet — om kvinnornas var han öfvertygad." Och under sin omenskliga framfart i *New Orleans* förmådde dock ej General *Butler* att derstädes kufva kvinnornas mod, ett förhållande som så uppretade honom, att han för att vinna detta sitt önskningsmål ej skydde medel, hvilka ej kunna undgå att för alltid brännmärka hans namn.

Många äro de enskilda bevis af mod och patriotism, hvilka Söderns kvinnor gifvit under en tid, som spridt så mycken smärta och förödelse inom deras hem och deras hjertan, och vår korrespondent omtalar deribland följande drag.

En af Confederationens generaler, M:r *Forrest*, hade fått underrättelse, att ett detachment Unionister var utsändt för att plundra och bränna den lilla försvarslösa staden Rom i Georgien, hvars hela stridbara befolkning förenat sig med Söderns arméer. I afsigt att förhindra detta, skyndade General *Forrest* efter fienden, men fann sitt vidare framträngande hindradt af en uppsvälld flod, hvars bro blifvit förstörd af Unionisterna, som utom dess lägrat sig på den motsatta stranden. Ensam red han tillbaka för att uppsöka några människoboningar och efterfråga huruvida ej något vad funnes, der en öfvergång af floden vore möjlig. Han påträffade vid en landtgård en ung flicka, som svarade, att då ingen annan vore hemma, hvilken kunde visa honom hvad han sökte, skulle hon gerna göra det, om hon blott hade en häst.

Här var igen tid för ceremonier: Generalen bad henne sitta upp bakom sig, hvartill hon utan tvekan samtyckte. Då hennes mor, som infunnit sig, uttryckte sin oro öfver att se sitt barn sålunda blottställdt, lugnade henne generalen med dessa ord: "min fru, mitt namn är *Forrest* och jag svarar för den unga damens säkerhet."

Utän vidare invändningar tillät M:rs *Sansom* sin dotter att åtfölja den ädle krigaren. Den unga flickan förde honom också riktigt öfver vadet, samt stannade, ehuru utsatt för fiendens kulor, på flodstranden till dess den siste soldaten kommit öfver. General *Forrest* lyckades också verkligen att illfångata Yankeetruppen, hvarigenom det lilla Rom denna gång undgick det olyckliga öde, som drabbat så många af Söderns försvarslösa städer och hvilat tungt på dess obeskyddade befolkning af kvinnor och barn.

Att äfven i Norra staterna gifvas qvinnor, hvilka utmärkt sig för ett sjelfupoffrande mod, derpå hafva vi meddelat våra läsare ett bevis i *Miss Chase* *), hvilken följt en afdelning af arméen för att vårda dess sjuka och sårade.

Såsom ett prof på qvinnlig patriotism i annan form, vittnande om mod att oförställt uttala sina åsigter, då man är öfvertygad om deras riktighet och rättvisan af sin sak, meddela vi våra läsare i öfversättning ett poem, oss benäget tillsänt af dess författarinna, *M:rs Wilde* i Dublin, hvilken under *nom de plume* af *Speranza* åtnjuter mycken popularitet i sitt fädernesland. På samma gång vi äro tacksamma för författarinnans önskan att se det infördt i vår Tidskrift, måste vi beklaga att vi ej, som vi skulle önskat, förmått återgifva all den glödande patriotism, hela den energi, som uttala sig deri.

Detta poem bär vittne om ett af grunddragen i den irländska karakteren, det anborna nationalhatet till England, närdt under sekler genom lidna oförrätter och yttermera uppdrifvet genom olikhet i trosbekännelse samt intolerans å ömse sidor. Otvifvelaktigt är den irländska allmogens ställning ganska betryckt, hvilket härleder sig från jordegendomens sammanhållande i de rike godsegarnes händer, som utom dess kanske blott undantagsvis förtära sina inkomster inom landet. I Irland finnas inga sjelfegande bönder eller mindre jordbrukare, ty dessa äro alla blott arrendatorer med kontrakt, som vanligen måste förnyas hvarje år. En följd deraf blir den, att då ej odlaren förmår betala arrendesumman, drifves han med familj ifrån godset och man har exempel på att ända till 200 familjer från blott en egendom sålunda på en gång blifvit husvilla. Arrendets upptagande har under de senare åren också varit förenadt med lifsfara, och mer än en agent för de stora egendomsegarne, stadd i detta ärende, har blifvit mördad af det uppretade folket, som dessutom fanatiserats till våldsamheter af det katolska presterskapet.

Utvandringarna hafva genom detta förhållande utomordentligt tilltagit och man beräknar, att Irland derigenom allena förlorat mer än *en million* af sin befolkning under det sista tiotalet af år, oberäknadt det stora antal, som omkommit genom elände och hungersnöd **). Det är härpå *M:rs Wilde* syf-

*) Se 4:de årg. sid. 176.

**) 1841 års folkräkning upptager i Irland 8,175,124 personer.

tar i ett poem, hvilket utkom denna sommar i en af Dublins tidningar och uppväckte allmän entusiasm. Då författarinnan kort derefter bevistade ett möte, afsedt att uttrycka irländska folkets sympathier för Polens sak, helsades hon af församlingen med stormande bifallsrop och då en af talarne med hänsyftning på henne, yttrade, att här vore en dam närvarande, lika mycket utmärkt för sin patriotism som Polens eller något annat lands ädla qvinnor, höjdes "*three cheers* (tre hurrarop) *for Speranza.*"

Se här detta poem, hvilket författarinnan kallar

The Exodus (utvandringen).

"En million förlorad!" — Liknöjdt kalla
Tälja Statens Vise denna rad.
En nation går under — må den falla,
Må den plånas ut från häfdens blad!
Ogräs, kastadt kring på ödsligt haf,
För att finna i dess famn sin graf.

En million förlorad! — Hvad elände!
Menskor, tärda utaf feberglöd!
Hoptals lik, hvarthän vår blick vi vände,
Våg på stranden slungar mången död.
Men förgäfves spillas kraft och mod —
Irland steltnar så ditt hjerteblod!

En million förlorad! — Räkna, eller
Se på summan, som du slutligt fick,
Tiotusen män hvar siffra gäller,
Stirrande på oss med spöklik blick.
Skaparn's afbild en gång voro de,
Nu de vittna om förgängelse.

En million förlorad! — Cæsar vunnit
Sig en verld med mindre kraft än så —
Dessa intet! — De ej början hunnit
Af den kamp, som måste förestå.

hvilket antal 1861 nedgått till 5,764,543. Enligt officiella uppgifter hade under åren 1851—61 1,174,179 emigranter lemnat Irland.

Plantan, som förmultnar, näring ger
Fosterjorden mer än de, långt mer.

Ack J döde! Uppåt lifvets höjder
Gick ej stigen, banad utaf er,
Ej till ära, frihet, ljus och fröjder —
Nej, till grafvens natt den förde ner.
Ack martyrer J! men edra namn
Slut's med eder uti glömskans famn.

Haden J en länk af bojan brutit,
Hvilken fjettrar edra fäders land,
Hade edert varma hjertblod flutit,
För att slita sönder hatadt band,
Haden J, om ock med blod och sår,
Trampat våra gångna hjeltars spår —

O, vi kunnat jubla i vår smärta,
Ty för friheten J väg beredt,
Och på grafven rista, då ert hjerta,
Då ert stoft vi jorden återgett:
"Lifvets gnista nu hos dem är släckt,
Men sitt land till lif de återväckt!"

En million förlorad! — Hvad det menar?
En nation af dödlig tvinsot tärđ —
Lif, som qväfves mellan grafvens stenar —
Eld, som slocknar uppå hemmets härd —
Män, som jagas ut på vredgad sjö,
För att långt från fosterlandet dö.

Är det så J hållen svurna eder,
Krönte herrskare och Statens män?
Ha'n J lydt det budet, gifvet eder:
"Föd min får, tills mig J sen igen!"
Men de lejda herdar skamligt fly,
Då de höra vargens vilda gny.

Af er purpur månn' en flik J skänkten
Nödens barn? En skärf af edert guld?

Månne J på dem med kärlek tänkten,
 Liksom älskar'n på sin tärna huld?
 Räckten J med sakramentets bröd
 Lindring i lekamlig, andlig nöd?

Inför Domar'ns thron i dag J kallas —
 Englar der med dödens rulle stå —
 Ha'n, som eder rätt, J skyddat allas,
 Vandrat på den väg J borden gå?
 Räknen våra dödal — sjunken ner,
 Siffran dömer och fördömer er.

L. S.

XXIII.

MARSTRANDSMINNEN FRÅN SOMMAREN 1863.

"Det var dit, det var dit jag den älskade bjöd,
 Men den hårda i — Sörmland förblef."

Bästa Carry!

"Vill du följa med till *Marstrand*?" så frågade jag i våras, men fick till svar, att, ehuru du länge önskat att lära känna Sveriges vestkust och dess berömdaste badort, var för tillfället din helsa i ett så förmånligt, och din kassa i ett så oförmånligt skick, att du ej under någon förevändning kunde tänka på en badresa.

Jag upprepar nu frågan. Vill du följa med till *Marstrand*? Resan skall kosta dig föga eller intet, ty den sker i tankarne, ett urmodigt, men behagligt och särdeles billigt kommunikationsmedel — snabbare än jernvägarne och icke på långt när så riskabelt för lif och lemmar.

Viss att du ej för andra gången kan neka mig ditt samtycke, styr jag kosan ned åt det gamla, treffiga Östergöthland, för att hemta dig, och förflyttar dig, innan du vet ordet af, till en bekväm plats bredvid min egen, ombord på ångbåten *Marstrand*, der den ligger förtöjd vid Götheborgs kaj. Blåsten hviner och regnet smattrar mot däckets; men lyckligtvis reser man alltid torrskodd i tankarne; du kan således taga saken

lugnt och se dig kring om skeppsbord. Huru du kommit dit öfver den långa hamnbryggan, der de öfriga passagerarne ännu kämpande streta mot regnbyarne — om *ensam du skridit fram på din bana*, eller vid en stadig artillerikaptens arm, i lä bakom hans solida figur, sträfvat framåt mot ditt mål, det kan ju vara detsamma. Icke heller vilja vi ingå i några detaljerade undersökningar af lifvet ombord, då fartyget rullande styr sin väg utåt det gungande hafvet. Vi stanna ej vid relingen i vemodiga betraktelser, förlora oss ej i ofrivilliga, oartikulerade utrop och anförtro ej åt hafvets trolösa sköte våra kvalfulla känslors utgjtelser. Allt sådant sätter man sig öfver — då man reser i tankarne — tar i dess ställe en lur på ett par timmar och vaknar vid att fartygets breddside skrapar emot klippväggen vid utloppet till Albrechts-sunds kanal. Visst kan det hända att du hisnar litet vid första anblicken af den ödsliga tafsa, som här utbreder sig för dina ögon — och att icke ens väderqvarnarnes landtliga enfald, Koöns idylliska behag, fästningens och skansarnes imponerande ställning, den fashionabla hållningen af träpalatserna utmed kajen eller de mera pittoreska fasonerna hos alla dessa bland klipporna uppklätrade, halft i klyftorna gömda, små *cottages* — visst kan det hända, säger jag, att icke alla dessa tafsans egendomliga karaktärsdrag, förmå försona dig med det motbjudande intrycket af en första ankomst till Marstrand en sollös qvällstund. Och, jag medger det, en blygrå himmel, tung af regndigra skyar, ger ingen intagande anblick, hängande öfver ett blygrått haf, beströdt med kala klippor och skär, alla af samma enformiga, afrundade, oromantiska formationer — ett slags stora förstenade mullvadshögar, kringkastade på hafsöknen. Läger du till allt detta en talrik grupp fästningsfångar, med brottets stämpel på sina mörka anleten, och i fångdrägt, grå som klippan under deras fötter, eller som fästningsmurarne, på hvilka de arbeta för att resa skiljemuren så hög som möjligt mellan dem sjelfva och samhället — då har du en trogen föreställning om *min* första ankomst till Marstrand. Numera utgår denna dystra effekt-punkt ur tafsan och du mötes i stället vid kajen af några hundra goda vänner och bekanta, hvilka alla helsa dig välkommen till Marstrand. Det gör naturligtvis hvad det kan, men det dystra, ängsliga intrycket kvarstår likväl och gör dig helt beklämd, helt ångerköpt kanske att du kommit hit. Döm dock ej förhastadt. Du har ännu blott sett *Marstrand* från en

sida, och det är den mulna. Men *Marstrand* har många sidor, det skiftar likt kameleonten i otaliga färger och är, liksom den, helt och hållet beroende af i hvad dager man ser det.

Redan nästa morgon skall du kanske sanna mina ord. Men låt mig då väcka dig i tid. Öppna ditt fönster och se ut åt den klarnade rymden, låt blicken dyka ned i det glittrande djupet, der tätt under våra fönster, eller låt den ila i kapp med de tallösa seglen öfver den vida fjorden, ända längst bort till hafsbandet, der PaterNoster-skären tyckas sammanbinda himmel och haf, och låt den så i hemvägen följa de halft beslöjade konturerna af bergen på andra sidan hamnen, hvilka nu i den hägrande morgonbelysningen antagit en helt annan, vackrare, mera pittoresk karakter, än i den föregående aftnens regndager. Icke sannt! Jag har rätt! "*Inga moln på pannan*" numera — ingen onödig ånger — men gladt mod, friska lifsandar, en hastig toilett — och så äro vi i blinken ute på vår första morgonvandring. Locka dig den friska vinden, den sorlande vågen, så se vi oss om efter en båt bland de många, som med sina hvita segel hissade, kanta den bugtande kajen. "Holla, fader Olaus! någon fiskarbåt ledig?" — "Ja, för all del, och skal och mete ock", svarar en grof stämman med släpande Bohusländsk accent. Och inom kort ligga vi långt ute i hamnen och kasta så ut våra krokar för de stackars oskyldiga hvittlingarne och rödspottorna. Vål kan det hända att vi lagt ut dem förgäfves — men stor sak i det! då lägga vi åter ut årorna, eller hissa ett segel och kryssa blott för ro skull af och an mellan de talrika segelbåtarna, hvilka komma, lastade med folk och varor från de närbelägna öarne, berga sina bruna, lappade segel och lägga till vid kajen för att bjuda ut sitt gods.

Föredrager du en vandring till fots i den friska, mjuka morgonluften, så taga vi vägen om parken, förbi badhusen och uppåt den branta höjden der bortom. Men klättra får du som en stenget bland klipporna, hoppa, likt "*Vennevill på lättan fot*", öfver remnor och klyftor mellan bergen, uppåt allt högre, tills vi slutligen stanna ett ögonblick på den högsta klippspetsen för att fröjda oss åt den stora utsigten öfver hafvet, eller för att låta ögat med välbehag sänkas mot den lilla staden, der den ligger vid våra fötter "*morgonfrisk och morgontäck*" infattad än mellan mjuka trädgårdspartier, än mellan skrofliga klippållar, alltid öfverskådad af Carlstens fasta murar

och massiva torn. Men se, här går en smal stig, sprängd genom fjellväggen; den leder oss inåt en vild klippöken, der granitblocken, staplade på och om hvarandra, vittna om någon våldsam naturrevolution. Skådespelet är dock mera trivialt än storartadt — inga djerfva formationer, inga pittoreska grupperingar fångsla ögat: allt är afrundadt, enformigt, enfärgadt — om man undantager de punkter, der sprängskotten klyft klippställarna och med våld tyungit dem att lägga i dagen sitt innersta, vackert skiftande i svart, i gulbrunt, i silfverlikt glittrande hvitt. Vore jag nu aldrig så liten smula geolog, skulle jag hålla ett intressant föredrag om urbergen, om granit och kalkformationerna, om feltspath, om gneis och andra märkvärdigheter; men nu tiger jag som ett godt barn, eller dukar kanske i stället upp för dig någon spritt ny och sannfärdig historia om S:t Eriks grotta, och om flyktingarne, som der sökte skydd undan fienden, medan jag reder dig en plats i dess svalaste vrå och bjuder dig en läskande dryck ur den djupa källan — S:t Eriks källa, som sipprar fram ur klippan derborta.

Men snart sätta vi oss åter i gång och komma på den bekvämare trappvägen ned åt parken igen. Här möta oss de sista slutackorden af en morgonpsalm, och sakta smyga vi oss in i den vackra höghvålfda salongen, deltaga i den talrika församlingens bön och lyssna så till det andeliga talet. Kanske är du bland det stora flertalet, som gör det med uppbyggelse, med rörelse — kanske åter är du bland dem, hvilka förgäfvets, i trots af predikantens goda vilja, morgon efter morgon väntat på ett kraftigt själsstyrkande, närande, väckande ord.

Men — likgodt! talaren tystnar, och åter uppstämmes sången, unison som all svensk kyrkosång, ren men entonig. Orden äro Davids, tolkade af Wallin — ord, på en gång förkrossande och upprättande, i stoftet böjande och himmelsstormande — ord, som taga själ och hjerta med sig, och du sjunger bäfvande, men glad ändå, tills sista tonerna förklinga och du med en tyst bön slutar den korta gudstjensten.

Utkommna i parken igen, kunna vi taga nedra vägen och följa stranden åt, der böljornas mäktiga sång ljuder lik en herrlig efterklang af de Davidiska tonerna.

Är du tecknare, så stannar du kanske en stund vid soffan derborta och öfverflyttar med några raska penndrag på ett blad af ditt album det norra inloppet till hamnen, med Koöns klippor och stugor i fonden, en del af den gamla skansen med

några trasiga barn lekande i dess skugga till förgrund, samt midt ute i sundet de båda seglarne, kryssande om hvarandra, just liksom de varit beställda för att ge lif åt din tafla. Fortsätta vi sedan kajen utefter, erbjuda sig de mest omvexlande genretaflor för penna och öga. Der ljuder en munter skärgårdsflicka sin äggkorg åt en förbigående och mäter med andra handen upp ett kvarter grädde ur byttan, åt en näbbig Stockholmsjungfru. Der slåss ett par pojkar, der tigger den blinde gubben från Tjörn, der småfina några flickor tillsammans framför ett af de granna marknadsborden, längre bort på kajen. Der tar en gammal fiskaregubbe, med sin hårda brunbarkade näfve en väldig bergtorsk i gälen och lyfter den i vädret, för att visa dess ståtliga figur, innan han stoppar ned den i köparens korg. Här åter stå i fören af den skröpliga båten, en skärgårdsgubbe och hans gumma, med näsorna djupt försänkta i ett litet penningsskrin, räknande och öfverläggande huru långt innehållet skall förslå till de ämnade inköpen hos "handelsman". Der sitter en fiskarfamilj på botten af båten, med matsäcken emellan sig, och gör sin frukost med god aptit. Der åter hissar en af de större båtarne segel och skjuter långsamt ut från kajen, för att återvända hem, under det en hel flock unga flickor och pojkar, som fördröjt sig vid marknadsborden, komma springande under högljudda rop: "Vi ska med — för all den del! vi ska med!" Se, der tog en pojke ett vådligt skutt, men kom lyckligt ombord — der springa några andra öfver från relingen af närliggande båtar; men flickorna, som med de granna, nyköpta dukarne på hufvudena stå der sammanflockade i fören — huru skola de komma med? Skepparfar ombord drar styret åt sig — båten svänger långsamt — men utan att så mycket som snudda vid den, der flickorna stå; kamraterna ombord skratta åt de efterblefna, som helt långnästa stå der och titta efter den vändande farkosten, då plötsligt en röst ljuder: "pass på töser!" och i ett nu kommer en tågända, kastad af en ung och senfull arm, svängande öfver flickornas hufvuden; i blinken fångas den af sex eller åtta bruna näfvar och halas in tills båtarne närmats på ett par alnars afstånd, då töserna, den ena efter den andra, hoppa ombord, och storbåten lägger ut igen under grofmält skratt och skämt bland de unga och gamla.

Men hör, hvilken korus af gnällande röster omkring oss — "*en stufver! Kära fru, ge mig en liten stufver!*" Och så

uppdukas långa, bedröfliga historier — bedröfliga i dubbel mening, ty blott sällan äro de sanna, och man vet mången gång ej om allmosan blir till välsignelse eller förbannelse. Men tyst! hvad vill gumman der, som hviskar i ditt öra med så mystisk min — Ah! — har hon hummer att sälja? "Ja, för all del", och så följer oss gumman hem, men tomhändt, och mötande med stoiskt lugn "vaktmästaren" och sjelfvaste Tull-Baronen, för att sedan i hemlighet upptaga de stora krälände humrarne, som hon bär i stora påsar, hvilka tjena henne såsom crinoline.

Men nu kan det vara tid att afskeda gumman, och bjuda dig på frukost, för att sedan lemna i ditt fria val, huru du vill tillbringa dina dagar i Marstrand.

Är vinden förlig, så röstar jag för en seglats kring ön, eller, om du är modig, rätt ut åt *Pater Nosterna*, till *Klädesholmarna* eller till *Tjörn*. Sällskap kan du välja efter din egen sinnesstämning. Bland Marstrands 1000 badgäster finnas, icke blott i fråga om samhällsställning och yttre förhållanden, men i inre hänseenden, i tänkesätt, i åsigter, i verldsåskådning, kotterier af alla möjliga nyancer, från dem, der man skådar hela lifvet genom sorgflor, och till dem der allting ses i rosenrödt. Får jag råda, så väljer du ingendera ytterlighet, men låter mig införa dig i en älskvärd familjekrets, der allvar och skämt trifvas väl tillsammans, der hvarken smärta eller fröjd äro okända gäster, der sorgen efter Guds sinne, ej utesluter glädjen öfver Guds goda gåfvor, de timliga, så väl som de eviga. Se, der äro de redan alla nere i båten och vinka oss att följa med.

Under gladt och lifligt samspråk, deri äfven den unga, bleka sjuklingen, familjens på en gång sorg- och glädje-barn, deltagar, sätta vi ut ifrån land i den präktiga båten, som under snöhvita, svällda segel, dansar utåt det blänkande hafvet. Hör hur friskt det frustar kring stäfven, se hur muntert böljorna hoppa i solskenet, medan tumlaren vältrar sin oviga kropp upp i hafsbrynet, hur den rödgula maneten ligger och drömmer på djupet eller de små vackra sjöstjornorna sväfva omkring likt okända konstellationer på ett nytt firmament. Tyst! hvad var det? En Ejderflock, som flaxande höjde sig från det kala skäret — och se, der doppar en fiskmås de stora, hvita vingarne och stiger så upp i den klara rymden, så lätt, så fri, att du

vore färdig att låta din tanke afundas honom, om du ej i det samma erinrade dig *Runebergs* ord:

"Tanke, se hur fogeln svingar
 Under molnen glad och fri;
 Äfven du har *dina* vingar
 Och *din* rymd att flyga i.

Klaga ej att du vid gruset
 Som en fånge binds ännu,
 Lätt som fogeln, snabb som ljuset,
 Mer än båda fri är du."

Äfven den unga sjuklingen följer hafstärnan med ögonen allt högre och högre. Men så ligger hon ofta — nästan alltid, då hon är tyst — blickande uppåt med ett allvarligt, spanande, frågande, forskande uttryck, såsom väntade hon att himmelens förlåt hvad ögonblick som helst kunde brista och uppenbara för henne all Guds herrlighet. Man har svårt att i dessa stunder lemna henne, man frågar och undrar, såsom kanske hon själf — "Herre! huru länge!" — Men åter drages den frågande blicken till jorden, mött af modersögat, outtröttligt i vaka och kärlek, och de bleka läpparne småle, hon skämtar, hon är ännu barn för en stund.

Men snart äro vi framme; der ligger redan den ensliga kapellkyrkan på den kala stenklubben framför oss, öfvergifven och tom, berättar vår seglare, så söndag som hvardag, alltse'n presten afsattes för $\frac{3}{4}$ år sedan. Nästa ögonblick lägga vi till vid *Klädesholmens* fiskläge. Mötta af den vidriga lukten af den på bergshällarne saltorkande storfisken och af den småfisk, hvarmed denna blifvit fångad och som, upphängd i trasiga flikar på långa stänger, torkas till föda för de fattiga fiskarne sjelfva, stiga vi i land och klättra uppför de närmaste kliporna. Med en tolfårig flicka till ledsagerska fortsättes vägen på slippriga, öfver all beskrifning osnygga stigar, än mellan de uslaste kojor, än mellan temligen reputerliga hus, vittnande om stigande välmåga. Följda af en växande svärm af tiggande barn och grymtande fyrfotingar, hamna vi slutligen hos den gamle skolmästaren — en skyddsling till våra vänner.

Mannen är lam och säkert nära sjuttio-talet, och sitter der i en liten, men temligen snygg kammare, omgifven af sina aderton "a-b-c-darier". Af böcker eller skolmateriel synes föga

eller intet spår, och hurudan den *bokstafs*-kunskap, den gamle meddelar, kan vara, hinna vi ej döma om. Men *andan* i hans enkla lärdom — derom kan du döma af den djupa förtröstan, den fromma undergifvenhet, som framlysa i hvarje ord, hvarje blick.

"*Herren agar, men Han älskar ock!*" ljuder den svaga, stapplande stämman, då man sagt den gamle, att de rike mans folk han såg framför sig, lika litet som han, voro skonade för plågans och sorgens pröfningar. "Vår himmelske Fader vet bäst hvad oss göres behof — lägger Han bördan på, nog hjälper Han ock att draga'n".

Under samspråk med hustrun, höra vi att en utlofvad pension åt den gamle, troligen genom glömska eller slarf, uteblifvit — att de väl nu hade fått fri bostad i sönerns nybyggda stuga, men att de för öfrigt endast lefde på skolbarnens små afgifter. "Och det ginge väl an eljest", tillägger gumman, "men vintertiden upphöra de, och då ha vi intet". Men åter ljuder den darrande stämman: "När nöden är som störst, är kanske hjälpen närmast", och den gamles ögon glänsa, såsom visste han väl, att den hjälp han väntar, ej kan dröja rätt länge. Icke heller gick ett ord öfver någon deras läppar för att bedja om människors hjälp; men hade du sett den stilla, glada tacksamhet, hvarmed de emottogo några erbjudna gåfvor, skulle du kanske gerna med mig göra en liten insamling, för att skicka de gamla, innan vintern kommer och de hafva "intet" att lefva af.

Men tiden lider och efter ett hjertligt farväl skynda vi ned i båten igen, der vi sätta till alla klutar, såsom det heter, och pröfva vår seglares yppersta konst, för att hinna hem till middagen.

"Men", invänder du kanske, "icke far man till Marstrand endast för att se på marknadsfolk, göra bekantskap med gamla skolmästare och lukta på Klädesholmarnes torra fisk!" Och jag märker med blygsel, att jag ännu icke presenterat dig för societeten, icke fört dig på en enda soirée eller ens på en middagssparad i parken; att jag icke förtrott dig ett ord af dagens *on dis*, icke gifvit dig minsta hum om den gängse kurtisen, eller om alla partier, som äro i görningen, hvilket allt jag dock naturligtvis har på mina fem fingrar. Och — hur oförlätligt! — jag har ju icke en gång tillkännagifvit Fregatten Eugénies och den lilla skonarens ankomst, denna glanspunkt i Marstrands-sejournes annaler. — Men hör! — der gif-

va de sig sjelfva tillkänna; kanonernas åskor dåna, upprepa-
de från fästningen och från de kringliggande bergen, med en
uthållighet och en kraft, som tyckes komma hela Marstrands-
klippan att skälfa på sina dolda grundvalar. Alla skynda
ned till hamnen, och vi med, för att se de ståtliga skeppen,
der de ligga ute på reddan i sin prydliga skrud, behängda med
oräkneliga, svajande flaggor, drottningen till ära, ty det är
hennes födelsedag. Och se, der borta ligger tulljakten halft
skyld af granna, luftiga festoner, och, hela kajen utefter, segel
båt vid segelbåt, alla, dagen till ära, smyckade i de gamla, kära
blå och gula färgerna, uppblandade med mången fantastisk vim-
pel, bärande en devis eller ett namn. Blott en har hissat ok-
änd flagg, och frågar du hvad land den representerar, ljuder
svaret, med Pacii vemodiga tonfall, "*det är Suomis land*".

Öfver hamnen glida snabba slupar, förande och hemtande
örlogsmännens glada gäster. Kajen hvimlar af promenerande;
man helsar, man pratar, man småler, man hissar sin allra
bästa flagg — allt till Drottningens ära. Till samma goda
ändamål dansar man sedan på qvällen, illuminerar och tänder
transparenter. Under den följande veckan täfla badgästerna
och befälet på örlogsskeppen i glada tillställningar för hvaran-
dra. Alla öfverstrålas dock af balen ombord på fregatten, och
jag vågar ej, af fruktan för din eviga ovänskap, underlåta att
föra dig dit, låta dig svänga några hvarf kring det glatta däck-
et under det höghvälfda flaggtältet, bjuda dig en *tête à tête*
på en af de små sofforna mellan 50-pundingarne på batteriet,
eller en god utkik öfver den herrliga tafian af fästningen, haf-
et och solnedgången från den öppna fonden af den improvise-
rade balsalongen, låta dig lyssna till matrosernas djuptona-
de korum, hvilket för oss avslutar festen, derpå företaga en
förtviflad letning efter din kappa, som slutligen återfinnes i
chefens badkar, och till sist följa dig hem igen i den prydliga
slupen, som drivven af kraftiga, rhythmiska årslag, glider lik
en ande öfver vattnet. Att under de återstående dagarne göra
dig närmare bekant med de glada sjögastarne, tillåter ej tiden,
och, hvem vet! kanske vore det icke heller rådligt för ditt
unga hjerta. Endast på afskedsfesten vill jag låta dig titta
in som hastigast, för att tömma en skål för den *svenska flot-
tans* välgång, beledsagad af några enkla verser (af hvilka jag
för din räkning lyckats fånga bifogade afskrift), och slutligen

vid musikens fanfarer och raketernas smattrande låta dig säga ett sista farväl.

En viss dufven stiltje inträder efter dessa festedagar, så väl i naturen som i umgänget. Naturens är dock ej af lång varaktighet. Dagar komma, då ingen segelbåt vågar sig utom hamnen, då "utanstormen" piskar hafvet, tills det vrålände bryter sig kring klippor och skär. Men äfven detta är en sida af Marstrand, som förtjenar att ses. Kom, låtom oss brottas en stund med fader Eolus och i trots af stormbyarne följa kajen, utåt det nya strandbatteriet till. Väl är det med knapp nöd vi kunna hålla hattarne på våra hufvuden och ögonen öppna; men halfblundande sträfva vi likväl ett stycke framåt, tills vi lemnat tullhuset bakom oss, då vi, förbländade af sol och storm hardt när sprungit omkull en gammal gumma, som med en grof, fjellig fisk-korg i handen, fylld med de vackraste neckrosor, ropar oss an, frågande:

"Vet J, mån tro, hvar Grefvinna' bor i år?"

"Grefvinnan!" Vi, som hafva minst ett tjog grefvinnor ibland oss, stanna i ett slags *embarras de richesse*, tvekande om svaret, men nämna dock grefvinnan X. och hennes bostad.

"Ack nej, för all den del!" återtar gumman. "Hon ska' bo alldeles här bort åt ändan af kajen."

"Godt! här återstå endast tvenne grefvinnor att välja på; men hvilkendera menar hon, min gumma!"

"Åh kors, hon, som ä' så ohiskeligt rik, vet jag!"

"Hm — rika äro de båda!"

"Och lika god, som hon ä' rik se'n! hon, som ä' alla fattigas tröst, vet jag!"

"Ah! Häråt min gumma, häråt!"

Och efter att hafva visat gumman in i Röingska trädgården sträfva vi vidare framåt emot stormen. Den tjuter i våra öron, den sliter i våra kläder — men snart ha vi nått skansen och vända så af kring den framskjutande klippväggen. Ah! — hvart tog stormen vägen! borta — försvunnen! — Du är nästan färdig att vända dig om och se efter honom. Men se framåt i stället, så finner du, att han herrskar ännu i ohejdadt raseri, ehuru du funnit lugn under klippans skydd. Det är herrligt, icke sannt, att stå här i ro och skåda elementernas uppror, och bäfvande lyssna till den öfverväldigande musiken af stormens brusande tonsvall, blandadt med vågornas

mäktiga, men brustna harmoni. Hvad äro Beethovens, hvad Mendelsohns mest storartade tonbilder emot detta? Och dock tänker du ovilkorligen på dem. Och bränningarne sedan, hur präktiga! Se der längst ut slungas de fradgiga böljorna upp emot klippan, högt, högt! likt den praktfullaste luftbägare, ett helt fyrverkeri i skum; der åter löpa de utesfer fjellryggen lik en frustande stridshäst med flygande man. Der midt ut på djupet reser sig skyhögt en väldig vattenpelare och brister i tusen spillror mot ett osynligt skär — och se här längre in, hur våg efter våg studsar mot klipphällen och kastar hela kärivar af snöhvitt skum upp mot dess topp. Till och med här i vår lugna vrå hopa sig böljorna och tyckas likasom samla all sin kraft för att slutligen slunga en yrande skumhvirvel högt öfver vår väg. Nu lägga de sig åter, men blott för ett ögonblick; kom låtom oss skynda förbi medan vägen är fri — så der! — en minut till, och du hade fått dig ett kyligt famntag af den falska Ran; nu slapp du med en af hennes saltaste kysar. — Här välja vi se'n, om du vill, en tryggare plats ibland klyftorna och njuta af det präktiga skådespelet, tills du tröttnat vid naturkrafternas sublima kamp, och längtar efter fredligare nöjen.

Kanske väljer du då en vacker eftermiddag en färd till den täcka Backudden, med uppdukade kaffebord i trädens skugga. Eller en utflykt till det vackra Rosenlund, smekt af sol och våg, skuggadt af yppigt löfverk, kransadt af murgrön och caprifolium — ett stycke af den skönaste naturpoesi, fattadt i ram af skroflig granit. Eller älskar du mera det halfdunkla, mystiska behaget af ett qvällstycke — en sjunkande sol — ett glödande färgspel öfver himmel och haf — ett mildt förtonande af alla skarpa nyancer — ett sakta bortsmältande af allt hjert, allt kantigt, allt oharmoniskt i färg, i form, i ljud — en mörkande rymd — ett blånande haf — ett hviskande sorl mellan våg och vind — en växande hägring af strand och klippor, stigande i högre väldigare gestalter kring land och vatten. Tyst! — ett ackord! hur rent! hur ljuft! — ännu ett! — det är *tonernas vågor*, som dallra öfver vattnet. Kom, låtom oss lägga ut årorna; redan hvimlar hamnen af seglare; staden tycks slumra; högt öfver den vakar fyrens klara öga, men längst i söder ligger ett glänsande skimmer öfver vattnet och locka seglarne med hemlig tjuskraft. Tonernas *vågor* följa, stigande i styrka och klarhet. Allt mera närmar sig strålfoden derborta — båt ef-

ter båt glider in i dess silfverhvita ljus — också vi nalkas med snabba årslag — se, redan skär stäfvén in i den yttersta ljusranden — hvad skimmer — hvad strålgång — — men här — just här, kära *Carry!* slutar vår resa i tankarne. Skulle du vid hemkomsten finna, att vi tagit oss vatten öfver hufvudet, så får du anse det som en ordination af Doktor *Hörlin* och trösta dig med vissheten att saltvatten är nyttigt för hårväxten. Har jag deremot kunnat ingifva dig lust att göra om denna lilla utflygt i verkligheten, så glöm ej att göra upp resällskap med

Esselde.

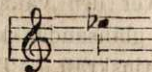
Den Svenska Flottan.

(Vid en fest i *Marstrand* för befälet på Fregatten *Eugénie* och skonerten *Puke*).

Den Svenska Flottan! Hör, hvad klang, hvad rhythm i orden,
Liksom en dold musik inom dem låg,
Ett mäktigt, rikt ackord af vind och våg,
Än vekt, än segerstormande, än åter brutet,
Som när mot lodrät klippta brottsjön slår,
Då stormens ande öfver hafvet rår.

Hvad mer, om så ackordet understundom splittras,
Om tankarne likt dissonancer gå,
Att brytas mot hvarannan då och då?
Tyst! hör du ej de skiljda stämmors djupa grundton?
Det kärleken till fosterlandet är,
Som lösa skall disharmonien här.

"Stark ström med egna vågor går igenom hafvet",
Så genom bränningarnes vilda svall,
Med kraften af sin kärlek en gång skall
Den Svenska Flottan gå pånyttfödd, stark och enig,
Att värna såsom förr den gamla Nord,
Det svenska folkets dyra fosterjord.

XXIV.

TILL EN SÖRJANDE MODER.

Det är höst och löfven falla,
 Blomman vissnar, fogeln flyr,
 Vindar hvina skarpa, kalla,
 Mången dag i töcken gryr —
 Arma moder — och ditt sinne?
 Ödsligt, dystert ock derinne.

Ty på tid, som är förfluten,
 Tänker du med tårfull blick —
 Ros, hvar efter annan bruten,
 Af dem i din vård du fick,
 Bruten, redan i sin knoppning,
 Och med den mång' glad förhoppning.

Fåfängt sökte du dem skydda
 Emot livvets sorg och nöd,
 Väg till hvarje mensklig hydda
 Finner bleke engeln, Död —
 Han bröt en, ja, han bröt tvenne,
 Nu han skördat äfven *Henne*,

Henne, barnet af ditt hjerta,
 Själen af din egen själ —
 Arma moder! hvilken smärta
 I ditt darrande farväl,
 I din afskedsblick, den sista —
 Skulle *henne* ock du mista?

Dagar sorgsna, dagar många
 Du vid hennes sjukbädd satt,
 Smärtans timmar voro långa,
 Ändlös tycktes mången natt.
 Att hon måtte lindring njuta
 Du ditt hjertblod velat gjuta.

Stundom utaf ljus en stråle
 Fram igenom molnen bröt,

Och din älskling syntes småle —
 Till ditt bröst du henne slöt,
 Hviskande: "o, min Mathilda,
 "Icke än vi blifva skiljda!"

Fåfångt hopp! Din bleka lilja
 Korad är till Christi brud,
 Så var allvis Faders vilja.
 Ödmjukt suckar du: "Min Gud,
 'Tag Ditt lån, min glädje, åter,
 "Dig förbarma, då jag gråter!"

"Hur hon stått mitt hjerta nära
 "Under oro, fröjd och qual —
 "Huru allt jag kunnat bära,
 "Plågors mängd och vakors tal,
 "Styrkt af hopp, att lif och lycka
 "Skulle än min älskling smycka,

"Du det vet, men Du beslutit
 "Annorlunda, Gud och Far —
 "Smärtans bittra tår jag gjutit,
 "Dock en tröst mitt hjerta har:
 "Evig frid min älskling vunnit,
 "Efter kamp hon målet hunnit.

"Kanske, Herre, nu hon träder
 "Under englaharpors ton,
 "Smyckad uti Lammets kläder,
 "Ljuft förklarad till Din thron —
 "Engel, barn — på jorden skiljda —
 "Ofvan skyn vi möt's, Mathilda!"

L. S.

XXV.

Ännu några ord om Den Svenska Konstnärinnan.

"Då Staten i och med inköpet af en svensk Målarinnas
 arbete för Nationalmusei konstsamlingar erkänt den svenska

qvinnans förmåga att tillegna sig en fulländad, konstnärlig bildning, har den ej i och med detsamma iklädt sig förbindelsen att, för vinnande af denna bildning, erbjuda henne samma förmåner, som männen redan länge åtnjutit?"

Så frågade vi för ett år sedan*), väl med någon svag förhoppning, att det spörsmål vi vågat framställa skulle upptagas af tidningspressen och sålunda göras till föremål för en allmännare uppmärksamhet, men utan aning om att frågan så snart, på ett så kraftigt och verksamt sätt skulle bringas å bane, för att innan årets slut hafva erhållit den lyckligaste lösning. Den man, hvilken framträdte för att föra den svenska konstnärinnans talan inför Rikets Ständer, är ingen fremling för dem, hvilka ifrå för beredandet af en vidsträcktare verksamhet och en mera oberoende samhällsställning för den svenska qvinnan, men har mer än en gång, så i skrift som tal, yttrat sina åsikter i dessa ämnen. Icke heller torde han vara okänd för dem ibland våra läsare, hvilka med något intresse följt en annan af våra mest brinnande riksdagsfrågor, den om införande af en mildare brottnålslagstiftning. Äfven om vi icke skulle förråda hans namn, äro vi således öfvertygade att de flesta af våra läsare veta, att det var den nitiske försvararen af Hr *Bohnstedts* förslag om inrättande af elementarläroverk för qvinliga lärjungar, den varme försvararen af dödsstraffets afskaffande, Professor *K. Olivecrona*, hvilken inför Rikets Ständer på ett så klokt och kraftigt sätt fört den Svenska Konstnärinnans talan, utverkat för henne förmånen af samma fria undervisning som manliga konstidkare och derigenom förvärfvat sig rätt till samma lifliga tacksamhet som af hvarje tänkande svensk kvinna bör egnas hvar och en, hvilken, med ord eller handling, med mer eller mindre framgång, kämpat för hennes rätt.

Professor *Olivecrona* har icke åtnöjt sig med att intyga qvinliga konstidkares rätt till åtnjutande af samma förmåner som de manliga, i det han säger:

"Då vi ega mer än ett bevis derpå, att den Svenska Qvinnan, *alla hinder oaktadt*, kan förvärfva en ej obetydlig konstnärsskicklighet, kan uppträda såsom sjelfständigt skapande konstnär — framkallas ovillkorligen den frågan: hvarför skall man

*) Se 4:de årgången af denna Tidskrift sid. 270, Art. *Staten och Den Svenska Konstnärinnan*.

längre förneka den med anlag och kärlek för konsten begåfvade qvinnan, den kostnadsfria undervisning hon såsom svensk medborgarinna bör kunna förvänta af den på Svenska folkets bekostnad underhållna Kongl. Akademien för de fria konsterna?" "Denna fråga", tillägger motionären, "hör ej till de frågor, som vidare kunna undanskjutas obesvarade."

Men han har äfven anvisat bästa utvägen att, utan intrång på öfriga élévers undervisningstid och utrymme, samt utan att på ett obilligt sätt öfveranstänga redan anlidade lärarekrafter, tillförsäkra henne förmånen af kostnadsfri undervisning i Fria Konsternas Akademi, i följande ord:

"Jag erkänner villigt att *bristande utrymme* är ett viktigt hinder; *men jag inser ej, att de manliga eleverna ega någon i stadgarne sanktionerad företrädesrätt till förenämnde kostnadsfria undervisning*. Hindret torde dock lätteligen undanrödjjas, om undervisningen anordnas så, att manliga och qvinliga elever undervisas hvar för sig på *olika tider*."

Motionären föreslår derjemte en mot förökad undervisningskyldighet svarande förhöjning af lärarnes löneförmåner. "Vill man sjelfva saken, måste man ock vilja de för sakens ernående oundgängliga medel", tillägger han, och framställer derpå sitt förslag om beviljande af ett årligt anslag af 4000 rdr rmt att för ofvannämnde ändamål användas.

Att motionären icke förgäfves sålunda vädjat till rättskänslan hos nationens ombud visar sig deraf, att förslaget af Statsutskottet blifvit till alla delar tillstyrkt samt enhälligt, och, såsom vi tro, utan någon diskussion antaget af alla riksständen.

Medlen lära blifva tillgängliga redan d. 1 Januari 1864 och man kan sålunda hoppas, att undervisningen för de qvinliga lärjungarne vid Akademien inom kort kan blifva organiserad; vi önska blott, att man måtte kunna erhålla de bästa lärare och för öfritt ordna undervisningen så, att fritt fält lemnas för utbildandet af alla mera framstående verkliga konstnärsanlag, på samma gång tillfälle beredes för mindre utmärkta talenter att inhemta skicklighet i sådana mera underordnade grenar af konsten, som kunna tjena till medel för sjelfförsörjning, såsom teckning, konstruktionsritning, högre ornamentsritning m. m., i hvilka ämnen många fruntimmer redan nu, genom enskild undervisning vunnit skicklighet, men i saknad af Akademiens intyg, ej kunnat med tillräcklig fördel använda den.

Äfven kunna vi ej underlåta att uttrycka den önskan, den förhoppningen, att det framdeles, om ej redan nu, skall blifva möjligt, att för de qvinliga lärjungarne äfven erhålla fullt skickliga *qvinliga lärare* i en del ämnen, såsom anatomi, modellritning m. m.

Åtskilligt mera skulle vi väl vilja tillägga och önska i detta ämne, men af brist på utrymme få vi spara det till en annan gång och avsluta nu med en upprepad tacksägelse till alla Den Svenska Konstnärinnans välvillige förespråkare, ingen nämnd och ingen glömd.

Esselde.

XXVI.

Ett sätt att bereda Pensioner åt åldriga tjenare.

Då vi i en föregående artikel omnämnt *Ränte- och Kapital-Försäkrings-Anstalten* i Stockholm, såsom ett medel att bereda goda och trogna tjenare ett behöfligt understöd på deras ålderdom, torde det intressera en del af våra läsare att erhålla några upplysningar om denna anstalt, hvilken, oaktadt en mer än tjuguarig tillvaro, synes vara mindre känd än den förtjenar. Enligt första paragrafen af dess reglemente, är "denna Anstalts ändamål att å deri gjorda insatser, efter förloppet af längre eller kortare tid, hvarunder de insatta medlen förkofrats, dels genom ränta, dels ock genom arfsvinster efter med döden afgångne delegare, bereda antingen:

"1:o den högsta möjliga lifränta (årlig utdelning) eller

"2:o det högsta möjliga kapital, att under bestämdt år lyftas, som, med bibehållande af erforderlig säkerhet för Anstaltens bestånd, kan ås adkommas.

"Lifräntas eller kapital-utbetalnings blifvande beror af insatsernas storlek, den ränta, som erhålles, samt dödligheten bland Anstaltens delegare; och kan således icke på förhand bestämmas."

Denna anstalt lemnar sålunda åt sina delegare, hvilka äro att betrakta såsom medintressenter i ett bolag, endera en årlig lifränta vid viss ålder (fyllda 55 år) eller ock på en gång ett kapital, vid den tidpunkt, som bestämmes, då delegaren inträder i Försäkrings-anstalten. Såväl lifräntans som kapitalets belopp är i första rummet beroende af de gjorda insatserna och sedermera af de i § 1 anförda omständigheter.

Vid anmälan till inträde i anstalten, som göres skriftligen, enligt gifvet formulär, måste bestämmas, om den nye delegaren önskar ingå i lifränte- eller kapital-klassen, samt, i senare fall, efter huru många års förlopp det honom tillkommande kapital skall utbetalas. Vid inträdet erhålles en försäkrings-bok, hvori de insatta summorna införas, äfvensom de derå upplupna räntorna och behållningen för året antecknas. Den lägsta insats, som får göras, är 1 Rdr Rmt, och bör hvarje insats ske i fullt riksdalerstal; på Anstaltens Direktion ankommer att bestämma huru mån-

ga insatser årligen få göras på en och samma bok, dock får ej för delegare, som fyllt 45 år, mer än 1,500 Rdr Rmt insättas under loppet af ett och samma år.

Lifräntans utbetalning börjar med det kalenderår, under hvilket delegaren fyller 56 år, samt varierar i mån af för bolaget mer eller mindre gynnsamma omständigheter, men understiger dock ej för de manliga delegarne 8 procent och för de qvinliga 7 procent af den behållning deras försäkringsböcker angifva. Högsta utdelningen uppgår till 10 procent för manliga och 9 procent för qvinliga delegare*).

Önskar en person efter vissa år uttaga hela det insatta kapitalet, bestämmes tiden därför vid första insättningen, och erhåller han då vid denna tidpunkt, ej allenast de gjorda insatserna med sina upplupna räntor, hvilka för hvarje år läggas till kapitalet, utan äfven del af de arfvinster, som tillfallit bolaget efter med döden afgångne delegare. Denna kapitalbehållning får dock ej öfverstiga 15,000 Rdr Rmt, utan skall sådant öfverskott jemte räntemedlen årligen uttagas.

De gjorda insatserna kunna, om förbehåll derom vid första insättningen göres, i händelse af delegares dödsfall, uttagas af hans arfvingar. I sådant fall förminskas dock åtskilliga af de delegarne tillkommande förmåner. Vid hvarje insättning erlägges såsom förvaltningsafgift en tredjedels procent af insatsens belopp. Denna afgift återgår ej under några förhållanden, ej heller återbetalas de insatta medlen sedan delegaren en gång kommit i åtnjutande af lifränta.

Stockholms *Ränte- och Kapitalförsäkrings-anstalt* omfattar tills vidare blott Stockholms stad jemte Upsala, Stockholms, Westerås och Nyköpings län, men äfven i Götheborg, Jönköping och Calmar finnas dylika anstalter, hvilkas organisation i det närmaste öfverensstämman med den här omnämnda.

På en motion, framställd till Stockholms landsting, angående inrättandet af Pensions-anstalter för arbets- och tjenstefolk, hänvisade landstinget till de redan organiserade och för detta ändamål tjenliga *Ränte- och Kapitalförsäkrings-anstalterna*, samt beslöt att derå fästa allmänhetens uppmärksamhet. I anledning häraf har ett tillkännagifvande derom blifvit infördt i hufvudstadens större tidningar, med uppmaning att för närmare upplysningars erhållande vända sig till Stockholms *Ränte- och Kapitalförsäkrings-anstalts* kontor, N:o 4 Mynttorget, hvilket hålles öppet Onsdagar och Lördagar kl. 10—1 på dagen, och Onsdags-eftermiddagar kl. 5—6.

St—

XXVII. — VÅR PORTFÖLJ.

Herrar *Bohnstedts* och *Thyselii* olika motioner**) om inrättande af läroverk för qvinliga lärjungar på Statens bekostnad hafva, tyvärr, blifvit afslagna inom alla riksständen, sedan de förut blifvit af Statsutskottet afstyrkta. Inom Adeln och Presteståndet lærer frågan väl hafva väckt temligen lifliga diskussioner, men fallit för det öfvervägande antalet af dess

*) Orsaken till denna skenbara orättvisa emot qvinnorna lærer vara, att dessa anses mer seglifravade än skapelsens herrar.

**) Se 1:sta häftet sid. 3 af denna årgång.

motståndare, hvilka afstyrkt förslagen, dels af sparsamhet med Statens tillgångar, dels på grund af den åsigten, att qvinnan bör erhålla sin undervisning inom hemmet och icke utsättas för farorna af (hvad man envisas att kalla) en offentlig uppfostran. För ett mindre antal qvinliga lärjungar har man dock gjort ett undantag, i det man för ett par år sedan öppnat ett seminarium för bildande af lärarinnor, samt nu senast anslagit medel till inrättande af tvenne förberedande skolor till denna läroanstalt. Man har sålunda beredt kostnadsfritt tillträde till denna så mycket befarade *offentliga uppfostran* för lärarinnor, utan fruktan, att de grundsatsar, som blifva dem bibringade i dessa *offentliga* läroverk, och hvilka de skola tillämpa vid blifvande lärjungars uppfostran och undervisning, kunna medföra några olyckliga följder.

Tvenne motioner, en af Hr *Blanche* i Borgarståndet, en af Hr Öfverståthållaren *Bildt* hos Ridderskapet och Adeln om beviljande af ett årligt anslag till den så kallade *Tysta Skolan*, hafva så till vida haft framgång, att ett anslag af 1,500 Rdr årligen under trenne år blifvit beviljadt.

Bland de Kejsarl. propositionerna till de nyss sammankallade Finska Ständerna, är det *en*, som särskildt förtjenar att uppmärksammas af alla dem, hvilka direkt eller indirekt arbeta för beredandet af en mera själfständig och oberoende ställning för qvinnan inom samhället: nemligen förslaget, att den finska qvinnan vid en viss ålder må förklaras myndig.

Den 6 sistlidne Oktober sammanträdde i Edinburg *the Association for the Promotion of Social Science* till sitt sjunde årsmöte, hvilket öppnades af dess åldrige president, Lord *Brougham*, med ett långt tal, innehållande nästan mera politik än *social science*.

Af de under första dagarne hållna föredrag voro åtskilliga, egnade att företrädesvis fängsla de qvinliga åhörarnes intresse. Deribland nämnes först ett af Doktor *Lee*, emot förslaget att bevilja tillåtelse för qvinnor att inför universiteternas examens-commissioner aflägga kunskapsprof och erhålla intyg öfver ådagalagd skicklighet. En liflig diskussion följde på detta föredrag, och flere utmärkte talare, hvaribland äfven ett par akademiska lärare, uppträdde såsom försvarare af qvinnans rätt att erhålla tillträde till hvarje verkningsskrets, för hvilken hon, genom uppfostran eller öfverlägsna själskrafter blifvit särskildt utrustad. "Ingen fördom, intet antaget bruk, ingen lag bör förhindra henne att egna sig åt det värf, för hvilket hennes Skapare synes hafva ämnat henne." Dessa slutord af en aktad talare, Professor *Lee*, emottogos med lifliga bifallyttringar af åhörarne.

Miss *Mary Carpenter*, höll ett föredrag, rörande *Behandlingsättet af qvinliga brottslingar*. Mr *Gilbert* framställde en skildring af manliga brottslingars hustrur och familjer och deras öfvergifna belägenhet. Miss *Hill* hade äfven inlemnad en skrift, angående qvinliga brottslingar, kallad *Plea for Female Convicts*, innehållande ett förordande af räddningsanstalter, sådana som blifvit använda i det Irländska straffsystemet, utgörande ett mellanstadium mellan fängelset och den fullkomliga friheten.

Den berömde stiftaren af detta system, Sir *Walter Crofton*, instämde i Miss *Hills* åsigter, tilläggande att från fängelserna utskrifna qvinliga

brottslingars belägenhet i högsta grad påkallade människovännernas be-
hjärtande, intygade detta påstående med flere bevisande exempel samt
föreslog att, såsom ett af mötets resolutioner, antaga följande:

”Det är önskligt, att Regeringen ville taga under sin uppsigt redan
bildade räddningsanstalter för qvinliga brottslingar och införlifva dem
med det öfriga straffsystemet, för att begagnas i samband dermed.”

Förslaget understöddes af ännu en talare och blef enhälligt antaget.

Det första ämne, som afhandlades inom afdelningen för den allmänna
sundhetsvården, var helsotillståndet inom den Brittiska arméen i Indien,
framställt i en af Miss *Florence Nighthale* inlemnad skrift.

Ett beslut af *the Royal Academy* i London att för det närvarande icke
emottaga några flera qvinliga elever, hvilket först då säges kunna ske,
när en särskild afdelning, uteslutande för sådana lärjungar, kan upprättas
inom Akademien — har väckt mycken ovilja. Det berättas, att alla mer
framstående qvinliga konstnärer i London redan förberedt och stå i be-
grepp att inför Underhuset frambära en petition i ämnet, anhållande om
en undersökning, huruvida Akademien är berättigad att vidtaga en dylik
åtgärd, samt angående sannolikheten af att en särskild afdelning för qvin-
liga lärjungar verkligen kommer att upprättas. *The Athenæum*, hvarur
vi hemtat denna notis, tillägger, att som intet föregående tillkännagif-
vande beredt sökande på denna förändring af Akademiens stadgar hafva
många redan fullbordat sina täfplingsarbeten, men blifva nu icke desto-
mindre uteslutna från rättigheten att inlemna dem till Akademien.

För dem af våra läsare, hvilka med välvilligt intresse följt Tidskrif-
tens uppsatser, men deremot mindre sysselsätta sig med den utländska
politiken, torde det vara skäl, att omnämna, det *Madagaskars* konung,
Radama II *), vid hvars uppträdande på thronen så många förhoppningar
voro fästade, för såväl christendomens som civilisationens spridande på den
herrliga ö, hvars högsta styresman han var, under loppet af detta år blif-
vit mördad. Sammansvärjningen emot honom utgick från Hovasstammen,
hvars missnöje med de reformer han önskade genomföra, dock anses hafva
blifvit underblåst af en europeisk makt, som återigen fruktat, att en an-
nan europeisk stormakt skulle blifva för mycket gynnad af den nye re-
genten. Såväl genom de privilegier konungen beviljat sin vän och gunst-
ling, *M:r Lambert*, som ock genom en vid hans kröning afslutad traktat
med Frankrike, lär detta land erhållit betydande förmåner, hvadan dess
granne på andra sidan canalen fruktade en förminskning af sitt inflytande
på Madagaskars angelägenheter. Engelska tidningar påstå också, att *Ra-
dama II*, genom allt för obetänkta reformer samt höjelse för utsväfningar
sjelf varit vållande till sitt fall. Huru dermed än må förhålla sig, kunna
vi ej annat än beklaga, att den löftesrika framtid, som tycktes dagas för
detta af naturen frikostigt begåfvade land, så snart skulle återsjunka i
barbariets natt — ett förhållande, än beklagligare, om det verkligen blif-
vit framkalladt af christna. Drottningen, ledd af det segrande partiet,
har nu öfvertagit regeringen.

*) Se härom 4:de årgången: *Ida Pfeiffer om Madagaskar*, sid. 193, och
5:te årgången: *En Kröningsfest på Madagaskar*, sid. 51.